ahlâkım

TEMEL İSLAM BİLGİLERİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

T E M E L   İ S L A M   B İ L G İ L E R İ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

ahlâkım

Editör:
Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar - Prof. Dr. Recai Doğan

Yayın Yönetmeni:
Dr. Yüksel Salman

Yayın Koordinasyon:
Dr. Ömer Menekşe

Proje:
DİB. Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı

Ünite Yazarları:
Ünite 1 - 2 - 3 - 4: Doç. Dr. Celal Türer
Ünite 5: Prof. Dr. Erdoğan Pazarbaşı
Ünite 6: Doç. Dr. Süleyman Akyürek
Ünite 7: Doç. Dr. Ali Kuşat

Düzelti:
Ömer ÇETİNKAYA

Grafik Tasarım ve Uygulama
EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi)
www.edam.com.tr • 0.216 481 30 23
Nevzat Onaran • Furkan Selçuk Ertargin

Dizgi
Nurgül Moldalieva - Mücella Tekin

Baskı:

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 702
Mesleki Kitaplar: 55

6. Baskı 2009, Ankara

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 11.01.2007/1 ve 07.02.2008/10

2009.06.Y.0003.702
ISBN 978-975-19-4056-8

İletişim:
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / Ankara
tel.: 0312. 295 72 93 -94 - faks: 0312. 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

içindekiler

sunuş

Rahmet ve merhamet sahibi Yüce Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış, onu üstün yeteneklerle donatmış, ilâhî hitabın muhatabı kılarak, onurlandırmış ve ona sorumluluk yüklemiştir. Dünya hayatında ise onu yalnız bırakmamış, inançsızlığın karanlığından çıkarıp iman ve güzel ahlâkın aydınlığına kavuşturmak için ilâhî inayet ve lütuf olarak peygamberler ve kitaplar göndermiştir.

İlk insanla birlikte var olan din, insanın varoluşsal bir ihtiyacıdır. Din; hayatın bütününü ve nihaî anlamını bizlere öğreten, dünya ile ahiretin, akılla ruhun dengesini kurmamızı sağlayan, bireye iç huzuru kazandıran, topluma sevgi ve adalet getiren, bireysel ve toplumsal ödevlerimizi ibadet niteliğinde bir sorumluluğa dönüştüren hayatın bütününe yönelik öğütler toplamıdır.

Kendini, kâinatı ve Yaratanı anlamaya çalışan, O'nu sevip, O'na bağlanan insan, Yaratanın gönderdiği rahmet elçilerinin ve kutsal kitapların izinden giderek kulluğa ve hakikati anlamaya yönelmiştir.

İnsanın dine olan ihtiyacının yerinde ve doğru bilgiyle karşılanması bu bakımdan önemlidir.

Dinin öncelikli hedefi insan olduğuna göre dinî bilginin yaşadığımız hayatı aydınlatacak tarzda sürekli kendini yenilemesi, İslâm'ın aydınlık mesajının akıllarda ve gönüllerde tazelenmesi, bilgiyle hayat arasında dinamik bir bağın kurulması son derece önemlidir. Bu itibarla halkımızın din konusundaki bilgilenme ihtiyacını, hurafelerden uzak, sahih dinî bilgiyle karşılamayı, onları inanç, ibadet, siyer ve ahlâk konularında aydınlatmayı amaç edinen Başkanlığımız, çağdaş ve bilimsel verileri de göz önüne alarak "Temel İslâm Bilgileri" adlı bir seri plânlamıştır. Elinizdeki kitap da bu serinin dördüncüsü olan "Ahlâkım" adlı eser olup, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak açılan kurslarda okutulan Temel Dinî Bilgiler müfredat programına göre hazırlanmıştır.

Eserde, İslâm dininin temel esaslarından olan ahlâk konusu üzerinde durulmuştur. Ahlâkın tanımı, ahlâkî değerler, İslâm'ın ahlâka verdiği önem, İslâm ahlâkının öngördüğü model insanın özellikleri, İslâm'ın temel haklara yaklaşımı, bireysel ve toplumsal görev ve sorumluluklarımız, İslâm ahlâkında sevgi, kültürel mirasımızın oluşması ve gelişmesinde yaşamış bazı örnek şahsiyetlerden davranış modelleri konuları ele alınmıştır.

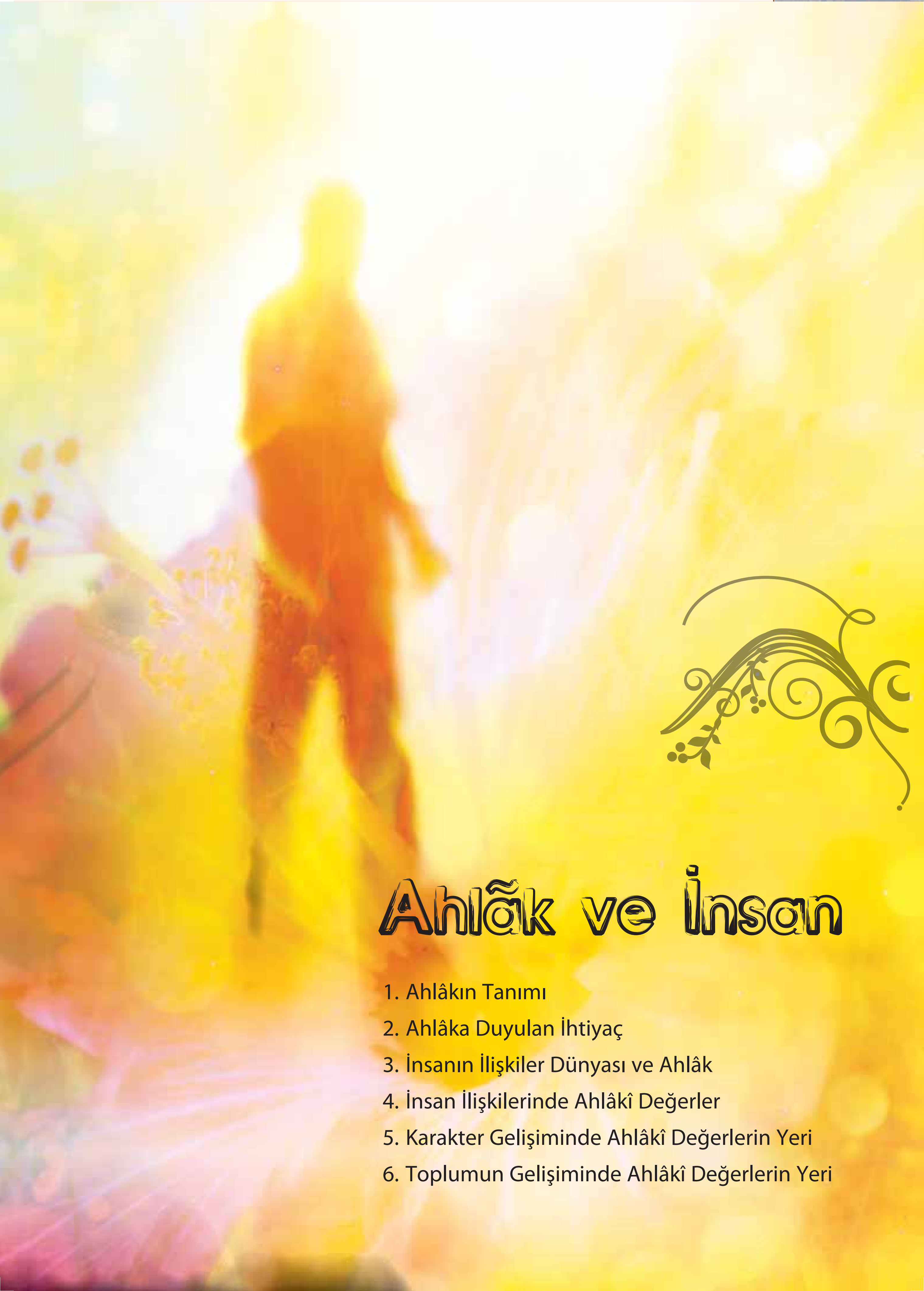
Bu çalışmanın okuyuculara faydalı olması en büyük temennimizdir.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Diyanet İşleri Başkanlığı

ahlâkım

1. ÜNİTE

Ahlâk ve İnsan

1. Ahlâkın Tanımı
2. Ahlâka Duyulan İhtiyaç
3. İnsanın İlişkiler Dünyası ve Ahlâk
4. İnsan İlişkilerinde Ahlâkî Değerler
5. Karakter Gelişiminde Ahlâkî Değerlerin Yeri
6. Toplumun Gelişiminde Ahlâkî Değerlerin Yeri

ÜNİTE HAKKINDA

Bu ünitede ahlâkın tanımı; ahlâka duyulan ihtiyaç; insanın ilişkiler dünyası ve bu ilişkiler dünyasındaki ahlâkî değerler; insan karakterinin ve toplumun gelişiminde ahlâkî değerlerin yeri konuları ele alınacaktır.

İnsan, bir yanı ile biyolojik varlık iken diğer yanı ile kültürel/toplumsal bir varlıktır. Biyolojik yanı ile tabiata bağlı olan insan, kültürel yanı ile ahlâkî alana bağlanır. Nasıl ki doğaya uygun davranmadan hayat sürdürülemezse, ahlâkî alana bağlı olmadan kültürel bir varlık, yani insan olunamaz. İnsanın ilişkiler dünyası, değerler alanıdır. Dolayısıyla ahlâk, ilişkiler dünyasında değerleri yaşamaktır. Ahlâkî değerlerin amacı aşama aşama şahsiyeti, insanın karakterini inşa etmektir. Ahlâkî değerlere sahip insanların oluşturduğu dünya, mutlu bir dünya olur.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Ahlâk kavramını tanımlayacaksınız.
2. Ahlâkla ilgili kavramları tanımlayacaksınız.
3. İnsanların ahlâka olan ihtiyacını izah edeceksiniz.
4. Karakterin gelişiminde ahlâkî değerlerin yerini söyleyebileceksiniz.
5. Toplumun gelişiminde ahlâkî değerlerin yerini söyleyebileceksiniz.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

Bu üniteyi çalışırken;

1. Ünite başında verilen amaçlara ulaşıp ulaşmadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
2. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
3. Öğrenmek için kitapla yetinmeyiniz. Kitabın sonunda yer alan kaynakçadan ulaşabildiğiniz eserleri inceleyiniz.

Araştıralım - Öğrenelim

Niçin ahlâklı olmalıyız? Çevrenizdeki insanlarla görüşünüz ve onların görüşlerini öğreniniz.

1 Ahlâkın Tanımı

Ahlâkı, çeşitli bakış açılarından ele almak ve tanımlamak mümkündür. Bu farklı tanımların ortak özelliklerini içerecek şekilde şu tanımlar yapılabilir:

Düşünelim

- Ahlâk, insanın kendisi dahil, varlıkla ve insanlarla ilişkilerinde nasıl davranması ya da davranmaması gerektiğini gösteren değer yargıları bütünüdür.
- Ahlâk, bir toplumda genel olarak uyulması beklenilen kurallar ve yapılması gereken görevlerin tümüdür.
- Ahlâk, bir toplumdaki iyi ya da kötü sayılan davranışlar manzumesidir.

2 Ahlâka Duyulan İhtiyaç

Bizler acıkınca yemek yer, susayınca su içer, yorulunca dinlenir, uykumuz gelince uyuruz. Peki, niçin acıkır, susar, dinlenir ve uyuruz? Bu soruların cevabını hepimiz biliriz. İnsan vücudunun bitkiler ve hayvanlar gibi yaşayabilmek, canlılığını sürdürebilmek için besinlere, suya, dinlenmeye ve uykuya ihtiyacı vardır. Bu anlamda insan, diğer canlılarla ortak bir biyolojik yapıya sahiptir.

Biliyor musunuz?

Bitkiler ve hayvanlar yaşantılarını sürdürebilmek için kendilerine özgü özelliklere sahiptirler. Örümcekler yiyecek elde etmek için ağ örer, arılar kovanlarda yaşar, kuşlar yuva yapar, koyunlar yiyecek olarak hangi otları yiyeceklerini bilir. Her hayvan doğal ortamı içinde nasıl yaşayacağını; kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğunu içgüdüsel olarak bilir.

İnsanlar da belli ölçülerde tabii ihtiyaçlarını karşılamak için yaratılıştan programlandırılmıştır. Ancak insan, bu programın yanında, bir de sadece ona özgü olan manevî, kültürel ya da toplumsal özelliklere sahiptir. İnsan, özgürce karar verebilme yeteneğine, iradeye, düşünme yetisine ve beslendiği kültürel çevreye sahiptir.

Düşünelim

- İrade, insanın kararlarında belirleyici ve etkin olan güçtür.
- İnsanın iradeye dayalı davranışları, tabii davranışlarından ayrılır. İradeli davranışlar isteyerek, bilinçli olarak yapıldığı için özgür davranışlardır. Biz bu özgür davranışlara ahlâkî davranışlar adını veririz.

Sağlıklı gelişen insanlar, davranışlarını içgüdüsel veya gözü kapalı olarak değil, makul ve ahlâkî olarak gerçekleştirirler. Mesela, çok sıcak bir odada serinlemek isteği, doğal bir istemdir ve bu istekle insan pencereyi açmak ister. Ama odada hasta biri varsa aklı başında biri pencereyi açmaz, aklını kullanarak ahlâkî bir seçimde ve davranışta bulunur. Yine karnı aç olan ve yiyecek alma imkânından yoksun olan bu insan, çalmak ya da yiyecekleri izinsiz almak yerine aç kalmayı seçebilir. Böyle bir irade ile başlayan ahlâkî tutum, gerçekte insanın özgürlüğünü ortaya koyar.

Düşünelim

- Özgürlük, kişinin akıl ve iradesini kullanarak doğru olan davranışı seçebilmesidir.
- Özgürlük, istenilen her şeyi yapmak anlamına gelmez. Zira ne tabiat ne de içinde yaşanılan kültür kişinin istediği herşeyi yapmasına izin verir.

Özgürlük, beraberinde davranışlardan doğacak sonuçları kabullenmeyi, yani sorumluluğu getirir.

Sıra Sizde

Peki insan neden sorumludur ya da neyin sorumlusudur?

İnsan, insan olmanın gereği olarak her şeyden önce kendinden, hayatın ve varlığın bütününe yönelik davranışlarından sorumludur.

Düşünelim

İnsanın özgür olması ve sorumlu davranabilmesi için mutlaka iyi ve kötüyü bilmesi gerekir.

Bizler, ahlâkî olarak yapılması gereken davranışlara iyi; yapılmaması gereken davranışlara kötü deriz. Mesela, derse geç gelen bir öğrencinin öğretmene niçin geciktiğini belirtirken doğruyu söylemesini iyi, yalan söylemesini ise kötü olarak nitelendiririz.

3 İnsanın İlişkiler Dünyası ve Ahlâk

Dünyaya gelen her insan varlıkla bağlantı içindedir. Her insanın doğal ve tarihsel çevresiyle ve diğer insanlarla ilişkileri vardır. Bu sırada ortaya çıkan ahlâk, kişinin başka insanlara yönelen tutum ve davranışlarıyla bizzat yaşayarak var kıldığı ilişkilerde şekillenmektedir. İnsanın diğer insanlarla olan ilişkisi ancak ahlâkla anlam kazanmakta ve belli bir düzene kavuşmaktadır.

Düşünelim

Davranışta bulunmak aynı zamanda değerlendirme yapmaktır. Bir kişinin davranışı, hem kendi tutumunu değerlendirmesi hem de ilişkide olduğu diğer insanların durumunu değerlendirmesini içerir.

Düşünelim

Davranış ve değerlendirmelerimiz, kendimizi etkilediği gibi başka insanları da etkiler. Davranış ya da değerlendirmelerimizin bazıları önemsiz iken, diğerleri tüm hayatımızı etkileyecek ölçüde önemlidir.

Biz, tutum ve davranışlarımızla ilişkide olduğumuz insanlara bir şeyler yükleriz; diğer insanlar da, bize yapacağımız bir şeyler yüklerler. Bunlardan bazılarına, haklar ve yükümlülükler adını veririz. Bu noktada bir ödev ahlâkı ortaya çıkar ki bu, ahlâk sahasının en aslî temeli ve çekirdek unsurudur.

Ayrıca insanlar, düzenli bir sosyal hayata sahip olmak için davranış kuralları, ilke ve esaslar ortaya koyarlar. Her toplum bu kabil ilke, kural ve esaslara sahiptir. Gelenek ve görenekler de bu bakımdan anlamlıdır. Hukuk da son derece önemlidir. Ahlâk ise birlikte yaşama sanatıdır.

Düşünelim

Ahlâk, daima gerekli sosyal bir kuvvettir ve ahlâk bizatihî hayatla birliktedir. Hayatın hiçbir alanı ahlâktan ayrı düşünülemez.

4 İnsan İlişkilerinde Ahlâkî Değerlerin Yeri

İnsanlararası ilişkilerde ortaya çıkan ahlâk değerleri, en basit şekliyle "iyi" ya da "kötü" şeklinde nitelendirilen davranışlarla ilgili değerlerdir. Birilerine "yardım etmek nasıl bir davranıştır?" diye sorulunca, "iyi" bir davranıştır; "yalancılık nasıl bir davranıştır?" diye sorulunca, "kötü" bir davranıştır şeklinde değerlendirilmesi ahlâkî bir değerlendirmedir.

Düşünelim

- Ahlâkî değerler, davranışlarmızı yönlendiren ilkelerdir.
- Ahlâkî değerler, insanlara iyi ve kötünün ne olduğunu gösterir.
- İnsan için iyi hayatın ne olduğu ya da insanın nasıl yaşaması gerektiği, ancak ahlâkî değerler ile belirlenir.
- Ahlâkî değerler, bize insan olma bilincini verir.

Düşünelim

Ahlâkî değerler, ilişkilerde ortaya çıktığı için hiçbir zaman kaçamayacağımız, hayatımızda her zaman bulunacak değerlerdir.

İnsanın olduğu her yerde değer ve değerlendirme olacaktır. Bu değerler, bizi ilgilendirdiği gibi başkalarını da ilgilendirir ve dolayısıyla hayatımızı derinden etkilediği için önemli değerlerdir.

5 Karakter Gelişiminde Ahlâkî Değerlerin Yeri

İnsanın en büyük görevi, hayatın anlamı, gayesi ve gerçek değerini keşfetmek ve diğer insanlarla paylaşmaktır. Ahlâkî değerler, insanı insan yapan değerlerdir. Bu değerlerin tümü insanı oluşturur; eylemlerimiz, davranışlarımız ve seçimlerimiz şahsiyetimizin/karakterimizin ifadesidir.

Düşünelim

Şahsiyet/karakter, insanın kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve onun davranış biçimlerini belirleyen ana özelliktir.

İnsanın şahsiyeti, karakteri, yaşantısı ile oluşur ve gelişir. Ahlâkî yaşantı, insanın şahsiyetini oluşturan, hayatı boyunca devam eden tutarlı olma halidir. Bu yüzden ahlâkî hayat, içimizdeki iyiliği sürdürdüğümüz, her zaman iyi niyet sahibi olduğumuz hayattır. Ahlâkî hayat, insanın şahsiyetini geliştirerek inşa eder. Bu inşa sürecinde kişi, kendi bencilliğinden çıkar ve içindeki özle karşılaşır. Bu karşılaşmada, Yunus Emre'nin "bir ben vardır bende benden içeri" deyişinde olduğu gibi içimizdeki, en derinimizdeki öz "ben"i fark ederiz. Bu öz "ben," hem kendine hem de diğer varlıklara saygı duyar ve aynı zamanda tüm var olanlar karşısında sorumlu olduğunu hisseder. Zira ahlâk, varlıktan sorumlu olmak, insana ve hayata saygılı olmak demektir.

Ahlâkı, "şahsiyet/karakter" olarak tarif edersek, her insanın ortak olan ve bütün insanlarca paylaşılmış olan insanî değerlerden yeterince pay almış bir "benlik" geliştirmek zorunda olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Şahsiyetin gelişmesi, iyi ortamlarda gerçekleşir. Bu yüzden kişinin iyi olan şeylerle ilişkisi, şahsiyetinin gelişiminde fayda sağlar. Kişiliği geliştirmeyen, engelleyen şeyler ise kötüdür. İnsan şahsiyetini geliştirmek ve olgunlaştırmak için iyiliklere yönelmeli, kötülüklerden uzak durmalıdır.

6 Toplumun Gelişiminde Ahlâkî Değerler

Ahlâk, insanlar arasındaki ilişkilerin temelidir. İnsan, bir toplum içinde ancak ahlâkî değerler ile insanlığını yaşama imkânı bulabilir. Toplumun dışında kalarak tek başına insanca yaşamak mümkün değildir. Çünkü insan yaratılıştan sosyal bir varlıktır.

Ahlâkî değerler bir toplumda ne derecede kök salar, benimsenir ve gelişirse, o toplumda o derecede ahlâklı ve karakterli insan yetişir. Ahlâkî bir hayat hususunda kişinin, başkalarıyla daima işbirliği içine girmesi gerekir. Çünkü insanlar, karşılıklı olarak birbirinin karakterini etkiler. Bu etkileme sürecinde ahlâkî değerleri yaşamak ve paylaşmak, bireyin ve toplumun gelişimi için zorunludur.

Düşünelim

- İnsan, başkalarını aşağı çekerek, kendisini yükseltemez. Mesela tüketicilerin haklarına aldırış etmeyen satıcı kısa süre sonra dolandıracağı bir alıcı bulamaz. Bu yüzden ahlâkî değerleri benimsemeden doğru bir sosyal davranış ve dolayısıyla ahlâklı, huzurlu bir toplum oluşamaz.
- Ahlâkın etkin olmadığı bir toplumda huzursuzluk, karmaşa ve kargaşa oluşur, hatta zamanla kanun da çok fazla etkili olamaz.

Ahlâkî değerler arasında en başta geleni insanın insana saygı duymasıdır. Bu yüzden ahlâk, bir anlamda başkalarını gözetmek, kendi hareketlerimize dikkat etmek ve başkalarıyla düzeyli bir ilişkiyi gerçekleştirmekle somutlaşır.

Düşünelim

Mutluluk, paylaşmakla artar.

İnsanın mutluluğunun, ancak sosyal faaliyetlere katıldığında artacağı; bireysel olarak yapamadığımız şeyleri paylaşımla ve karşılıklı işbirliği ile yapabileceğimizi; birbirimizin sıkıntısını paylaşmakla hayatı kolaylaştırabileceğimizi, tek başına karşı çıkamadığımız kötülüklerin üstesinden grup işbirliğiyle gelebileceğimizi unutmamamız gerekir.

Ünitenin Özeti

Ahlâk, insanların ilişkilerinde uymakla yükümlü oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlanabilir. İnsanın diğer canlılardan farkı, iradeye sahip olmasıdır. İrade, insanın karar vermesini sağlayan güçtür. Davranışlarımızı isteyerek yapmamız, bizim özgür olduğumuz sonucunu ortaya çıkarır. İnsanın özgür ve sorumlu davranabilmesi ahlâka işaret eder. Ahlâk, aslında ilişkilerde ortaya çıkar. İnsan ilişkilerinde, insanların davranışlarını yönlendiren ilkelere ahlâkî değerler deriz. Dolayısıyla değerleri yaşamak, ahlâklı olmak demektir. Ahlâkî değerler, insan olmanın değerleri ya da kişi değerleri olduğu için, bizi yani şahsiyet ve karakterimizi oluşturur. Ahlâkî değerler bir toplumda ne derece kök salar ve gelişirse, o toplum ahlâken o kadar yükselir. Ahlâkî değerlerin etkin olmadığı bir toplumda huzursuzluk, karmaşa ve kaos oluşur.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Niçin ahlâka ihtiyaç duyarız?
2. Ahlâk, birlikte yaşama sanatıdır. Niçin, açıklayınız?
3. Ahlâkî değerlerin hayatımızdaki önemi nedir?
4. Ahlâkî değerler ile karakterimizin oluşmasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Toplumun gelişmesinde ahlâkî değerlerin önemi nedir, örneklerle açıklayınız?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi, bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar olarak tanımlanır?

A) Âdet ve gelenekler B) Sorumluluk C) Ahlâk D) İçgüdü

2. Aşağıdakilerden hangisi, davranışlarımızı yönlendiren, hayatımıza yön veren ya da nasıl yaşamamız gerektiğini bize bildiren ilkelerdir?

A) Bilimsel veriler

B) Ahlâkî değerler

C) Hurafeler

D) İçgüdüsel davranışlar

3. Aşağıdakilerden hangisi, bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ya da bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana özellik anlamına gelir?

A) Sorumluluk

B) Cinsiyet

C) Yapı

D) Karakter

4. Toplumun gelişimi için ahlâkî değerlere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacı aşağıdakilerden hangisi <u>yansıtmaz</u>?

A) İnsan sosyal bir varlık olduğu için

B) Huzurlu bir toplum oluşturmak için

C) İnsanca yaşamak için

D) İçgüdülerimize uygun yaşamak için.

5. Aşağıdakilerden hangisi, ahlâkî değerlerin özümsendiği, geliştiği bir toplumda <u>beklenmez?</u>

A) Bu toplumda kötülükler ve huzursuzluk yaygındır.

B) Bu toplumda kardeşlik duygusu gelişmiştir.

C) Bu toplumda yardımlaşma yaygındır.

D) Bu toplumda iyilikler hususunda işbirliği vardır.

2. ÜNİTE

ahlâkım

İslâm'da Ahlâk

1. Din-Ahlâk İlişkisi
2. İslâm'a Göre Güzel Ahlâk
3. İslâm'ın Ahlâka Verdiği Önem
4. İman, İbadet ve Ahlâk İlişkisi

ÜNİTE HAKKINDA

İslâm, insanlara uymaları halinde hem bu dünyada hem diğer dünyada mutlu olacakları bir hayat tarzı sunar. Bunun benimsenmesi kişiyi İslâm ahlâkına sahip kılar. Dinin emrettiği biçimde yaşamak, ahlâkî bir hayat yaşamaktır. Ahlâk, imanla irtibatlıdır ve kaynağını dinden alır. Kur'an-ı Kerim, sevgili Peygamberimizin hayatı ve sözleri, İslâm ahlâkını oluşturan temellerdir. İslâm ahlâkı, evrensel ilkeleri ile insan ve toplumun yüce Yaratan'ın hoşnut olacağı biçimde şekillenmesini ve böylece mutlu olmasını hedefler. İslâm, inanç esaslarıyla tutarlı bir ahlâkî yaşantı öngördüğü için; iman, ahlâk ve ibadet arasında ayrılmaz bir bağ kurmuştur.

Bu ünitede, yukarıda özetlendiği gibi, din-ahlâk ilişkisi; İslâm'a göre ahlâk, tanımı ve mahiyeti; ahlâkın kaynakları; İslâm'ın ahlâka verdiği önem ve iman, ibadet ve ahlâk arasındaki ilişki incelenecektir.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Din-ahlâk ilişkisini yorumlayabileceksiniz.
2. İslâm ahlâkının kaynaklarını sınıflayabileceksiniz.
3. İslâm'ın ahlâka verdiği önemi söyleyebileceksiniz.
4. Ahlâkın, bireysel, toplumsal ve evrensel boyutta sağladığı kazanımları söyleyebileceksiniz.
5. İman, ibadet ve ahlâk ilişkisi hakkında bilgi sahibi olacaksınız.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

Bu üniteyi çalışırken;

1. Ünite başında verilen amaçlara ulaşıp ulaşamadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
2. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
3. Öğrenmek için kitapla yetinmeyiniz. Kitabın sonunda yer alan kaynakçadan ulaşabildiğiniz eserleri inceleyiniz.

Araştıralım - Öğrenelim

"Din, güzel ahlâktır?" ifadesi ne anlama gelmektedir?

1 Din-Ahlâk İlişkisi

Din ve ahlâk, tarih boyunca çok yakın ilişki içinde olmuştur ve birbiriyle ayrılmaz şekilde bağlantılıdır. Din ahlâkı merkeze alır ve onsuz din düşünülemez. Dinin özü Allah'ın rızasını gözeten ahlâktır.

Düşünelim

- İslâm'ın ana gayesi ahlâklı bir insan ve toplum oluşturmaktır.
- Yüce dinimiz İslâm, insanlara ahlâkî bir yaşayış biçimi sunarak onların ahlâkî bakımdan yükselmelerini sağlar. Nitekim, Peygamberimizin ahlâkî güzellikleri tamamlamak için gönderilmiş olması, bu gayeyi açık bir şekilde dile getirir.

Din, insanın kişiliğini geliştirmek ister ve insanın davranışlarıyla ilgilenir. Dolayısıyla, din hayatın tüm yönlerine ilişkin ahlâkî değerleri içine alır. Din, daima ahlâkî yaşayışı tavsiye eder. Bu yüzden dini, "insanların saadete ulaşmak için inanarak hayatlarına yansıttıkları ahlâkî değerlerin bütünü" olarak tarif etmek mümkündür. Bu tariften hareketle, inanç yönünden en erdemli, en üstün olanın, ahlâkça en mükemmel olan olduğu sonucu çıkarılabilir.

Din, insanın Allah'a iman bağlamında, kendisine, başkalarına ve hatta diğer varlıklara karşı vazifelerini bildirerek, ona değer kılavuzluğu yapar. Din insanlara hangi ideallere yönelmeleri, nasıl davranmaları ve ne tür bir karakter oluşturmaları gerektiğini bildirir. Din tarafından istenilen yaşama tarzı ahlâklı bir yaşama tarzıdır.

İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kurallar manzumesi olarak dinin ortaya koyduğu ahlâk, insanın mutluluğunu hedef alır. Çünkü ilahî çağrının hedefi, güzel ahlâka sahip mutlu insandır. İnsanların mutlu olmaları bu çağrıya uymakla mümkündür. Dinde en yüksek değer kaynağı Allah'tır ve Allah'ın buyrukları aynı zamanda ahlâkı da kapsar. Dolayısıyla dinî açıdan ahlâklı olabilmek ancak dinî hükümlere uymakla mümkündür. Bu sebepten dindar insan, ahlâkî görevlerini yaparken aynı zamanda sevap kazandığını; ahlâk kurallarını çiğnemesi halinde de günah işlediğini düşünür.

Din görünen dünyanın ötesinde bilmediğimiz, görünmeyen ve şimdiki hayatımızla ilişkili olan başka bir alemi haber verir. Dolayısıyla, hayata dinî kavramlar ışığında bakıldığında dünya daha geniş ve daha değerli görülür ve bu bakış açısı, insanın ahlâk anlayışına yeni ufuklar açar.

Düşünelim

- Din, ahlâkî hayatın en derin boyutlarını bize tanıtır.
- Din, en olgun ahlâkî hayatı peygamberler vasıtasıyla insanlara gösterir.

İnsanlar güzel ahlâklı insanın nasıl olması gerektiğini peygamberlerin davranışlarından kolayca öğrenebilir. Güzel ahlâklı olabilmek için her konuda peygamberleri örnek almak, ahlâkî hayatı gerçekleştirmek açısından insana büyük bir kolaylık sağlar. Zira örnek ve model olmaksızın bir ahlâkî yaşantı gerçekleştirmek pek mümkün değildir.

2 İslâm'a Göre Güzel Ahlâk

Düşünelim

- İslâm, insanlığa bir yaşama tarzı sunar. İnsanların nasıl yaşamaları gerektiğini, nasıl bir hayat sürdürürlerse mutlu olacaklarına ilişkin ilkeler sunar.
- İslâm'a göre ahlâk, İslâmiyet'in sunmuş olduğu değerlerin/ilkelerin benimsenmesi ve içtenlikle yaşanmasıdır.

İslâm'a göre ahlâk dinden asla ayrılmaz. İslâm, ahlâkı daima dinî bir temele dayandırır. İslâm açısından ahlâk ilkeleri, sadece akıl ile çıkarılan kurallar değil; yaratılıştan insan benliğine yerleştirilmiş olan özsel sezgilerdir. İslâm'da ahlâk, insanın tabiatı, insan tecrübesi ve insan aklı üçlüsü içerisinde temellendirilebilir. İnsan tabiatı, en temelde ahlâkî duygulara kaynaklık yapar. İnsan tecrübesi, ahlâkî duyguların uygulanabilir; insanlık için yararlı ve gerekli olduklarını gösterir. Akıl ise, bu ikisini mantıkî açıdan sistemleştirerek bir ahlâk anlayışı şeklinde anlaşılabilir bir hale getirir.

İslâm'ın gayesi insanları hakka, doğruya yöneltmektir. Kişinin doğru, dürüst ve güvenilir bir kişi olması hedeftir. Hakka şahitlik etmeyi, haktan, doğrudan yana olabilmeyi, kişiliği yerinde, ahlâkî olgunluğu yakalamış insanlar başarabilir. Ahlâkî hayatı, iman hayatının uzantısı olarak gören İslâm, hayatın pratik, ahlâk ve inanç boyutlarının birbirinden kopuk düşünülemeyeceğini vurgular.

Ahlâk "iyi"nin gerçekleşmesi olarak anlaşılırsa; "İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekât veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir" *(Bakara, 2/177)*.

İslâm'a göre hem imanın hem de ahlâkın nasıl olması gerektiğini gösteren, dosdoğru yolda ve büyük bir ahlâk üzere olan Peygamber Efendimiz'dir. O, *"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"* (Malik; *Muvatta*, "Husnü'l-huluk", 8, II/904) diyerek İslâm'ın özünde güzel ahlâk olduğunu ilan eder.

İslâm'ın ahlâk ilkeleri, gerek Kur'an-ı Kerim âyetleri, gerekse Hz. Peygamberin sözleri ile her seviyedeki insanın kolayca anlayacağı şekilde ifade edilmiştir. Bu ilkeler, kişinin Allah'a iman bağlamında, kendine ve başkalarına ait görev ve sorumluluklarından başlayarak, aile, vatan, devlet, maddî ve manevî çevresine karşı görev ve sorumluluklarını göstermektedir.

İslâm'ın ahlâk ilkeleri, insanı iyilikleri işlemeye, kötülüklerden kaçınmaya ve yükümlülüklerini gerçekleştirmeye teşvik eder. Esasen ibadetler de insanı kötülüklerden uzaklaştırır ve ahlâken olgunlaştırır. Bu açıdan ahlâk, fert ve toplumu yükselten ve saygın bir konuma getiren davranışlar bütünü olarak kabul edilebilir.

Ahlâk'ın Tanımı ve Mahiyeti

Ahlâk kelimesi, Arapça "hulk" kelimesinin çoğuludur. Hulk, "din, tabiat, huy ve karakter" gibi anlamlara gelir. Sözlükte, din, huy, hal ve hareket tarzı gibi anlamlara gelen ahlâk, aynı zamanda insanda yerleşmiş bulunan şahsiyet ve karakter yapısına işaret etmektedir.

Düşünelim

Ahlâk, insan nefsinde yerleşen öyle bir melekedir ki, davranışlar hiçbir zorlama olmaksızın, düşünüp taşınmadan bu meleke sayesinde kolaylıkla ortaya çıkar.

Bu tarifin tahlili bizi ahlâkın mahiyeti ile ilgili şu sonuçlara götürür:

1. Ahlâk; insanın fiil ve davranışlarından ziyade bunların kaynağı, yani bu fiil ve davranışları meydana getiren manevî kabiliyetler bütününü ifade eder. Buna göre ahlâkî fiiller ahlâkın kendisi olmayıp onun bir sonucu ve tezahürü anlamına gelir.
2. Ahlâk sadece iyi huylar ve kabiliyetler anlamına gelmez; kelime anlamı itibariyle iyi ve kötü tüm huyları ifade eder. Dolayısıyla kendisinde iyi huylar geliştirmiş olana "iyi ahlâklı," kötü huylar geliştirmiş olana "kötü ahlâklı" denir.
3. Ahlâk insanda gelip geçici hal olmayıp onun manevî yapısında yerleşen, bir meleke halini alan kabiliyetler bütününe işaret eder. Ahlâkın bu özelliği eylemlerimizin az da olsa daimi olması gerektiğini gösterir.
4. Ahlâk, insanı, düşünüp taşınmaya, herhangi bir baskı ve zorlamaya gerek kalmaksızın görevleri benimseyerek ve gönül rahatlığı içinde yapmaya sevk eder. Benimsenen ve gönüllü olarak kabul edilen şeyler, ahlâkın gelişip güçlenmesinde önemli bir unsurdur, çünkü ahlâk eğitimi aslında irade eğitimidir.

İslâm Ahlâkının Kaynakları

İslâm ahlâkı, hayatı yönlendiren ilkelerden oluşur. Bu ilkelerin temel kaynağı a) Kur'an-ı Kerim, b) Peygamberimiz Hz. Muhammed'in hayatı ve sözleridir.

Kur'an-ı Kerim

Düşünelim

- İslâm ahlâkının ilk kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'ın ortaya koyduğu tüm güzellik ve değerler, İslâm ahlâkını ifade eder.
- Kur'an, öncelikle insanın bireysel ve toplumsal özelliklerini kabul ederek, onu ahlâkî bir varlık haline getirecek genel kaideleri koyar.
- Kur'an, insanî özellikleri göz önünde bulundurarak inanmış insanda bir şuur hali meydana getirmeye çalışır. Bu şuur hali, Kuran'ın ana temaları olan iman, ibadet ve ahlâkî bir temele oturtulan insan ilişkilerinde kendini gösterir.

Kur'an, ahlâkî değerleri, iyi ve kötüyü bize en güzel ve en etkileyici bir şekilde tanıtır.

"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir çoğu günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir" *(Hucurat , 49/12).*

Kur'an-ı Kerim, iyi ve kötü işleri tanıttıktan sonra iki yoldan birini tercih edenlerin akıbetini haber verir. Böylece insana davranışlarının neticesini peşinen haber vermek suretiyle kendini ayarlama imkânı sağlar. Kur'an, iyilik ve güzelliklerin yapılmasında ruh ve gönülleri ahlâk dışı kaygılardan, niyet ve düşüncelerden olabildiğince arındırmayı öngörür. Kur'an, daimi olarak imana ve salih amele vurgu yaparak kişinin inandıklarıyla tutarlı bir hayat sürmesini ister.

Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Hayatı ve Sözleri

İslâm ahlâkının ikinci kaynağı, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı ve sözleri, yani Sünneti'dir. Sevgili Peygamberimiz, Allah'ın buyruklarını eksiksiz bir şekilde insanlara bildiren ve bu buyrukları en iyi şekilde uygulayan örnek insandır.

Düşünelim

- Bir yaşama tarzı olan ahlâk, Hz. Peygamberin şahsında berrak bir şekilde somutlaşmıştır. O, İslâm dininin inşa etmek istediği kamil insan modelini göstermiştir. Bu yüzden Peygamberimizi örnek almak müslüman için insanî ve dinî bir görevdir.
- Yüce Allah, Peygambere hitaben "Sen elbette yüce bir ahlâka sahipsin" (Kalem, 68/4) buyururken; insanlara hitaben de "Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır" (Ahzab, 33/21) buyurmuştur.

Ahlâkî güzellikleri tamamlamak için gönderilmiş olan yüce Peygamberimiz, yaşantısı ve sünnetiyle bir ahlâk eğitimcisi işlevi görmüştür. Onun örnekliği, inancıyla tutarlı bir hayat yaşamasında aranmalıdır. Şüphesiz onun ahlâk eğitim ve öğretimini anlamak, hayatını tüm ayrıntılarıyla incelemekle mümkün olacaktır.

Sıra Sizde

Hz. Peygamberin ahlâk modeli olması hususunda akla gelebilecek bir soru şudur: Peygamberimizden 14 asır sonra, onun yaşadığı kültür ve coğrafyadan apayrı bir ortamda yaşayan insanların, peygamberimizi bugün örnek alması mümkün müdür? Eğer mümkünse, bu nasıl olacaktır? Bu soruyu sınıfça cevaplayınız.

Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'i örnek almak, İslâm'a inananlar için insanî ve imanî bir görevdir. Bu yüzden o, her dönem için örnek ve model insandır. Ancak, onu gerçekten örnek alabilmenin birtakım şartları vardır. Bu şartların başında Kur'an-ı Kerim'i iyi öğrenmek gelir. Çünkü Hz. Peygamber, hayatını Kur'an'a göre yönlendirmiştir. Onun hayatı, yaşantı halindeki Kur'an tefsiri gibidir. Hz. Aişe'ye Peygamberimizin ahlâkının nasıl olduğu sorulduğu zaman şu cevabı vermiştir: "O'nun ahlâkı Kur'an idi" (Ali el-Kari, *Şerhu'ş-şifa* I/222). Bu bakımdan Kuran'ı iyi öğrenmek, onun örnekliğini anlamanın en öncelikli şartıdır.

Sevgili Peygamberimizi örnek alabilmenin ikinci önemli şartı; onun olaylar karşısındaki takındığı tavırlarını iyi bilmektir. Bu durum ise, onun hayatını iyi öğrenmekten geçer. Çünkü, Hz. Peygamberin hayatı, dinî buyrukların sosyal hayata geçirilmiş somut şekilleri; ilahi vahyin somutlaşmış görünümleridir. Hem Kur'an'ı hem de Hz. Peygamberin hayatını ve sünnetini en iyi şekilde öğrenmek, onun nasıl örnek alınacağını bize öğretecektir.

Bugün İslâm ahlâkının ne olduğunu anlamaya çalışırken, önce temel kaynaklar olan Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'i anlamak ön şarttır. Ancak bunu yaparken, İslâm'ın on beş asırlık tarihî ve toplumsal tecrübesini de görmezlikten gelemeyiz. Başlangıçtan bugüne Kur'an ve Sünnet'in öngördüğü ahlâkî değerleri anlama, yorumlama ve kültürel kalıplara dökme hususunda Müslümanların ortaya koydukları gelenek ve birikimi de tanımak gerekir.

Sıra Sizde

Bu geleneği veya gelenekleri tanımaya çalışmak, İslâm ahlâkını güncelleştirmemize engel olmaz mı? Bu soruyu tartışınız!

3 İslâm'ın Ahlâka Verdiği Önem

Düşünelim

- İslâm, insanın bu dünyada varolmanın amacından sapmaması, yaratıcıyla bağını sürdürmesi hususunda yol göstermek için gönderilmiş bir değerler bütünüdür. Bu değerler bütününü benimseyerek yaşamak ise, İslâm ahlâkına göre yaşamanın ta kendisidir.
- İslâm, mükemmel ahlâkı oluşturmak için insanlığa gönderilmiş fıtrat dinidir.
- İslâm dininde iman ve ibadetlerin nihai hedefi, insanı ahlâkî yönden geliştirmektir.

İslâm, âlemdeki varlıklar arasındaki birliği ve düzeni gerçekleştirmesi için ahlâkî esaslara çok önem vermiştir. Bu yüzden İslâm ahlâkı sadece kişiler arası ilişkileri değil, diğer varlıklarla ilişkileri de kapsar.

Sıra Sizde

İslam ahlâkının tüm varlıklarla ilişki düzenini kapsamasını tartışınız!

Ahlâkın Bireysel Kazanımları

İnsanın mahiyeti, İslâm'ın istediği ahlâk esaslarına uygundur. İslâm ahlâkı, en mükemmel varlık olan insana layık olduğu en yüksek değeri vermektedir. Çünkü İslâm nazarında insan, yaratılmışların en üstünü olan bir varlık; varoluş ağacının en verimli meyvesi, İlahi Yaratımın ihtişam tacıdır. Bundan dolayı İslâm'ın benimsetmek istediği ahlâk ilkeleri, daima yüksek varlık olan insanın gelişimini, değerini koruyup geliştirmesini göz önünde bulundurur. Diğer şeylerin değeri de, insan hayatıyla olan ilişkilerinden ve insan hayatı üzerindeki etkilerinden kaynaklanır.

Düşünelim

- Kur'an öncelikle, insan benliğinin tahlilini yapar ve insanı bu konuda düşünmeye sevk eder.
- İslâm'ın hedeflediği insan bireyselleşmiş, yani bencillikten uzak, kendinin, görevinin, yaratılışının ve kendi imkanlarının farkında olan; buna inanan şahsiyet sahibi biridir. Bu şuur sayesinde kişi, kendisini geliştirerek ahlâkî bir varlık haline gelir. Bu noktada ortaya çıkan ahlâk, dışardan zorla kabul ettirilmiş bir mahiyette değil; insan benliğinden/fıtrattan ortaya çıkan kamil bir ahlâktır.

İslâm ahlâkı, kişinin ferdî imkânlarını genişleterek insanca yaşamasını sağlayacak bir hayat tablosu sunar. Bu hayat tablosunda en hayırlılar, ahlâkı en güzel olanlardır. Bu durum ise, ahlâkın gerçek mümin olmanın alameti olduğunu bize söyler. Allah'a saygı temeline dayalı, ferdî ve sosyal planda yücelmenin ve değer kazanmanın tek ölçüsü sadece ahlâkca olgunluktur.

Sıra Sizde

Ahlâklı kişi, dışarıdan yönlendirilen değil kendi kendisini yöneten kişidir, sözünü tartışınız!

Ahlâkın Toplumsal Kazanımları

Toplumsal bir varlık olan insan yaşamak için sosyal çevreye ihtiyaç duyar. İnsanın onuruna yakışan bir şekilde yaşaması ve mutlu olması için sosyal çevrenin ahenk içinde olması gerekir. Elbette bu sosyal ahenk, toplumu oluşturan bireylerin sorumluluklarının, yaratılış hikmetinin farkında olmalarıyla; fert ve toplumun yapısını bozacak davranışlardan da kaçınmalarıyla sağlanabilir. Zira toplumu bozup, yozlaştıracak kötülük ve çirkinliklerden kaçınan bireylerin oluşturacağı toplumlar ahenk içinde yaşar. Bu yüzden ahlâk, insanı kendisiyle olduğu gibi, içinde yaşadığı toplumla da barışık hale getirmeyi amaç edinir. Hz. Peygamber böyle bir bireyi şöyle tanıtır:

"Mümin, kendisi insanlarla kaynaşan ve insanların da kendisi ile kaynaşabileceği kimsedir. Ülfet kurmayan ve kendisi ile ülfet kurulmayan insanda hayır yoktur" *(Ahmed, Müsned II, 400).*

Dinimiz İslâm, ahlâk bakımından zinde bir toplum ister.

Düşünelim

İslâm'ın öngördüğü toplum, iyilik ve güzellikleri göstermek, kötülük ve çirkinliklere karşı çıkmak bakımından tüm insanlığa örnek olacak model bir toplumdur.

Elbette bu model, iyilik ve takva hususunda yardımlaşacak; kendisi için istediğini başkası için isteyecek; kendisinden ziyade toplumun menfaatini gözetecek; kötülükleri örtecek; iyiliklere çağıracak; kendisinde tüm ahlâkî değerlerin ve güzelliklerin tezahür edeceği eğitimli bireylerden oluşacaktır.

Ahlâkın Evrensel Kazanımları

İslâm, insan hayatının bütün yönlerini ıslah etmek, insanların ıslahıyla da toplumun ve evrenin ıslahını gerçekleştirmek ister. Bireyden başlayarak topluma ve oradan aleme uzanan bu ıslah süreci evrensel bir mahiyet içerir. Dolayısıyla İslâm ahlâkı, evrensel kazanımları içeren bir yapıdadır. Kuran'da bu evrensel ıslah sürecinin zıddına tutumlar ise daima eleştirilir. Yüce Allah, *"O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez"* (Bakara, 2/205) buyurur.

Düşünelim

- İslâm'da ahlâk ilkeleri, bütün insanlığa seslenen ve tüm varlıklarla ilişkileri ilgilendiren evrensel mahiyette derin ve kuşatıcı kurallardır.
- Varoluştan sorumlu olmak; hayata saygılı olmak, temel haklara saygı ve onları korumak, marufu emretmek, hoşgörü, maddî ve manevî temizlik, dürüstlük, merhamet, adalet vb. kavramlar İslâm ahlâkının evrensel boyutlarını yansıtan değerlerdir.

İslâm ahlâkının evrensel ilkeleri, varlığın ve hakikatin kaynağı olan yüce Allah'a dayanmaktadır.

4 İman, İbadet ve Ahlâk İlişkisi

Düşünelim

- Gerçek bir mümin inançlarıyla tutarlı bir ahlâkî yaşayışa sahiptir.
- İman, davranışlarımızın oluşmasına yol açan bir şuur üretir. Bu şuur, ibadetler ile desteklendiğinde tezahür eden yaşantı ahlâkî bir yaşantı, kişi ise ahlâkî bir varlık olur. Bu yüzden iman, ibadet ve ahlâk arasında çok sıkı bir ilişki vardır.

İman-Ahlâk İlişkisi

İslâm, ahlâkî hayat ile iman arasında sıkı bir ilişki görür. Çünkü hak ve doğruluk, ancak söz ve davranışlarında doğru olan kimselerde tezahür eder. Bu bütünlük Kur'an'ı Kerim'de şöyle dile getirilir:

"Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de" (Ahkaf, 46/13).

"Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra da dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vaat edilmekte olan cennetle sevinin!" *(Fussilet, 41/30)*.

İman ve ahlâk bütünlüğünü istikamet olarak nitelendiren İslâm, imanı insan davranışının ruhu olarak görür. Bu ruh, ahlâklı olmanın, hayatı güzel davranışlarla süslemeyi hedefleyen niyet ve kararlılığın adıdır.

İmanı ve davranışı sıkı biçimde birbiriyle irtibatlı gören İslâm, iman yönünden en muteber olanın ahlâkça en iyi olan; en hayırlı olanın da ahlâkça en güzel olan olduğunu beyan eder. Nitekim, hem imanın hem de ahlâkın nasıl olması gerektiğini, "dosdoğru yolda ve büyük bir ahlâka sahip olan" Hz. Peygamber bizlere göstermiştir.

İbadet-Ahlâk İlişkisi

İbadet, yaratıcı ve her şeyin sahibi yüce Allah karşısında, insanın benliğinin farkında olması ve O'nun önünde kendine özgü bir şekilde derinden saygı ve eğilişin bir ifadesidir.

İslâm ibadetlerle ahlâk arasında sıkı bağ kurmaktadır. Zira, ibadet, hayatta takınılacak tavrın; insanın davranışlarına inandığı değerlere göre şekil vermesinin ifadesidir. Nitekim "Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?" (Yasin, 36/61) âyetinde bu ilişkiye işaret edilir.

İbadetler, hem kalbimizdeki imanı güçlendirir hem de iyi ahlâklı olmamızı sağlar. Mesela, beş vakit namaz bize daima Allah'ı hatırlatır, her türlü çirkin davranıştan vazgeçirir. Oruç, şefkat ve merhamet duygularını geliştirir, elimizi haramdan, dilimizi yalandan korur. Zekât cimrilikten kurtarır, başkalarına karşı iyilik ve yardımseverlik duygularını geliştirir, topluma faydalı bir insan haline getirir. Böylece ibadetlerle beslenen inanç, iyi ahlâk meyvelerini vermiş ve insana gerçek değerini kazandırmış olur.

Araştıralım - Öğrenelim

Mevlana'nın, "Bütün cihanı araştırdım, güzel ahlâktan daha üstün bir liyakat bulamadım" sözünü tartışınız.

Ünitenin Özeti

İslâm'ın ana gayesi ahlâklı bir insan ve toplum oluşturmaktır. İslâm, insanın Allah'a iman çerçevesinde, kendisine, başkalarına ve hatta diğer varlıklara karşı vazifelerini bildirerek ona değer kılavuzluğu yapar. Ahlâk değerleri de bunun içindedir. İslâm, ahlâkî hayatın en derin ve en zengin boyutlarını Hz. Peygamberin örnekliği ile göstermiştir. Hz. Peygamber, "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" diyerek İslâm'ın esasen güzel ahlâk olduğuna işaret etmiştir.

İslâm'a göre ahlâkın temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim ahlâkî değerleri bize en güzel ve en etkileyici biçimde tanıtır. İslâm ahlâkının ikinci kaynağı, sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Sünneti'dir.

İslâm ahlâkı, evrensel kazanımları ile bireyin ferdî imkânlarını genişleterek insanca yaşamasını sağlayacak bir hayat tablosu sunar. Bu hayat tablosunda en hayırlılar, en ahlâklı olanlardır. Bireyleri ahlâklı olan toplumlar, huzurlu ve mutlu olurlar. İslâm, insandan inancıyla tutarlı bir ahlâkî yaşayış ister. Nitekim, iman ve ahlâk bütünlüğünü istikamet olarak nitelendiren İslâm, ibadetleri de bu bütünlüğe dahil ederek yaşanacak bir hayat inşa eder.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Din ve ahlâk arasındaki ilişkiyi açıklayınız?
2. İslâm ahlâkının kaynakları nelerdir?
3. Ahlâkın bireysel ve toplumsal kazanımları nelerdir?
4. İman-ahlâk ilişkisini açıklayınız?
5. İbadet-ahlâk ilişkisini açıklayınız?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi, İslâm'ın ana gayesidir?

A) İnsanları çile çekmeye davet etmek.

B) İnsanları korkutmak.

C) İnsanları başı boş davranmaya sevk etmek.

D) İnançlarıyla tutarlı davranan ahlâkî bir toplum oluşturmak.

2. Aşağıdaki hadislerden hangisi, İslâm'ın esasen güzel ahlâk olduğunu anlatır?

A) "Temizlik, imanın yarısıdır."

B) "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."

C) "Güler yüz sadakadır."

D) "Bizi aldatan bizden değildir."

3. Aşağıdakilerden hangisi İslâm ahlâkının temel kaynaklarındandır?

A) Hurafeler.

B) Hikaye ve efsaneler.

C) Âdet ve gelenekler.

D) Hz. Peygamberin hayatı ve sözleri.

4. Aşağıdakilerden hangisi, ahlâkın bireysel kazanımlarından <u>değildir</u>?

A) Bireyin insanca yaşamasını sağlar.

B) Bireye sosyal planda değer kazandırır ve bireyi yüceltir.

C) Bireyi bencillik duygusuna yöneltir.

D) Yüce Allah'ın sevgisini kazandırır.

5. Aşağıdakilerden hangisi, ibadet ve ahlâk ilişkisini <u>yansıtmaz</u>?

A) Namaz kılmak, bizi her türlü çirkin davranıştan korur

B) Oruç tutmak, şefkat ve merhamet duygularımızı geliştirir.

C) Zekât vermek, bizi cimrilikten kurtarır.

D) Başkalarına yardım etmek, bizi meşhur eder.

3. ÜNİTE

ahlâkım

İslâm Ahlâkının Öngördüğü
Örnek İnsan

1. İslâm Ahlâkında İyi ve Övülen Tutum ve Davranışlar
2. İslâm Ahlâkında Kötü Olan ve Yerilen Davranışlar

ÜNİTE HAKKINDA

Bu ünitede İslâm ahlâkının öngördüğü iyi ve övülen tutum ve davranışlar ile kötü ve yerilen davranışlar anlatılacaktır. İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insan; iyilik ve doğruluk üzere, başkalarına maddî yardımda bulunan, namuslu, emanete riayet eden, hoşgörü ve bağışlama sahibi, sabırlı, tevazu sahibi, daima sözünde duran, görgülü, insanlarla iyi geçinen, onlara güzel söz söyleyen, yardımsever insandır. Bu davranışları gösteren insan, cimrilik yapmaz; iftira etmez; yaptığı iyilikleri başa kakmaz; başkalarını çekiştirmez; kibirli davranmaz; insanlar arasında bozgunculuk etmez; haset etmekten uzak durur; malını saçıp savurmaz; gösterişten sakınır; zina ve fuhşa tevessül etmez; sarhoşluk ve kumardan uzak durur; büyücülük vb işlere meyletmez; herhangi bir iş yaparken rüşvet vermez ve almaz.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insanın özelliklerini bileceksiniz.
2. İslâm ahlâkında iyi ve övülen tutum ve davranışları söyleyebileceksiniz.
3. İslâm ahlâkında kötü ve yerilen davranışları söyleyebileceksiniz
4. İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insan olma özelliklerini gerçekleştirmeye istekli olacaksınız.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

Bu üniteyi çalışırken;

1. Ünite başında verilen amaçlara ulaşıp ulaşmadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
2. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
3. Öğrenmek için kitapla yetinmeyiniz. Kitabınızın sonunda bir kaynak listesi sunulmaktadır. Bu listeden ulaşabildiğiniz kaynakları inceleyiniz.

Tartışalım

Peygamberimiz Hz. Muhammed'in müslümanlar için en güzel örnek olması ne demektir? Tartışınız.

1 İslâm Ahlâkında İyi ve Övülen Tutum ve Davranışlar

İslâm ahlâkınca iyi görülen ve övülen tutum ve davranışlara sahip olmak, bu davranışlar aracılığıyla şahsiyet kazanmak; kişilik inşa etmek içindir. Ahlâk, bir hayat tarzı olduğu için ahlâkî güzelliklerin bir şahısta alışkanlık; tutum ve davranış haline gelmesi gerekir.

İyilik ve Doğruluk

İslâm'da ahlâkî "iyilik" kavramının karşılığı olarak pek çok kelime kullanılmaktadır. "Salah," "birr," "hayır," "maruf," "hasen," "tayyib," "ihsan" kavramları yerine göre iyilik olarak tercüme edilebilir. Bu kavramların ortak yönü, içten ve samimi bir imandan doğması ve onunla uyum arzeden güzel davranışları tasvir etmesidir.

Düşünelim

Dünyada insanlarla kurulan iyi ilişkiler ve güzel davranışlar; ahirette elde edilmek istenen yüksek dereceler hep iyiliklerle meydana gelir.

Akıllı insan, faydanın iyiliklerde, zararın ise kötülüklerde bulunduğunu görebilen insandır. Bu yüzden herkes gücü yettiği oranda ahlâkını güzelleştirerek, iyilik ve güzelliğe yönelmelidir. Bilinmelidir ki, yapılan iyiliklerin lezzeti, bu dünyadaki hiçbir lezzet ile mukayese edilmez ve iyilik yapmaktan doğan sevinç, o iyiliğe ulaşmanın vereceği sevinçten daha çok olacaktır. Kuran'ı Kerim'de Allah Teâlâ: *"… Şüphesiz Allah, iyilik edenleri sever"* (Bakara, 2/195) ve *"Şüphesiz, iyiler, Naîm cennetindedirler"* (İnfitar, 82/13) buyurarak yapılan iyiliklerin mükafatını beyan etmiştir.

Düşünelim

- İslâm ahlâkının özü olan doğruluk; insanın içi ile dışının, özü ile sözünün bir olması demektir.
- Doğruluk, insanın söyledikleri ile yaptıkları arasındaki uyumun adıdır.
- Doğruluk, güzel ahlâk sahibi insanın ayırt edici vasfıdır.

Kur'an'da "sıdk" ve "hakk" olarak geçen doğruluk, Mevlana'nın ifadesiyle, insanın ya olduğu gibi görünmesi ya da göründüğü gibi olması halidir. Alimler, doğruluğu şahsiyetin meyvesi, asaletin esası, makbul bir huy ve hayırlı bir süs olarak tasvir ederler.

Doğruluk, insan olmanın gerektirdiği bir yaşantı halidir. İnsan herhangi bir menfaat için değil de sadece insan olmanın gereği olarak sırf Allah'ın rızasını kazanmak için doğru olmalıdır. Çünkü doğruluk da tıpkı iyilik gibi, bizi dünya ve ahirette sorumluluktan kurtaracak ve insanlar arasında yüksek makama erdirecek güzel bir erdemdir.

"Allah şöyle diyecek: "Bugün doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür." Onlara; içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. İşte bu büyük başarıdır" *(Maide, 5/119)*.

Düşünelim

Her ahlâkî erdem gibi, doğruluk da ancak ilişkilerde ortaya çıkar. Beşerî ilişkilerde doğru davranamayan insanlar, yalancı, sahtekar veya ikiyüzlü gibi sıfatlarla nitelenirler. Münafık, belirli ilkelere inanmadığı halde, inanıyor gözüken kişidir. Böyle olanlar doğru insanlar değil, iki yüzlü kimselerdir.

Başkalarına Maddî Yardımda Bulunmak (İnfak)

Düşünelim

İslâm ahlâkının öngördüğü insanî özelliklerden biri de infak etmektir. İnfak, zekat ve sadakanın dışında Müslümanın Allah rızası için yakınlarına, fakirlere, muhtaçlara ve hayır yerlerine yardımda bulunmasıdır.

İnfak, aslında sosyal dengenin sağlanacağı bir faaliyettir ve bu faaliyet şuurlu insan işidir. Şöyle ki, insanın elindeki mallar, hakikatte Allah'ındır; meşru biçimde faydalanması için insanlara emanet edilmiştir. İnsanların elinde bulunan mallardaki tasarrufu, vekilin tasarrufu gibi olduğundan mal sahibi ne emrederse ona insanın uyması gerekir.

"Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma. Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir" *(İsra, 17/26-27)*.

Başkalarına yardımda bulunma, bir ihtiyacın giderilmesi olarak değil; insan olmanın bir gereği olarak görülmelidir. Yani bir kimse diğer bir kimseye başka bir nedenle değil; kendisinin yardımda bulunmak gibi bir insani yükümlülüğü olduğu için yardım etmelidir. Zira, kamil insan olmanın yolu başkalarına yardım eli uzatmaktan geçmektedir. Bu yüzden muhtaçların yardıma ihtiyacından çok, imkan sahiplerinin yardım etmeye muhtaç oldukları düşünülmelidir. Böyle bir anlayış, toplumdaki eşitsizlikleri, insanlar arasındaki ayrılıkları gidermenin yolunu açacaktır.

Namuslu Olmak (İffeti Korumak)

Ahlâkî bir varlık olmanın gereği olan iffet, dünyada saygınlığı olan, huzurlu, ahirette Allah'ın hoşnutluğuna ermiş mutlu insanların tutum ve özelliklerindendir.

İffet, ruhun temizliği; günahtan ve kabahatlerden uzak duruşun ifadesidir. İffet kendine ait olmayan hiçbir şeye göz dikmemek; her konuda gözü tok olmak anlamına da gelir. Her konuda meşru ve helal olana kani olan, kısaca kendi hakkına razı olan kimse de iffetli kimsedir. Ancak, iffet denilince akla ilk gelen ırz ve namusun korunmasıdır. Başkasının ırz ve namusuna, kendi ırz ve namusu gibi saygı göstermek aslında kendi ırz ve namusunu korumaktır.

Bilindiği gibi insanın temel güdülerinden biri şehvettir. Şehvet, karşı cinse; kadının erkeğe, erkeğin kadına duyduğu cinsel duygunun da adıdır. Şehvetin peşine düşüp arsızlık etmek, kötü bir davranış olduğu gibi, şehveti büsbütün öldürmek de makbul bir şey değildir. Bu duyguyu meşru yoldan ve ölçülü olarak korumanın adı iffet olarak tanımlanır. Dindarlığın özünü oluşturan bu özellik, her türlü isteklere, şehevi arzulara karşı sabrı içerir.

"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini/ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. İnanan kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar" *(Nur, 24/30-31)*.

Namuslu olmanın bir gereği de haya sahibi olmaktır. Haya, utanma duygusudur. Bu duygu, sahibini kötülüklerden ve günah olan söz, fiil ve davranışlardan alıkoyar. Hayanın ortadan kalkması, kötü olan söz, fiil ve davranışların ifşası, bunların toplumda yayılmasına, ahlâkın bozulmasına sebep olur. Hayanın imandan bir şube olduğunu ve hayanın ancak hayır getireceğini söyleyen Hz. Peygamber, inanan kimselerin hayalı ve iffetli olmalarını istemekte ve Allah'ın haya sahiplerini sevdiğini bildirmektedir.

Emanete Riayet Etmek

Emanet insan fıtratının özü ile alakalı oldukça geniş bir kavramdır. İlk bakışta emanet denilince, korunmak ve istediği zaman sahibine verilmek üzere birisine teslim edilen bir şey akla gelir. Oysa emanet, en küçüğünden en büyüğüne bütün sorumluluklarımızı kapsar. Dolayısıyla emanetten söz edilince hayattaki bütün sorumlulukların akla gelmesi gerekir. Sağlığa dikkat etmek, saklanması istenen bir söz, karıkocanın aralarındaki bir sır, eşyanın doğru kullanımı, herhangi bir görevi yerine getirmek, alış verişte dürüstlük vs. hepsi emanet kavramı içinde anlaşılabilir.

Emanete riayet etmek, esasında güvenilir insan olmanın, doğal sonucudur. İslâm dini, ahlâk ilkeleriyle güvenilir bir insan oluşturmak ister. Sevgili Peygamberimiz bu hususu *"Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir!"* (Tirmizî, İman, 12)

diyerek dile getirir. Hadiste ifade edilen “elinden ve dilinden güvende olmak” en geniş anlamıyla, bilgi ve davranışından emin olunan kişiyi tasvir etmektedir. Bilgisi ve davranışı arasında uyum kuramayan kimse, hem Kur’an’da hem de hadislerde kınanmıştır: *“Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapamayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir”* (Saff, 61/2-3).

Düşünelim

Peygamberimiz bir hadislerinde “Bizi aldatan bizden değildir” (Müslim, İman, 164) buyurarak emanete riayet etmenin, örnek ve olgun insan olmanın ayırıcı ölçütü olduğunu ortaya koymuştur.

Adil Olmak

Adalet, her şeyi yerli yerine koymak, hak edenin hakkını ne eksik ne fazla eksiksiz vermek olarak tarif edilebilir. Adaletin zıddı, zulüm ve taşkınlıktır. Bir toplumda dirlik ve düzenin sağlanması ve bu düzenin sürdürülmesi ancak adalet sayesinde mümkündür.

Adalet, yaşantı haline getirilmesi gereken ahlâkî bir değerdir. İnsanın adaleti yaşantı haline getirmesi demek; hangi işi yapıyorsa o işi hakkıyla yapması demektir. Bir başka deyişle adalet, işi nasıl yapmak gerekiyorsa o şekilde yapmak demektir.

“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayasızlığı ve azgınlığı da yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor” *(Nahl, 16/90).*

Adalet, her türlü beşeri ilişkide gözetilmesi gereken temel ahlâkî bir fazilet olduğu için, adalet konusunda titizlik göstermek gerek ferdin gerekse toplumun huzuru için zorunludur. Çünkü bir toplumda işler; yapılması gerektiği şekilde yapılmaz, ehline teslim edilmez ve hak edenin hakkı verilmezse, o toplumda dirlik ve düzenden bahsetmek mümkün olmaz. Böylesi toplumlarda, haksızlık, zulüm ve anarşi ortaya çıkar. Bu konuda şu hadisi şerif ne kadar anlamlıdır. “İşler ehil olmayanlara verildiği zaman, kıyameti bekleyiniz” (Buhârî, İlim, 2).

Ehil olmayan kimselere yapamayacakları görevlerin verilmesi, hak ve hukukun gözetilmemesi demektir. Hak ve hukukun gözetilmediği, adaletin sağlanmadığı toplumun insanlarında güven ve itimat kalmaz. Bu da toplumda barışın bozulmasına sebep olur. Toplumda barış adalet ile sağlanabilir. Adaletin sağlanması ise, her bir insanın doğruluktan ayrılmaması, özellikle sorumluluk makamındaki kimselerin adaletten taviz vermemesi ile mümkündür. “Adalet, mülkün temelidir” sözü, bilhassa yönetmenin ve yöneticilerin sorumluluğunu hatırlatmak için söylenmiştir.

Okuma Parçası

Kadının biri hırsızlık suçundan Hz. Peygamber'in huzurunda dava edilir. Kadın çok itibarlı bir aileye mensuptur. Ona ceza verilmemesi için herkes seferber olmuştur. Hz. Peygamber nezdinde teşebbüse geçilmek istenir. Kimse cesaret edemez. Hz. Peygambere, O'nun çok sevdiği Usame b. Zeyd'i gönderirler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) dünya durdukça değeri her gün daha iyi anlaşılacak unutulmaz tavrını koyar ve buyurur:

- Sizden önce geçmiş milletler, işte bunun için helak olmuşlardır. İçlerinden ileri gelenler suç işlerse, göz yumulur, onlara ceza verilmezdi. Kimsesiz, zayıf insanlar suç işlerse onlar cezalandırılırdı. Allah'a yemin ederim ki, kızım Fatıma da hırsızlık etse cezasını vermekte tereddüt etmezdim!" (Buhari, Hudûd, 12).

Kardeşlik

İslâm toplumunun dayandığı ahlâkî ilkelerden biri de kardeşliktir. Kur'an-ı Kerim bütün insanların kardeşliğine işaret eder ve sonra iman kardeşliğine vurgu yapar. Kur'an-ı Kerim'de *"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin"* (Hucurat, 49/10) âyeti ile kardeşliğin sadece kan ve süt bağından kaynaklanmadığı; inanç ve gönül bağının da insanları kardeş yaptığı belirtilir. Âyette kastedilen dünya ve ahiret kardeşliğidir. Böyle bir kardeşlik, inananların her türlü menfaat duygusundan arınarak, herhangi bir çıkar arzusundan uzak ve her türlü şaibeden temizlenmiş bir sevgi ortaya koymasıdır. İslâm'da bir kimseyi diğerine bağlayan kardeşlik bağı, imandır.

Düşünelim

İman kardeşliği, gönül bağlarının en kuvvetlisi, kalp ilişkilerinin en metini ve ruh kaynaşmasının en yücesidir. Bu eşsiz kardeşliğin yüceliğinde, temizliğinde, derinliğinde ve devamlılığında hayret verici bir sevgi şeklinin tezahür etmesi şaşılacak bir şey değildir. Bu sevgiyi İslâm "Allah uğrunda sevgi" diye isimlendirmiştir. Dolayısıyla İslâm kardeşliği iman sevgisine dayanır ve bu sevgi bütün yaratıklara yöneliktir. Bu sevginin temelinde Yunus'un diliyle "yaratılanı hoş gör yaratandan ötürü" anlayışı yatar.

Kardeşlik, birlik ve beraberlik demektir. Fert olarak ayrı olmalarına rağmen bir topluluk içersinde yaşayan müminler, birbirlerini bütünleyen, biri diğerine destek olmak suretiyle oluşan sağlam bir bina gibidir. Birinin derdi, sıkıntısı hepsini ilgilendirir. Bu birlik ve dayanışma, samimi bir duygu ve ideal işidir. Bu idealin daimi olarak beslenmesi, gıdalanması gerekir. Hz. Peygamber, "Hiçbiriniz kendisi için dilediğini diğer kardeşi için istemedikçe iman etmiş olamaz" (Buhârî, İman, 7) sözüyle kardeşliğin ölçüsünü bildirmiştir.

Bu ölçüye göre müminler kardeşleri için ancak iyilik isteyecekler. Zira ahenk, kaynaşma, bütünleşme, birlik, iyi niyet, samimiyet ve birbirimiz için hayır dilemekle ve istemekle mümkün olur.

Düşünelim

Kardeşliğin olmadığı yerde sevgi yeşermez, sevginin olmadığı yerde de birlikten, bütünlükten ve kardeşlikten söz edilemez.

Allah yolunda kardeşlik yüz yüze olmayı gerektirir. Bu sebeple her hangi bir sebepten dolayı veya dünyevi menfaat sebebiyle bir kimsenin diğerini terk etmesi sevginin kaybolmasına yol açar, sevgiye dayanan kardeşlik ve dostluğun hukuku kaybolduğunda birlik ve beraberlik de kaybolmuş olur.

Hz. Peygamber yaşayışıyla, kardeşliğin ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Peygamberimiz kardeşleri ile beraber hicret etmiş; onlarla beraber çalışmış; Bedir, Uhud ve Hendek' te onlarla beraber savaşmış; onlarla beraber sevinmiş ve üzülmüştür.

Birlik ve beraberliğin itici gücü olan kardeşlik üzerine titreyerek, bunun korunmasındaki ahlâkî gayretin yitirilmemesi, azaltılmaması gerekir. Kardeşliğin en büyük düşmanı olan kötü zan, gıybet, dedikoduculuk ve özellikle şahsi menfaatleri ön planda tutmaktan kaçınmak gerekir. Bu kötü huyların zararının sadece bir veya bir kaç kişi üzerinde değil, bütün bir toplum üzerinde olduğunu unutmamalıyız.

Hoşgörü ve Bağışlama

Güzel ahlâk denildiğinde ilk akla gelen ilkelerden biri de hoşgörüdür. Hoşgörü, her şeyi anlayışla karşılama, olabildiği kadar hoş görme hali şeklinde tarif edilir. Hoşgörü, "müsamaha" ve "tolerans" kelimelerinden daha yüksek bir ruh halini ve üstün bir ahlâk tavrını ifade eder.

Hoşgörü, aslında varoluştan kaynaklanan bir erdem, bir değerdir. Zira insanın doğumundan itibaren "insan hakları" denen bir takım haklarla donanmış kabul edilmesi hoşgörüye yer açar. Bu yüzden aslında hoşgörü, başkasına varlıkta yer vermek, yer açmak tavrıdır. Başkasına varlıkta yer açmak, Batı düşüncesindeki "yaşamak için mücadele" veya "insan insanın kurdudur" gibi doğal olmayan, taassubu ön plana çıkaran anlayışlar yerine, ortak yaşamayı, dayanışmayı, türlerin bekasını sağlayan "doğal sevgiyi" gösterir. Hepimizin ortak kabulüdür ki varlıktaki, varoluştaki ayrılıkların, farklılıkların mevcudiyeti inkar edilemez. Ancak bu "fark"ların bir araya getirilerek kaynaştırılması gerekmektedir. Bu ise ancak adalet ve gönül ile temellenen hoşgörü ortamında gerçekleşir.

Hoş görmeyi, hoşgörülü olmayı mümkün kılan adalet, varlığı yerli yerine koymak, ona uygun şekilde davranmak anlamına gelir. Bu manada adaletli olmak, insana bağışlanan lütuf değil; varlık olmanın, benliğe sahip olmanın asli yükümlülüğüdür. Hoşgörünün

kaynaklandığı diğer bir unsur da gönüldür. Gönül, muhabbetin, hürmetin, merhametin, edebin, huzurun birbiriyle kaynaştığı Allah'ın nazargâhıdır. O, Allah'ın lütfudur. İnsanlardaki bu kutsal yan gerçekten anlaşılırsa, herkesi yüce Yaratıcı önünde hoş görmek gerçek anlamını bulur.

"Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır: Onlardan sakının. Ama affeder, hoş görüp vazgeçer ve bağışlarsanız şüphe yok ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" *(Teğabün, 64/14)*.

Doğrusu insan hoş görmekle, yani başkalarına varlıkta yer açmakla aslında kendi iç huzur ve mutluluğuna yardım etmiş olur. Bu bakımdan hoşgörü, bir lütuf değil; aksine bir görevdir; varoluşun temelinde yatan ahlâkî bir yükümlülüktür, dolayısıyla da insanların hoşgörülü olmama hakkı yoktur.

Olumsuzluklara Karşı Dayanma ve Direnme (Sabır)

Bilindiği gibi hayat sadece güzellikleri içermez; zorluklar ve sıkıntılar hayatın başlangıcı ve sonu arasında tanımamız gereken gerçeklerdir. Hayatı gerçekten anlarsak zorluklar ve sıkıntıların insanın yetişmesi ve olgunlaşması için gerekli unsurlar olduğunu görürüz. İnsanın hayatta karşılaştığı güçlüklere, sıkıntılara göğüs germesinin adı sabırdır. İnsan iman ettikten sonra, imanın gerektirdiği şekilde yaşayabilmesi için sabır şarttır. İslâm alimleri, sabrın iki boyutuna dikkat çekerler. Birisi insana ağır gelen elemlere katlanarak sonucunda güzellik beklemek. Diğeri de, lezzet ve şehvet veren şeylerden uzak durarak, bunların kötü sonuçlarından korunmaktır.

Düşünelim

Sabır, genel olarak zorluk ve sıkıntılara ilk anda gösterilen bir kabullenme ve dayanma halini temsil ettiği gibi; haramlardan uzak kalma ve dini emirlere sebatla uyma anlamına da gelir.

Hayat içindeki zorluk ve sıkıntılar, pek çok İslâm alimine göre insanın rehberidir; çünkü dünyada hiçbir iş, dertsiz, zahmetsiz meydana gelmez. İnsanın dünyadaki sıkıntılara karşı tek dayanağı sabırdır. Sabır, hayatın zehir gibi sıkıntılarını etkisiz hale getiren bir panzehirdir. Sabır, ancak işin sonunu görebilenlerin başarabileceği zor bir tutumdur. Çünkü karşılıksız olarak kimse bir faaliyeti sürdüremez. Dolayısıyla sabretmeyi, zaferden emin olma tavrına benzetebiliriz.

"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele!" (Bakara, 2/155).

Olumsuzluklara karşı sabır, insana ulaşabilecek sıkıntı ve dertleri kendisinden uzaklaştırır. İnanmış ve ahlâklı kişiye düşen, hayatın güzelliklerini de zorluklarını da birer imtihan konusu olarak Allah'tan bilmek ve güzelliklere şükrederek zorluklara sabırla göğüs germektir. Bu durum, insanı hem olgunlaştıran, yaşam direncini yükselten hem de ona iyilikler kazandıran bir haldir. Nitekim Hz. Peygamber bu durumu şöyle açıklar: *"Mümin kişinin işine şaşılır. Zira onun her işi, sonuç itibariyle kendisi için hayırdır: Bolluk ve nimete kavuşursa onu Allah'tan bilir ve ona şükreder; o sayede de bolluk ve nimet sonuç itibariyle onun için hayır olmuş olur. Darlık ve musibetle karşılaşırsa onu da Allah'tan bilir ve ona sabreder; o sayede o darlık ve musibet de sonuç itibariyle onun için hayır olmuş olur"* (Müslim, Zühd, 64).

Alçakgönüllülük (Tevazu)

Alçak gönüllü olmak demek olan tevazu, insanın saygınlığını artıran ahlâkî erdemlerden biridir. Bu haslet, yüce Allah'ın büyüklüğü karşısında insanın kendi küçüklüğünü anlamak ve idrak etmek esası üzerinde gelişen bir anlayışa dayanır. Tevazu, büyüklenmenin zıddı olup, şeref ve yükselmenin merdivenidir. Peygamberimiz, ibadetlerin en üstününün tevazu olduğunu ifade ederek, bu tutum ve davranışın önemini belirtir.

Tevazu, iyi niyetle yapıldığı ve Allah rızası için olduğu zaman değerlidir. Aksi hali kibir, büyüklenmedir. Nice alçak gönüllü görünen var ki kalpleri kibir doludur. Tevazu, yaltaklanmak ve alçalmak da değildir, ve böyle olmamalıdır. İnsan hangi mevkide bulunursa bulunsun yine insan olduğunu ve her hususta aciz ve zayıf olduğunu hatırından çıkarmayıp, yaratılış ve insan olma bakımından diğerlerinden bir farkı olmadığını unutmamalıdır. Kendisinde biraz fazla nimet ve özellik varsa onu kişisel gücüne ve tabiatına vermeyip, yüce Allah'ın kendisine vermiş olduğu bir lütuf ve onu verenin geri alabileceğini hatırından çıkarmamalıdır. Zira alçak gönüllü insanlar beraber yaşadıkları insanlara huzur ve güven verirler.

Olgunlaşan başakların yere doğru eğildikleri gibi, nimet ve meziyet sahibi insanların daha çok tevazu göstermesi gerekir.

"Rahman'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman "selam!" der (geçer)ler" *(Furkan, 25/63)*.

Sözünde Durmak

Sözünde durmak ya da verilen bir sözün yerine getirilmesi ahlâkî ilkelerden biridir. Zira bu hal, o kişinin doğru ve dürüst bir kişi olduğunu gösterir. Sözünde durmak, birey için olduğu kadar, toplumsal hayat için de büyük bir öneme sahiptir. Hayatın her anında, sözgelimi, günlük işlerinden tutun da memuriyet, ticaret, aile kurumunun tesis edilişinde sürekli olarak bir söz verişin olduğunu görmekteyiz. Bu noktada bir insanın ahlâkî bakımdan değerlendirilmesi, öncelikle verdiği sözlere, yaptığı fiil-

lere sadık kalıp kalmadığı ile belirlenir. O halde insanın yüce Allah, diğer insanlar ve eşya ile ilişkilerini düzenleyen kuralların en temelinde doğruluğu, verdiği söze sadık kalması yatmaktadır.

"Antlaşma yaptığınız zaman Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin…" (Nahl, 16/91). "O kullar adaklarını yerine getirirler. Kötülüğü her yanı kuşatmış bir günden korkarlar" *(İnsan, 76/7).*

Düşünelim

Sözünde durmak, ahlâk ve insanlık yönünden gereklidir. Zira verilen sözleri tutmamak insanlar arasındaki ilişkileri ve toplumsal düzeni bozar. Bir kimse, söz verdiği zaman onu yerine getirmelidir Zira o verilen söz, özgür ve şahsiyet sahibi kişi üzerine gerekli bir borçtur. Eğer o kimse vaadini yerine getiremeyecekse, söz vermemelidir.

Verdiği söze riayet etmemek, Hz. Peygamber tarafından münafıklık alameti sayılmıştır.

"Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez, emanete riayet etmez" *(Müslim, İman,107).*

Görgülü Olmak

Mutlu bir hayat için insanların uyması gereken ahlâkî ilkelerden biri görgülü olmaktır. Görgüden maksat, bir toplumda insanların birbirleriyle ilişkilerinde olgun ve medeni davranışlarda bulunarak, fert ve toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamaktır.

Görgülü olmak, çok karşılaşılan günlük işlerde düzen ve intizamın hakim olmasına sebep olur, böylece toplum belli bir rahatlığa kavuşur. Görgü kuralları bir toplumun, inanç, ekonomik güç, teknolojik seviyesi, örf ve adetlerine göre zamanla değişiklik gösterebilir. Görgülü olmanın temelinde bilgili ve kültürlü olmak vardır. Kültürlü olmak, görgülü olmak, bütün insani faaliyetlerimize değer ve güzellik katan en önemli özelliklerdir. Saygı, görgünün temelini teşkil eder ve görgülü insan kendinden başkalarına değer veren ve yardımcı olan insandır.

Sokağa tükürmek, çöp atmak, geliş geçişe mâni olmak, sokağa tiksindirici çirkin şeyler bırakmak görgüsüzlüktür. Vasıtalara inip binerken itişmek, sıra olan yerlerde sırasını beklememek çirkin davranıştır. Düğün ve bayramlarda her zamankinden daha fazla güler yüzlü, neşeli, nazik, ikram edici olmak, büyüklere ve küçüklere uygun hediyeler vermek, gönüllerini ve duâlarını almak görgülerimiz arasındadır. Görgüde, eliyle ve diliyle başkalarını incitmemek esastır. İyi geçim, karşılıklı yardımlaşma, dert ve sevinçlerine iştirâk, her karşılaşmada selâmlaşma, hal hatır sorma, birbirinden isteklerini imkan ölçüsünde temin etme de önemli görgü kurallarındandır.

"Size bir selam verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selamla karşılık verin: Şüphesiz Allah her şeyin hesabını gereği gibi yapandır" *(Nisa, 4/86).*

İnsanlara İyi Davranmak ve Güzel Söz Söylemek

İnsanlara karşı iyi davranmak ve güzel söz söylemek, İslâm'ın ahlâkî prensiplerindendir. Güzel söz söylemek denilince insanların çoğu bunu iltifat etmek, sevgisini dile getirmek ya da umut veren konuşmalar yapmak olarak algılar. Ancak, güzel söz sadece bunlar değildir.

Güzel söz gönül alan, onur kırmayan, hak ve doğruyu gösteren bütün sözlerdir. Fertler arasında sevginin, hak ve doğrunun üstün tutulması, nefret ve düşmanlığın giderilmesi ancak hakka uygun sözlerle mümkün olmaktadır. Sözlerin en güzeli Allah'ın kelâmıdır. Bu yüzden asıl güzel söz insanları Allah'a çağıran, ahlâklı olmaya davet eden sözdür.

Hz. Peygamber (a.s.) birçok hadisiyle, insanlara karşı güzel söz söylemeyi emir ve tavsiye etmiş, bizzat kendisi de hayatı boyunca kaba sözden sakınmıştır. Hz. Peygamber şöyle buyurur: *"Güzel söz sadakadır"* (Buharî, Sulh, 11; Müslim, Zekât, 56), *"Mümin dil uzatıcı değildir, lânet okuyucu değildir, kötü iş yapan değildir, kötü söz söyleyen değildir"* (Tirmizî, Birr, 48).

İnsanlara iyi davranmak ve güzel söz söylemek, hayırlı işlerin büyüklerindendir. Bu husus hem âyetlerde hem de hadislerde vurgulamıştır.

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir" *(Fussilet, 41/34).*

Yardımlaşmak

Toplumun mutlu ve huzurlu yaşaması için gerekli ahlâkî ilkelerden biri de dayanışma ve yardımlaşmadır. Yardımlaşmanın, biri maddî diğeri ahlâkî olmak üzere iki yönü vardır. Maddî yardımlaşma ve dayanışma hususunda her Müslüman ihtiyaç içindeki kardeşine Allah rızası için yardım etmek zorundadır.

"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükafatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler" *(Bakara, 2/274).*

İslâm'a göre maddî yardımlaşma, insan olmanın esası ve dinin de emridir. Zekat, sadaka, infak, ihsan gibi kavramlarla İslâm, inananlara yardımlaşma hakikatini bir ibadet olarak telkin etmiştir. Bir toplumun kalkınması ancak dayanışma ve yardımlaşma ölçüsünde mümkün olur. Bu yüzden bireyler, yükselmenin ve kalkınmanın hep birlikte olacağının bilincine varmalıdır.

"Allah'a ve Resulüne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan (Allah yolunda) harcayın. İçinizden iman edip de (Allah yolunda) harcayanlar var ya; onlar için büyük bir mükafat vardır" *(Hadid, 57/7).*

Yardımlaşmanın ikinci yönü ise ahlâkîdir. Müslümanlar birbirlerini bilgilendirme, iyi ve doğru olanı gösterme, güzel öğütlerde bulunma ve birbirlerini aydınlatıp, çirkin ve zararlı olandan men etme gibi görevlerle vazifelidir. Bir toplumun huzurlu olması ancak bu görevlerin yerine getirilmesi ile mümkündür.

"…İyilik ve takvada (Allah'a karşı gelmekten sakınma) yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının" *(Maide, 5/2).*

2 İslâm Ahlâkınca Kötü Olan ve Yerilen Davranışlar

İslâm, bir taraftan insanın iyi ve övülen davranışları yapmasını isterken, diğer taraftan kötü ve yerilen davranışlardan kaçınmasını ister. Zira bunlar, insanın özünü bozan ve onurunu düşüren tutum ve davranışlardır.

Cimrilik

Kötü ve yerilen davranışların başında cimrilik gelir. Cömertliğin zıddı olan cimrilik, insan olmanın haysiyetini ve onurunu zedeleyen kötü huylardan biridir. Cimriliğin ya fakirlik korkusu ve ihtiyaçtan ya da mala aşırı derecede sevgi beslemekten, yahut nefiste meydana gelen hırs sebebiyle insanlara sevgi ve acımayı terkten ileri geldiği söylenir. İslâm bilginleri, fakir düşmekten korkarak cimrilik edenlerin, aslında herkesin rızkını veren Allah'a karşı kötü zan beslediklerini ve bu kimselerin akıl ve fikir noksanı olduklarını söylerler.

"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır" *(Âl-i İmran, 3/180).*

Cimri insan kendine ve diğer insanlara güvenmez. Güven kaynağı olarak sadece parayı ve maddeyi görür. Ne kadar çok parası olursa o kadar güvenlikte olacağını zanneder. Oysa cimri kimsenin dostu, toplum içinde onur ve şerefi olmaz Bu ruh hali, Allah'a güven duygusunu zedeleyeceği için, iman açısından da tehlikeli; toplumun huzur ve mutluluğunu bozduğu için zararlı bir davranıştır.

Nitekim Hz. Peygamberimiz (s.a.s.); *"Cimrilikten sakının, çünkü cimrilik sizden evvel gelip geçenleri helak etmiş, onları kan dökmeye, haramı helal görmeye yönlendirmiştir..."* buyurmaktadır (Müslim, Birr, 56). Kuran, cimrilik yapmak yerine şunu önerir: "Onlar harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır" (Furkan, 25/67).

İftira

İftira, bir kimseye yapmadığı bir şeyi yaptı diye söylemek ve ayıp isnat etmektir. İslâm bu durumu kabul etmediği gibi akıl da uygun görmez. Zira iftira ahlâkî kusur olmanın ötesinde suçtur. Kolayca atılan bir iftira, özene bezene kurulan aile yuvalarının yıkılmasına, arkadaşlık bağlarının kopmasına sebep olur. Bu yüzden iftira hem tek tek insanlara hem de topluma karşı yapılabilecek en büyük kötülüktür.

Düşünelim

İftira eden kişi en büyük zararı farkında olmadan kendisine yapar. Çünkü iftira ettiği ortaya çıkan bir insan, toplum tarafından dışlanır, yalnızlığa itilir.

İftira deyince ilk akla gelen namuslu insanları zina ile suçlamaktır.

"İffetli ve (haklarında uydurulan kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara zina isnat edenler, gerçekten dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. İşlemiş oldukları günahtan dolayı dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendi aleyhlerine şahitlik edecekleri günde onlara çok büyük bir azap vardır" *(Nur, 24/23-24)*.

İftira, dinimizde en ağır günahlardan ve yüz kızartıcı suçlardandır. Aklı başında, Allah ve ahiret gününe inananlar iftira etmek gibi başkalarını rahatsız eden, çevresine zarar verecek, aynı zamanda insan onur ve şerefini zedeleyen davranışlardan uzak dururlar.

Yapılan İyiliği Başa Kakma

Yapılan iyiliği başa kakmak, kötü ve yerilen davranışlardan biridir. Bu, ancak, akıl ve düşünceden uzak, özü çürümüş kişilere yaraşır. Böyleleri, yaptıkları iyiliği söz ya da davranışlarla açıklamaya kalkışarak o kimseyi mahcup eder ve gönlüne ıstırap veya yaptıkları iyiliğe karşılık olarak o kimseye altından kalkamayacağı bir yük yüklerler.

"Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab'leri katında mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de" *(Bakara, 2/262)*.

Onurlu kimseler için can ve bedenlerini sıkıntı içinde bırakmak, bu minnet yükünü çekmekten daha kolaydır. İyi yürekli, asalet sahibi kimseler yaptıkları iyiliği başa kakan kimselere dudaklarını oynatıp da herhangi bir ricada bulunmazlar.

Başkalarını Çekiştirmek (Gıybet)

Uzak durulması gereken kötü ve yerilen davranışlardan biri de, insanları arkalarından çekiştirmektir. Bu eylemin bir diğer adı da gıybettir.

Düşünelim

Gıybet, bir insanın arkasından hoşlanmayacağı şeyleri konuşmak demektir. Konuşulan şeylerin doğru olması, bir insanın ardından konuşulmayı haklı göstermez. Zaten bir insan hakkında yalan şeyleri konuşmak o insana iftira etmek demektir.

Gıybet, insanlar arasındaki güveni sarsan kötü bir davranıştır. İnsanlar arsındaki güven ortamının sarsılması, insanın ve toplumun huzurunu bozar; insanlar arasındaki yardımlaşma ve kardeşlik duygularını zedeler.

"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir" *(Hucurat, 49/12)*.

Görüldüğü gibi âyette, gıybet etmenin insanın kanı ve etini yemek gibi onurunu yaralayan tiksindirici bir iş olduğu ifade ediliyor. Bu kötü eylemin yapılmaması ve engellenmesi fert ve toplumun vazifelerindendir.

İnsan onurunu zedeleyen, dargınlık ve düşmanlıklara sebep olan gıybetten uzak durmak gerekir. Gıybet kardeşliğe saplanan hançer; sevgiyi solduran bir alevdir. İnsanlar arasındaki birliği ve beraberliği bozan, fitne ve fesat kaynağıdır. Tek kelimeyle günah batağıdır.

Kendini Beğenmişlik (Kibir)

İnsanlar arası ilişkileri olumsuz yönde etkileyen kötü ve yerilen davranışlardan biri de kibirdir. Kibir, kişinin kendisini hüner, şeref, servet ve başarı bakımından üstün görüp kendini beğenmesidir.

"Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüngeni sevmez" *(Lokman, 31/18)*.

Kibir'in kötü ve yerilen bir davranış kabul edilmesinin ve Allah'ın kibirli olanları sevmemesinin arka planındaki gerçek, insanın kendine verilen bir takım kabiliyetleri ve nimetleri yanlış değerlendirmesi, etrafındaki olay ve olguları yanlış anlamlandırması sebebiyledir. Kibirlenmek, insanın sahip olduğu değerin gerçek sahibini bilmemesi,

kısaca kendini tanımaması demektir. İslâm'ın inanç sisteminin temelinde bulunan tevhit akidesi gereği, her şeyin gerçek sahibi bizzat yüce Allah'tır. İzzet ve ululuk da O'na aittir. Bu gerçeği bilen bir kimsenin kibirlenmemesi gerektir.

"Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse ateşe girmez. Kalbinde zerre kadar kibir bulunan da Cennet'e giremez" *(Müslim, İman, 39).*

Tevazu gibi, insanın şeref ve şanını yükseltmeye hizmet eden bir güzel huy meydanda dururken, değer ve itibarın yıkılmasına sebep olan büyüklenmeyi seçmek akıl sahibi insanların işi olmasa gerektir.

Bozgunculuk (İfsat)

Yeryüzünde ilahi iradeye uygun olan düzenin, doğanın, çevrenin, toplum huzurunun, din, mal, can, akıl ve namus güvenliğinin, insan haklarının ve özgürlüklerinin, ahlâkın, çalışma düzeninin, ticaretin, birlikteliğin ve toplum barışının bozulması çabalarına bozgunculuk (ifsat), bunları bozanlara da müfsit denir. Fesadın esasını varlık ve oluştaki dengeyi bozmak oluşturur. Bu bazen insanın iç dünyasında, bazen bedenimizde, bazen de dışımızdaki dünyada meydan gelir.

Fesadın temelinde insanın ahlâkî ve tabii değerleri kendi şahsî dürtüleri ve doymazlıkları uğruna tersyüz etmesi yatar. En yıkıcı fesat, şirktir, çünkü o, yaratıcıya özgü kudret ve değerleri başka varlıklara atfetmek anlamına gelir. İnsanın ürettiği fesat, yeryüzünü kargaşa ve mutsuzlukla doldurur.

"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır" *(Rum, 30/41).*

Düşünelim

İslâm ahlâkı, bozgunculuk üreten kişi ve gruplara karşı önlem alınmasını ve barış üretecek çabaların yerine getirilmesini emreder.

Çekememezlik (Haset)

Haset, başkasında olan nimetten huzursuz olup elem duyarak, o kişiden o nimetin gitmesini istemek demektir. Başka bir ifadeyle haset, insanın kendisinde olmayan özelliklere sahip olanları çekememesi demektir. Haset, cahillik ve gözü doymazlığın birleşmesinden doğan kötü bir huydur.

Dünya'da sayısız güzellik ve özellikler vardır. Bir insanın bunların hepsini kendinde toplaması mümkün değildir. Kendinde olmayan şeylere sahip olanları kıskanan insan, başka

her türlü kötülüğü yapabilecek bir karaktere sahip demektir. İnsanın sahip olamadığı güzelliklere sahip olanları kıskanması yerine, o insanlar gibi olmaya çalışmasının adı gıpta etmektir. Gıpta insanı ahlâken olgunlaştırır. Oysa haset, insanı ahlâken küçülten kötü bir huydur. Haset öyle kötü huydur ki, Kuran'ı Kerim hasetçinin hasedinden Allah'a sığınma hususunda dua öğretir:

"De ki:" Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım" *(Felak, 113/1-5).*

İslâm dini, içerdiği ahlâkî ilkelerle insanlar arasında sevgi ve saygıya dayalı bir kardeşlik ortamı oluşturmayı hedefler. Oysa haset, insanlar arasında kurulması gereken kardeşlik bağını zedeler. Peygamberimiz hadisiyle bu noktayı şöyle vurgular:

"Birbirinize hiddetlenmeyin, birbirinize haset edip, birbirinizi kıskanmayın. Birbirinize arka çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olun. Bir müslümana, üç günden fazla kardeşi ile dargın kalması helal olmaz" *(Buhârî, Edebu'l-Müfred, I, 491).*

"Ateşin odunu yakıp bitirmesi gibi haset de iyilikleri mahveder" *(Ebu Davud, Edeb, 44).*

Haset etmekten kurtulmanın çaresi, her şeyi Allah'tan bilmek, "Onda niçin var da bende yok" diye düşünmek yerine "Ona veren Allah, bana da verir" diyerek kendine de istemek ve bu yolda çaba harcamaktır.

Adam Öldürmek

Adam öldürmek, İslâm'a göre Allah'a eş koşmaktan sonra en büyük suç, en büyük kötülüktür. Masum insanların canına kıyma, fert ve topluma zarar veren; maddî ve manevî huzuru yok eden korkunç bir davranıştır. Yüce Allah, kasten insan öldürmeyi yasaklamış ve haksız yere insanı öldürmeyi bütün insanları öldürmek gibi saymıştır.

"…Kim bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür…" *(Maide, 5/32)*

"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır" (Nisa, 4/93).

Düşünelim

Yüce Allah'ın insanlara verdiği en yüce hak hayat hakkıdır. Bu hakkı hiç kimse ihlal etmemelidir. Bu hak tamamen Allah'a aittir. Bu yüzden insan hayatı kutsaldır; değil onu öldürmek, ona eziyet vermek, ona saygıda kusur etmek bile Allah'a isyandır.

Hayat hakkına tecavüz eden insanların, diğer hak ve hukuk kurallarına hemen hiç dikkat etmeyecekleri kolayca anlaşılabilir. Üstelik bu hassas konuda cinayetlerin önü alınmazsa, yeryüzünde kaos ve kargaşanın önü alınmaz. Kur'an'ı Kerim bu hususta fertlerin duyarlılığını ön plana çıkararak haksızlığın ve zulmün yayılmasına engel olacak yolu gösterir: *"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz…"* (Âl-i İmran, 3/110).

Yalan Söylemek

Genel anlamıyla yalancılık, doğruluğun aksine söz söylemek, olmuş bir olayı olmamış, olmamış bir olayı da olmuş gibi göstermektir. Yalan en çirkin kötülüklerden biridir. Yalan söylemek, insanın şeref ve haysiyetini zedeleyen ve onu küçük düşüren davranıştır. Bunun böyle olduğunu, esasen yalancının kendisi de bilir. Çünkü yalan konuşan insan, kendisine yalancı denilmesini istemez.

Yalan, insanı çevresinde güvenilmeyen, itibar edilmeyen biri konumuna düşürür. Çünkü yalan söyleyenlerin çoğu hasetçi ve cimri insanlardır. Bu tür insanlara da hiç kimse haklı olarak güvenmez. Doğru sözlü olmak, ne kadar insanî ve ahlâkî bir özellik ise; yalancılık da o kadar gayri insanî ve ahlâkdışı bir durumdur. Zira yalan söylemenin zararı, sadece insanlar arasındaki ilişkileri sarsması değil; fakat aynı zamanda bir kısım insanların haklarının yok olmasına, haksız olan insanların da hak sahibi olmasına sebep olmasıdır.

İnsanların sağlıklı ve samimi ilişkiler kurma imkanını ortadan kaldıran yalancılık, İslâm ahlâkında kesin bir dil ile yasaklanmıştır.

"…Yalan sözden kaçının" (Hac, 22/30).

"Yalanı, ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydururlar. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir" (Nahl, 16/105).

Yalanı en büyük günahlardan biri olarak kabul eden peygamberimiz onun münafıklık alameti olduğunu haber verir.

Yalan, insanın kurabileceği her türlü beşeri ilişkiyi olumsuz yönde etkiler. İnsanın özenle kurduğu çevresine zarar verir; güvenilen, fikirlerine itibar edilen insan olma özelliğini

kaybeder. Bu sebepten şaka olsun diye bile yalan söylemek, iyi karşılanmaz. Yalan söylemek, çoğu zaman adaletin tesisine de engel olur. Bu sebepten yalancı şahitlik gibi yalan yere yemin etmek de kesin olarak yasaktır.

Savurganlık (İsraf)

İslâm, haddi aşma, aşırılığa gitmenin her türünü, insanın birey ve toplum olarak mutluluğunu zedeleyen olumsuz bir gelişme olarak görür.

İsraf, insanın herhangi bir işte haddi aşması, aşırı gitmesi, sözünü, gücünü, zamanını, malını ve mülkünü boş yere ve haram yerlere harcaması, yerli yerinde kullanmaması, saçıp savurması, ölçülü hareket etmemesi olarak tanımlanabilir. İsraf kelimesi, daha ziyade malı sarf ederken aşırı gitmek anlamında kullanılır. İsraf edene müsrif denir.

İsraf ile ilgili temel ilke, Kur'an tarafından şöyle konulmuştur:

"Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez"

(Araf, 7/31).

İnsan hayatında rahat bir geçim için iki şey gereklidir. Bunlardan biri kazanmak, diğeri de elde olanı yerinde ve ölçülü harcamaktır. Bunlardan biri eksik olursa hayatın ahengi bozulur, yaşam zorlaşır, huzur yok olur. Varlığın kıymetinin bilinmesi, yerinde ve ancak ihtiyaca göre sarf edilmesi pek önemli bir görevdir.

Her konuda olduğu gibi bu hususta orta yolu takip etmek, yani harcamada dengeli olmak insan için en iyi düsturdur. İsraf, denge ilkesini bozduğu için yerilmiştir. Çünkü bir kimsenin gerektiğinden çok harcaması, diğer bir kimsenin gerektiğinden az harcamasını gerektirecektir. Yüce Allah, yeryüzü sofrasına nimetlerini dengeli bir biçimde göndermiştir. İsrafa gidenler bu dengeyi kendi lehine bozan kimselerdir. Bu dengenin bozulmaması inananların görevidir.

"Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır" *(Furkan, 25/67).*

Hırsızlık Yapmak

Hırsızlık, bir kimsenin kendine ait olmayan mal, değer ve imkanı gizlice alması, kendine mal etmesidir. Hırsızlık, dinimizde yasak edilen davranışlardan biridir. Zira hırsızlık, emeksiz ve gayretsiz kazanmaya, başkalarının mağdur olmasına sebep olmaktır. Hırsızlık, bir toplumdaki ahlâkî çöküntünün işaretidir. Maddî ve manevî önlemlere başvurarak, kötü davranışı ortadan kaldırmak bir insanlık görevidir.

İslâm dini, her şeyin temiz ve güzel olanını kabul etmiş, çirkin ve kirli olanını haram saymış, reddetmiştir. Malın temizi, helal yoldan kazanılmış olanıdır. Dinimiz, malların helal yoldan kazanılması konusunda sadece emir vermeyi yeterli görmemiş; insanları hırsızlığa götürebilecek olan yollardan uzaklaştırdığı gibi, zekât verilmesini, yardımlaşmayı, sadaka ve borç vermeyi, sosyal güvenliği sağlamayı öngörmüştür. Bu hususları iman duygusu ile birleştirerek, gerekli davranışların oluşmasını teşvik etmiştir.

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir" *(Nisa, 4/29).*

İnsanları Küçük Düşürmek

İnsanlarla alay etmek ve onlara hakaret etmek, kötü ahlâktır. İnsan bir toplum içinde yaşar. Toplum içinde yaşamak ise, başka insanlarla ilişki kurmayı zorunlu hale getirir. Etrafındaki insanlarla alay eden veya onlara hakaret eden kişi, çevresiyle sağlıklı bir ilişki kurma imkanını önceden kaybetmiş demektir.

Alay etme insanlarda, kendini büyük görmeyle başlar; daha sonra karşısındaki insanı hiçe sayıp, ona tepeden bakmaya kadar gider. Alay eden kimsenin gururlanıp kibirlenmesi yanında, alay etme fiiliyle mümin kardeşini incitmesi ve rahatsız etmesi söz konusudur. Kibirlenmek haram olduğu gibi mümine eziyet de haramdır. Zira alay etmek, toplumda kardeşlik bağlarının gevşemesi; fertler arasında düşmanlık ve nefret duygularının ortaya çıkmasına sebep olur.

Dinimizde her ferdin haysiyet ve şerefinin dokunulmazlığı vardır. Ferdin manevî hayatının temelini oluşturan ırz, şeref, haysiyet, namus duyguları lekelenemez. İnsan haysiyetini lekeleyecek olan kötü hareketlerin başında alay etmek gelir. İslâm, insan hak ve hürriyetini, insan haysiyet ve şerefini koruma esası üzerinde durur; bu sebeple, Müslümanların duygu ve düşüncelerini Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla garanti altına alır.

"Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir" *(Hucurat, 49/11)*.

Düşünelim

Toplum hayatındaki ilişkiler samimiyet üzerine kurulmalıdır. Bu samimiyet ise, insanın kalbindedir.

İnsanlar, daima dış görünüşü bilirler ama iç âlem bilinmez. Allah katında tartılacak olan dış görünüş değil; kalplerin samimiyetidir. İnsanın bilgisi, bunu bilmeye ve anlamaya yeterli değildir. Bu sebeple bir kimse önüne geleni horlamamalı, alaya alarak başkasını kırmamalıdır.

Gösteriş Yapmak (Riya)

İş, söz ve davranışlarda gösterişe yer vermek; bir iyiliği veya güzel bir eylemi Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle değil; insanların beğenisi için yapmak demektir. Riya, büyüklenmeden kaynaklanır ve iki yüzlü davranmakla irtibatlıdır. Bu davranışta bulunan kimseye riyakâr veya müraî denir.

Riya, insanlar arasında manevî nüfûz, şan ve şöhret, maddî çıkar sağlamak için yapılır. Dünyaya âit bu tür maddî ve manevî çıkarları elde etmek için, insanlar tarafından kutsal değerlere karşı beslenen bağlılık ve hürmet duygularının istismar edilmesi, riyanın en kötü şeklidir. Bu tür davranışlar, hilekârlık ve yalancılıktır. İnsan şeref ve haysiyetine hakarettir.

Riyakâr kişinin söz ve davranışlarındaki samimiyetsizlikleri, diğer insanlar tarafından kısa zamanda anlaşılır. Bunlara kimse güvenmez. Riyanın her çeşidi ahlâksızlık olduğu halde, ibadetlerde riyakâr olmak çok daha büyük bir ahlâksızlıktır. Oysa ibadet, Allah için yapılır. Allah'ın rızası dışında bir amaçla; gösteriş olarak ibadet yapmak, Allah rızasını ortadan kaldırır. Gösteriş için ve bir çıkar düşüncesiyle Kur'an okumak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, sadaka vermek ibadetleri boşa çıkarır.

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah kafirler topluluğunu hidayete erdirmez" *(Bakara, 2/264)*.

Şu halde, Allah'ın emrini ve rızasını düşünerek değil de, gösteriş için ibadet etmek, âlim ve bilgili desinler diye ilimle uğraşmak, cömert tanınmak için zekât ve sadaka vermek, riyadan ibaret kötü bir davranışın ötesinde bir anlam ifade etmemektedir. Riya çok değişik şekillerde yapılmakla birlikte, bunlarda ortak özellik, dindarlık veya dürüstlük görüntüsü altında, insanlar arasında çıkar sağlamak, şan ve şöhrete ulaşmak arzusudur.

Düşünelim

Allah'a ve insanlara karşı samimi davranarak riyadan uzak durmak, Allah rızasını insanların övgüsü, isteği, yergisi, korkusu ve çıkar düşüncesine tercih etmek müslümanın ahlâkî ilkesidir.

Zina ve Fuhuş

Zina, aralarında meşrû bir evlilik olmayan, nikâh bağı bulunmayan kimselerin cinsî münasebette bulunmalarına denir. Zina, insanlığı fert ve toplum olarak ifsad eden, insan hayatının nezihliğini kirleten bir davranış olduğu için dinimizce yasaklanmıştır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: *"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derce çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur"* (İsra, 17/32) buyurulmuştur. Akıllı bir insan, bu çirkin davranışı yapmaz ve yapılmasına razı olmaz. Zira başkalarının namusunu kirletmekten, sosyal hayatın düzenini bozan daha korkunç bir felaket tasavvur edilemez.

Zina ve fuhuş, toplumların çekirdeğini teşkil eden aile yapısını sekteye uğratıp neslin bozulmasına sebep olacağı, insan sağlığını tehlikeye sokacağı, bireyi ruhsal çöküntüye ve kadını ekonomik sömürü aracı haline düşüreceği vb. için yasaklanmıştır. Zina ve fuhuş, inananın manevî duygularını zedeler; zira olgun iman ile bu davranışın bir arada bulunması mümkün değildir. Yine bu kötülükler, ailenin oluşmasına engel olur veya kurulmuş olan ailenin dağılmasına ve perişan olmasına sebep olur.

Zina ve fuhuş insanı en büyük özelliğinden, sevgi ve merhamet duygusundan yoksun hale getirir. Zina ve fuhuş, hangi toplumlarda yaygın hale gelmişse o toplumu çökertmiştir. Zina, insanın sağlığını da bozar. Pek çok zührevî hastalıkların kaynağının zina ve fuhuş olduğu tıbben sabit olmuştur. Aynı şekilde zina ve fuhuş, hukuki açıdan nesil ile ilgili pek çok sorunun doğmasına sebep olur.

Fert ve toplumun bu kötülükleri önleme hususunda gayret göstermesi bir gerekliliktir. İnsanın en büyük fazileti, heva ve hevesine kapılmayarak iradesine hakim olmasıdır. Böyle olan kimse Yüce Allah'ın rızasını kazanmış olur. Bunlar cennete girmeyi ve Allah'ın büyük lütuflarına ermeyi hak ederler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: *"Rahman'ın iyi kulları, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar."* (Furkan, 25/68.) buyurulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) de şöyle buyurmuşlardır: *"Her kim dili ile edep yerini kötülükten korumayı bana temin ederse, ben de o kişiye cenneti temin ederim"* (Buhârî, Rikak, 23).

İçki ve Kumar

İslâm, aklı, canı, nesli, malı ve dini korumayı esas almış, bunları yerli yerince değerlendirmeyi emretmiş, bu değerlere herhangi bir şekilde zarar verilmesini de şiddetle yasaklamıştır. Dünya ve âhiret mutluluğunu engelleyen kişisel, ailevî ve toplumsal huzursuzluklara yol açan sarhoşluk veren maddeler ile kumar oynamayı yasaklamıştır.

Düşünelim

İnsanlığın başına tarih boyunca ciddi sorunlar açan içki ve kumar, bir çok insanın ızdırabına, ailelerin dağılmasına, hastalıkların yayılmasına yol açan; sosyal, psikolojik ve ekonomik uzantıları olan ahlâkî kötülüklerdir.

Bu iki kötü alışkanlık, insanlığın en büyük düşmanıdır. Zira onlar, doğrudan doğruya insanı hedef alarak; insanın hem bedenini hem de ruhunu hasta eder. İçki ya da kumar müptelası bir kısım insanlar, kazandıklarını içki ve kumara vermek suretiyle kendilerini mahvettikleri yetmezmiş gibi çoluk çocuğunun kazancını o yolda harcamaktan çekinmezler. Daha da ileri gidip, eşine ve çocuklarına fiziksel ve ruhsal zarar verir, hatta çeşitli cinayetlere de yol açarlar. İçki ve kumar sürekli kötülükler doğurur; insanların arasını açar, kin ve dargınlıkların toplumda yayılmasına ve insanlara kötülük yapılmasına sebep olur. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur:

"Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler),kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?" *(Maide, 5/90-91)*.

Ayet-i kerime hem içkiyi hem de kumarı yasaklamıştır. Kumar, haksız bir kazançtır. Başkasının malını ve parasını hile ile kazanma sonucunu doğurur. İnsanların kazanma duyguları kuvvetlidir. Fakat bu olumlu duyguyu kumar olumsuz bir duruma sokmaktadır. Kişide kazanma hırsını arttırarak kişilerin ruh sağlığını bozmaktadır. Kumar oynayanlar arasında arkadaşlık ve dostluklar bozulduğu gibi onun yerini düşmanlıklar alır.

Bu tür zararlı alışkanlıklar, bilindiği gibi bazen taklit, özenti ve kötü çevre, bazen de merak ve kişilik zafiyeti sebebiyle oluşmaktadır. Alkol ve kumar batağına saplanmış kişilerin hemen hemen hepsinin zararlı alışkanlıklara bu şeklide başladıkları bilinmektedir. Bundan dolayı aile ve eğitim kurumları gençlerin yetişmesinde çok dikkatli olmaları gerekir. Ana babalar, çocuklarının nerelere girip çıktıklarına, kimlerle arkadaşlık yaptıklarına dikkat etmeli, onlarla sağlıklı iletişim kurmalıdırlar. Genç nesil iman, ahlâk ve güzel ameller noktasından takviye edilmeli, onlara büyük ideal ve hedefler gösterilmelidir.

Büyücülük ve Büyüye Başvurmak

Büyü, tabiat üstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya kendilerinde gizli güçler bulunduğuna inanılan bazı nesneler kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli sonuçlar elde etmek için yapılan işlerdir. Başlıca gayesi çıkar sağlamak olan büyü ve büyücülük hiçbir ahlâkî amaç taşımamaktadır. Büyü, büyücülerin elinde mukaddes değerlerin alabildiğine istismar edildiği, her şeyin bilinebileceği iddiasını taşıyan,insanların aldatılabilmesine en müsait zemin hazırlayan bir sahadır.

Büyüde yalan, aldatma, kandırma, göz boyama, saf zihinleri bozma, Allah'tan başkasına bağlanma ve Allah'tan başkasının gaybı bilebileceğini sanma gibi, hepsi de İslâm'ın temel ilkeleriyle bağdaşmayan birçok olumsuzluk vardır. Bu itibarla sağlam inançlı bir Müslüman, bunlardan uzak durur, inancına gölge düşürebilecek şeylere itibar etmez ve bu karanlık işlerle uğraşanlara prim vermez.

İnsanlık tarihi kadar eski olduğu ve hemen hemen bütün milletlerde çeşitli şekillerde varlığını sürdürdüğü bilinen büyü-sihir, İslâm'a göre büyük günahlar arasında sayılmış, açık ve kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Büyük günahlardan sayılmasına rağmen büyü ve büyücülüğün bazı insanlar tarafından rağbet görmesinin sebebi, büyü konusunun yeterince bilinmemesidir. Maalesef büyü ve büyücülük, toplumumuzda önemli

bir pazar oluşturmakta ve bu pazar, bu tür karanlık işlerden çıkar sağlayanların işini kolaylaştırmaktadır. Halbuki dinimiz büyücülük, falcılık, kehanet, medyumluk ve benzeri faaliyetleri şiddetle yasaklamıştır. Kuran'ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: *"…bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı"* (Maide, 5/3). *"…düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, …sabah aydınlığının Rabbine sığınırım"* (Felak, 113/5). Peygamberimiz, sihir ve büyü ile uğraşmayı büyük günahlar arasında saymıştır. "Kim sihir yaparsa şirke düşer" (Nesaî, Tahrim, 197.11).

Büyü ve büyücünün zararlarından korunmanın en güvenli yolu ise, kişinin özellikle Allah inancını canlı tutması; gücünü aşan tehlike ve kötülüklerden Allah'a sığınması; dini en doğru ve en güzel bir şekilde öğrenmeye çalışmasıdır. İslâm'ın aydınlık yoluna ters düşen bütün karanlık faaliyetlerden uzak durmak, inanan fert ve toplumun en önde gelen vazifelerindendir.

Rüşvet Almak ve Vermek

Rüşvet, yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması hak edilmeyen şeyin elde edilmesi vs. için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar anlamına gelir. Rüşvet, toplumu felakete götüren, birlik ve kardeşlik duygularını kökünden sarsan, itimat ve güveni yok eden çirkin davranıştır.

Rüşvet almak ve vermek, hak ve hukukun engellenmesine ve toplumsal düzenin bozulmasına sebep olan ahlâkî bir çürümedir. Bu davranış, çoğu kez insan haklarına tecavüzdür. Rüşvet almak ve vermek, dinimizde haram kılınmış ve büyük günahlardan sayılmıştır. Bu kötülüğü işleyenlerin ahiret hayatları perişandır. Yaptıklarının cezalarını er geç çekeceklerdir. Yüce Rabbimiz bizim gizli ve aşikâr bütün yaptıklarımızdan haberdardır: *"O kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey saklı kalmaz.)"* (Bakara, 2/255). *"Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarının bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları yetkililere (rüşvet olarak) vermeyin"* (Bakara, 2/188). Peygamberimiz de *"Allah rüşvet alana da verene de lanet etmiştir"* (Tirmizî, Ahkâm, 9; Ebu Davud, Akdiye, 4) buyurmuştur.

İnançsız ve ahlâksız bir kimse, Allah'tan korkmadığı için, kanunun görmediği yerlerde her rezaleti işleyebilir. Fakat inanan bir kimse, Allah'ın her zaman kendini gördüğünü bildiği için rüşvete karışmaz ve diğer günâhları işlemez. Rüşvet ve yolsuzluk toplumları felakete götüren, birlik ve kardeşlik duygularını kökünden sarsan, itimat ve güveni yok eden çirkin davranışlardandır. Kendisinin Allah tarafından her yerde görüldüğüne ve bir gün hesaba çekileceğine inananlardan oluşan bir toplumda bu tür davranışlara rastlanmaz. Eğer Müslüman bir kimse, rüşvet gibi kirli işlere karışmışsa, Allah'tan gereği gibi korkmadığı anlaşılabilir.

Rüşvet bir milleti manen ve maddeten çökerten bir davranış olduğu için, mutlaka uzak durulmalıdır. Dinimizce büyük günâh sayılan, bir milletin felâketine sebep olan rüşveti kaldırmak hak ve hukuk anlayışını, bütün kurum ve kurallarıyla insanların zihinlerine yerleştirmekle mümkün olur. Bu yüzden toplumsal değerleri koruyan eğitim ve öğretim esas alınmalı; bunun yanı sıra ahlâkî ve caydırıcı tedbirler de gözetilmelidir.

Ünitenin Özeti

İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insan, iyi ve övülen tutum ve davranışları yaparken kötü ve yerilen davranışlardan sakınır. Örnek insan, inançlarıyla uyumlu davranışlarda bulunan doğru insandır. O, herşeyden önce insan olmanın bir gereği olarak başkalarına yardım eder; her türlü günah ve kabahatten kaçarak iffetli olmaya çalışır. Olgun insan, hayattaki bütün sorumlulukları emanet olarak algılayarak, emanete riayet eder; her işi hakkıyla yaparak adil davranır; kardeşlik sevgisini üstün tutar ve insanlara karşı hoşgörülü olur. Bu insan, hayatın sıkıntı ve güçlüklerine sabır göstererek, herkese tevazu ile davranır. İnsanlar arası ilişkilerde sözünde durmanın önemini kavramış olan örnek insan, görgü ve bilgisini artırır; hayatın ana değerlerinden biri olan yardımlaşma bilincini uyanık tutarak, insanlara iyi davranır ve güzel söz söyler.

İslâm ahlâkının öngördüğü örnek insan, insan olmanın haysiyet ve onurunu zedeleyen kötü huylardan yani cimrilikten, iftira etmekten, yapılan iyiliği başa kakmaktan, başkalarını çekiştirmekten, kibirli davranmaktan, bozgunculuk yapmaktan, haset etmekten, adam öldürmekten, yalan söylemekten, israf etmekten, hırsızlık yapmaktan, insanlarla alay etmekten, gösteriş yapmaktan, zina ve fuhuş yapmaktan, sarhoşluk ve kumardan, büyücülük ve büyüye başvurmaktan ve rüşvet almak ve vermekten uzak durur.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. İyilik ve doğruluk niçin önemlidir?
2. Namuslu olmak niçin gereklidir?
3. İslâm niçin kardeşliği tavsiye etmiştir?
4. Tevazu nedir, niçin gereklidir?
5. Yardımlaşmak niçin gereklidir?
6. İftiranın zararları nelerdir?
7. Allah kendini beğenmişliği niçin sevmez?
8. Rüşvet almak ve vermenin zararları nelerdir?

Değerlendirme Soruları

1. Zekât ve sadakanın dışında insanın Allah rızası için yakınlarına, fakirlere, muhtaçlara ve hayır kurumlarına yardım etmesi, aşağıdakilerden hangisi ile karşılanır?

A) İffet B) İnfak C) İnkar D) Doğruluk.

2. Aşağıdakilerden hangisi, emanete riayet etme kapsamına girmez?

A) Sağlığa dikkat etmek,

B) Karıkoca arasındaki özel bir hali başkalarına söylemek,

C) Görevini yerine getirmek,

D) Alışverişte dürüst davranmak.

3. Aşağıdakilerden hangisi, alçakgönüllü olmanın yararlarından biri değildir?

A) Alçakgönüllü insanlar, beraber yaşadıkları insanlara huzur ve güven verirler,

B) Alçakgönüllü insanlar, başkalarına yaltaklanır ve dalkavukluk yapar.

C) Alçakgönüllü insanlar, insanlar arasında saygı görürler.

D) Alçakgönüllü insanlar, Allah'ın rızasını kazanırlar.

4. Kendini beğenmişliğin ahlâkî bir kötülük olmasının esas nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) İnsanlar arasındaki güveni sarsması,

B) İnsanları kızdırması,

C) İnsana verilmiş bir takım yeti ve nimetleri yanlış değerlendirip, yanlış anlamlandırması, bunları kendinden bilmesi,

D) İnsanların ilişkilerini bozması.

5. Aşağıdakilerden hangisi, kumar oynamak ve içki içmenin başlamasında en etkin sebeptir?

A) Eğitimsizlik,

B) Taklit ve özenti,

C) Kişilik zafiyeti,

D) İlgisizlik.

4. ÜNİTE

İslâm'ın Temel Haklara Yaklaşımı

1. Yaşama Hakkı
2. Sağlık Hakkı
3. Eğitim Hakkı
4. İnanma ve İbadet Hakkı
5. Özel Hayatın Gizliliği Hakkı
6. Ekonomik Haklar

ÜNİTE HAKKINDA

Bu ünitede İslâm'ın temel haklara yaklaşımı genel olarak ortaya konulacaktır. İnsanın hayatını onurlu bir şekilde sürdürebilmesi için vazgeçilmez belli başlı temel hakları vardır. Bunlar yaşama hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, inanma ve ibadet hakkı, özel hayatın gizliliği hakkı ve mülkiyet hakkıdır. Bu temel haklar, insanı insan yapan değerler bütünüdür. Temel haklar, insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak işlev görürler. İnsanlık, tarih boyunca bu değerleri elde edip muhafaza etmek için ağır bedeller ödemiş ve ödemeye de devam etmektedir. İslâm, bu hak ve değerleri 14 asır evvel dinin gerçekleştirmeyi hedeflediği temel gayeler olarak bizlere bildirmiştir. Günümüzde kabul edilen "İnsan hakları evrensel bildirgesi" bu gayeleri de kapsamına almaktadır.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Temel hakların neler olduğunu söyleyebileceksiniz.
2. İslâm'ın temel haklara yaklaşımını söyleyebileceksiniz.
3. Temel hakların birbiriyle ilişkisini açıklayabileceksiniz.
4. İslâm ahlâkındaki temel hakları gerçekleştirmede istekli olacaksınız.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

Bu üniteyi çalışırken;

1. Ünite başında verilen amaçlara ulaşıp ulaşmadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
2. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
3. Öğrenmek için kitapla yetinmeyiniz. Kitabın sonunda bir kaynak listesi sunulmaktadır. Bu listeden ulaşabildiğiniz kaynakları inceleyiniz.

Tartışalım

"İnsan olmak" ne demektir, tartışınız?

1 Yaşama Hakkı

İnsanların sahip olduğu her türlü yarar anlamına gelen "hak" terimi, İslâmî kaynaklarda doğuştan sahip olunan ve sonradan elde edilen "kazanılmış haklar"ı ifade eder. Hukuk dilinde "insan hakları" diye tanımlanan temel haklar, Kur'an ve Sünnetin belirlediği pek çok hükmün konusudur. İslâm'a göre temel haklar, insan olmadan kaynaklanan ve insan onurunu her şartta koruyan değerlerdir.

İslâm, yaşama hakkını korunması ve saygı gösterilmesi gereken en temel hak olarak görür. İnsanın varlığını sürdürebilmesi, onun hayati faaliyetlerini eksiksiz yerine getirmesiyle mümkündür. Dolayısıyla yaşama hakkına sahip olmayan bir kimse, diğer haklara da sahip olamaz. En doğal hak olan yaşama hakkına sahip olmayanların sorumluluklarından ve görevlerinden söz edilemez.

Düşünelim

İnsanın yaşama hakkı, yaratılışından kaynaklanır. İnsan, kainatın küçük bir modeli, bütün insanlık aleminin üyesi ve temsilcisidir. Allah'ın yarattığı en mükerrem varlık olması açısından o varlıkların en üstünü sayılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim çeşitli âyetlerde yaşama hakkına saygılı olmanın yüksek bir davranış olduğunu ve yaşama hakkının kutsallığını bildirmiştir. Aslında yaşama hakkı, sadece insanı değil, hayvan ve bitkileri de içermektedir. Canlı olan her varlık saygındır; canlıların dokunulmazlığı ancak dinî, ahlâkî, hukukî ve insanî birtakım prensipler çerçevesinde kaldırılabilir; zira yaşamak onların temel hakkıdır. Birey, hayatını sürdürme hususunda hem hak sahibidir, hem de canını korumakla görevlidir. Bu yüzden hiç kimse bir başkasının hayatına son verme hakkına sahip olmadığı gibi, kendi yaşam hakkından da vazgeçemez. Yaşama hakkı, bireye, topluma onun siyasal örgütlenmesi olan devlete, ciddi ve ağır yükümlülükler yükler.

Kur'an, başta insan olmak üzere bir canlının haksız yere öldürülmesini, günahların en büyüklerinden biri olarak kabul etmektedir. Böyle bir suça tevessül edenin, ebedi olarak lanetlendiğini ve cehennemde kalacağını bildiren Kur'an, bu tavrın Allah'ın gazap ve lanetini çeken büyük bir günah olduğunu ifade eder.

"Rahman'ın iyi kulları, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar" *(Furkan, 25/68)*.

Âyette geçen "haksız yere öldürülme" ifadesi çok hassas ve önemli bir içeriğe sahiptir. Bu ifade, insanın hayata gelmesine vesile olmadan tutun da, onun varlığını güvence altına almak ve sürdürmesine yardımcı olmaya kadar varan alan içindeki haksız bir müdahaleye işaret etmektedir. Bu açıdan, insanın hayata gelmesi sürecinden itibaren ölümüne kadar olan bir süreçte insanın insan olma onuruna yapılan dıştan ya da içten gelebilecek her müdahale; sözgelimi, annenin hayati tehlikesi olmaksızın kürtaj, küçük bir eziyet ya da büyük bir zulüm vs., aslında yaşama hakkını ihlal anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle sadece canı korumak yeterli olmayıp, insanın maddî ve manevî hayatına yönelik tecavüzleri önlemek ve onurlu bir yaşam sürmesini sağlamak asıldır.

İslâm, sadece Müslümanların değil; tüm insanların yaşama hakkının korunmasını ister. Zira insan onurunu yansıtan yaşama hakkının ötesinde saygı duyulacak herhangi bir şey yoktur. Bu yüzden herhangi bir canlıya zarar vermek, hayata saygının eksikliğini gösterir.

Dinimiz fesat çıkarmak ve haksız yere cana kıymak gibi istisnai durumların haricinde bir insanın öldürülmesini yasaklamıştır. Zira fesat, toplumun düzenini, istikrar ve mutluluğunu ortadan kaldıracak her çeşit şiddete başvurmaktır. Allah, toplumda fitne ve fesat çıkarmanın ölümden beter olduğunu dile getirmektedir: *"…Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür…"* (Bakara, 2/191).

İnsan için esas olan esenlik içinde yaşamaktır. Bu, insan olmanın bir gereği olmakla birlikte Allah'ın da istediği bir durumdur.

İslâm, hayata ilişkin her hususu iman ile ilişkili hâle getirerek; insanlarda Allah'a karşı sorumluluk ve hesap verme duygusunu canlı tutmayı öngörür. İnsan olmanın, yaşama hakkının ne olduğuna dair bir bilinç olmaksızın dengeli bir toplum tesis etmek mümkün değildir. Günümüzde bu tür bilince sahip olmayan insanların hayata verdiği zararı sağduyulu her kişi görmektedir.

2 Sağlık Hakkı

Temel haklar sıralamasında yaşama hakkından sonra sağlık hakkının gelişi anlamlıdır. Zira soluk alıp vermede zorlanan, beş duyusunu sağlıklı biçimde kullanamayan ya da ağrı çeken insanın dikkati kendi acısında toplanır. Sağlık sorunları çeken bir kimse, doğal olarak kendi iç barışıklığı zedelendiği için öncelikli olarak sağlığını onarmaya yönelir. Bu hal içindeki bir kimse, başkalarını düşünemez; toplum hayatına katılımda, insanlar arasındaki ilişkilerde sorunlar yaşar.

Düşünelim

- Sağlık, yalnızca hastalığın olmayışı değil, en geniş anlamıyla kişinin bedence, ruhça ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olmasıdır.
- Sağlık hakkı ya da sağlıklı yaşam hakkı, İslâm'ın sağlığın korunmasına yönelik olarak öngördüğü bir haktır.
- Sağlıklı yaşamanın sağlanmadığı, sağlanamadığı hiçbir durumda insan haklarından söz edilemez.
- Sağlık hakkı bireylerin, ırk, din, politik inanç ve sosyal durumlarına bağlı olmaksızın doğuştan kazandığı; insan olmaktan kaynaklanan bir haktır.

Sağlıklı insan, sağlıklı düşünür, karar verir ve sağlıklı ilişkiler kurar. Bu yüzden İslâm dini, sağlığın korunmasını emretmiş, sağlığı bozan her türlü iş ve davranışı yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'deki: *"Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın"* (Bakara, 2/195) buyruğu, Allah yolunda infak ederek çalışmanın yanında hayatımızı ve sağlığımızı tehlikeye sokacak her türlü tutum ve davranıştan sakınmamızı da içermektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de: *"(İslâm'da) zarar vermek ve yapılan zarara, zararla mukabele etmek yoktur"* (İbn Mace, Sünen, Ahkam, 17) buyurarak bir kimsenin kendisine ve başkalarına zarar vermemesi gerektiğini bir prensip olarak bildirmiştir.

İslâm, sağlık hususunda fert ve toplumun bilinçli olmasını; yöneticilerin ayrım yapma-

dan her türlü sağlık hizmetleri sağlamasını ve sağlığa zarar veren hususlar karşısında tedbirler almasını emreder. Dolayısıyla devlet, zengin ya da fakir herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım imkanını sağlamakla ve sağlık hakkına yönelik her türlü saldırıyı önlemekle görevlidir.

Sağlıklı insanlar, toplumdaki üretkenliği, paylaşımı ve sevecenliği arttırır. Tam tersi bir durum ise, bireylerin sağlığını yitirerek güzelliklerden aldığı payın azalmasını, ilişkilerin bozulmasını ve mutsuzluğu ortaya çıkarır. İnsanlar sağlıklı olmak için, koruyucu sağlık hizmetlerine önem vermelidir. Koruyucu sağlık hizmetleri kimi durumlarda kişinin tek başına değil, "grupça" yapacağı işlerdir. Grup halinde yapılan bu eylemler, toplumun birbirine yaklaşmasına ve birlikte iş yapmasına, dolayısıyla sosyal barışın güçlenmesine yardımcı olacaktır. Buna ilaveten sağlık hakkının etkinleşmesinde, sosyal güvenlik kurumlarını devreye sokmak gereklidir.

3 Eğitim Hakkı

Birey, doğuştan sahip olduğu yeteneklerini eğitim sayesinde geliştirip insanlaşır. İnsanın, hayatı gerçek anlamıyla kavrayabilmesi ancak ömür boyu sürecek bir eğitim faaliyeti ile gerçekleşebilir. Eğitim, insanlara doğru bilgi vererek, zihinleri esir alacak her türlü yaklaşımı engeller nitelikte olmalıdır.

Düşünelim

- Eğitim, genel olarak insan kişiliğinin ve onurunun gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının güçlenmesine yönelik her türlü faaliyet olarak tanımlanabilir.
- Özelde ise eğitim, insanın yaratılışında var olan bütün kabiliyetleri temel alarak onu yönlendirmek, geleceğe hazırlamak, hayatı boyunca gerekli bilgiyi nasıl elde edeceğini öğrenmesine yardımcı olmaktır.

İslâm insanın maddî ve manevî bakımdan kendisini geliştirmesini ve fikirlerini başkalarına aktarmasını bir hak olarak kabul eder.

Eğitim hakkı, işlevselliği açısından öğretme ve öğrenme hakkı olarak kabul edilebilir. Öğrenme hakkı, aslında bir dinî görev olarak kabul edilebilir. Kur'an'ın ilk âyetinin "oku" emri olduğunu hatırlarsak; İslâm'da öğrenmenin, bilgi ve görgü arttırmanın ne den-

li teşvik edildiğini çıkarabiliriz. İnsan ancak okumak ve bilmek suretiyle iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırabilir. İlim (bilgi), insanın gerek dünya ve gerekse ahiret işlerinde üzerinde yürüyeceği hidayet vasıtasıdır. Kur'an'ı Kerim'de okumayı ve öğrenmeyi teşvik eden pek çok âyet yer almaktadır:

"…Allah'a karşı ancak; kulları içinden alim olanlar derin saygı duyarlar…" *(Fatır, 35/28).*

"De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar" *(Zümer, 39/9).*

İlim ve öğrenmeye büyük önem veren İslâm, elbette öğrenilen şeyin öğretilmesini de ister. İlmi öğrendikten sonra başkasına öğretmeyen, ilmini kendisine saklayan kimseler kınanmıştır. Çünkü bu kimseler Yüce Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bilgiyi saklamakta, başkalarının istifadelerine sunmamaktadır. Hz. Peygamber şöyle buyurur: *"Kim bildiği bir şeyi, sorulduğunda gizlerse, kıyamet günü Allah ona ateşten bir gem vurur"* (Tirmizi, İlim, 3).

Düşünelim

İslâmın, yaşama hakkının bir uzanımı olarak eğitim hakkına özel vurgu yapması hem ferdin gelişimini desteklemesi hem de toplumun geleceğini yönlendirmesi açısından önemlidir.

Zira Kuran'da *"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz…"* (Âl-i İmran, 3/110) hitabına ancak eğitimin yaygınlaştırılması ve eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile ulaşılır.

4 İnanma ve İbadet Hakkı

İslâm, bizatihi gerçek bir düşünce ve inanç hürriyeti olduğu için, inanç konularında hoşgörülü olmayı ve inanma ve ibadet hakkına saygıyı ister. Zor kullanmayı yasaklar. Allah, insanları iman konusunda özgür bırakmıştır. *"…Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin…"* (Kehf, 18/29) âyeti bu özgürlüğün ifadesidir. İnsanları dine (İslâm'a) girmek için zorlamak yasaklanmıştır. *"Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O halde kim tağûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir"* (Bakara, 2/256) âyeti, sadece

insanlara baskı yapılmasını değil, aynı zamanda dinde zorlamanın hiçbir türünün mevcut bulunmadığını ifade eder.

Dinimiz zorlamanın belli türlerini değil, bizzat kendisini yasaklamıştır. Dolayısıyla dinde zorlama İslâm'a aykırı bir tutumdur.

Dinimizde zorlamanın bulunmayışına Hz. Peygamberin hayatı örnektir. Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: *"Allah dileseydi ortak koşmazlardı. Biz seni onların başına bir bekçi yapmadık. Sen onlara vekil (onlardan sorumlu) da değilsin"* (Enam, 6/107). Allah, insanların bir takım dayatmalarla değil, kendi arzu ve istekleri sonucunda inanmalarını ister.

İnsanın hesaba çekilebileceği inanç, ancak özgür iradesi ile tercih ettiği inançtır. Kişi istediği inancı seçme ve inancının gereklerine göre dua ve ibadet etme hususunda özgürdür.

5 Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

Bir kimsenin başkalarının görmesini, duymasını ve bilmesini istemediği yani gizli tuttuğu hayatına, özel hayat denir. Yabancıların bu özel alana girmesi, onun sırlarını öğrenmesi ve başkalarına aktarması, kişilik haklarının ihlal edilmesi demektir. Kişinin özel hayatı, kendisinden başka bir kimsenin bilmemesi gereken bir alan olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü bir kimse çok yakınlık duyduğu bir başkasına sırlarını açabilir. Bu durum, konuşulan o hususların özel hayat alanından çıktığı anlamına gelmez ve başkalarının bunları bilmeleri hakkını vermez. Kendisine, özel hayatı ile ilgili sırlar açıklanan kimse bunları saklamaz ve başkalarına aktarırsa, sır sahibinin bu husustaki kişilik haklarına müdahale ve tecavüz etmiş olur.

İslâm'da özel hayatın gizliliğinin korunması birtakım ilkelerle sağlanmıştır. Bir diğer deyişle, bu ilkelere riayet edildiği takdirde özel hayatın gizliliği korunmuş olacak, insanlar başkalarının özel hayatını ihlal etmeye teşebbüs etmeyecek, hatta imkan bulamayacaklardır. Dolayısıyla bu ilkelerde, doğrudan doğruya özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmemesi değil; genel olarak insan haklarına saygılı olunması istenmektedir.

Başkalarının özel hayatını izlemeye ve kusurlarını araştırmaya Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde "tecessüs" adı verilmiş ve bu tutum ahlâkî fenalıkların en önemlilerinden biri kabul edilerek yasaklanmıştır. Özel hayatın korunmasında özellikle "tecessüsü" yasaklayan âyet, bütün özel hayat hallerini korumada ana hüküm teşkil eder.

"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Tecessüs etmeyin (birbirinizin kusurlarını ve gizli yönlerini araştırmayın)... " *(Hucurât, 49/12).*

Tecessüs, bir kimsenin, başkasında bulunan ve kendisinin bilmediği hususları merak etmek ve öğrenmek için harekete geçmesidir. Böyle bir davranış, en basit ve en çok tezahür eden şekli ile özel hayata dair bilgileri öğrenme teşebbüsünde görülür. Bu anlamda sadece mahrem haller değil ayıp olmayan durumları da araştırmak tecessüs kapsamındadır. Sözgelimi, bir kimsenin bankada mevcut para miktarını merak edip, banka cüzdanını elde etmeye çalışmak tecessüs sayıldığı için, yasaktır. Aynı şekilde mesela bir kimsenin günlüğünü izinsiz okumak da bu kapsam içindedir.

İslâm'da başkalarının özel hayatın gizliliğini koruyucu hükümler yanında bu gizliliği ihlale imkan vermeyen emirler de bulunmaktadır: *"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor"* (Nur, 24/27) âyeti, ev sahibinin izni olmadan evlere girmeyi yasaklamıştır. Özel hayatın korunmasına hizmet eden bu esas, aslında kişilik haklarına saygı olarak düşünülmelidir.

Diğer taraftan İslâm, başkasının özel hayatını tesadüfen ya da bir şekilde öğrenen bir kimsenin, bu hali açığa vurmamasını ve gizlemesini emreder.

"Kim bu dünyada müslüman kardeşinin kusurunu saklarsa Allah'da ahirette onun kusurunu saklar (bağışlar); kim de bu dünyada müslüman kardeşinin kusurunu ifşa ederse Allah'da ahirette onun kusurunu ortaya çıkarır" *(İbn Mace, Hudud, 5).*

İslâm, bazı durumlar sebebiyle özel hayatın gizliliğinin korunmasına sınır getirir. Bu haller, özel hayatın gizliliğine bir müdahale, "ihlal" sayılmaz. Sözgelimi, yangın, sel, hırsızlık vs. dolayısıyla hayatı tehlikede olan birinin evine girerken doğal olarak izin istemek gerekmez. Hukukî sınırlar içinde avukat, noter, doktor vb. kimseler, meslekleri icabı özel hayat sınırları içindeki bilgileri öğrenebilirler. Ancak bu kimseler öğrenilen bilgileri saklamak ve ifşa etmemek zorundadırlar.

6 Ekonomik Haklar (Mülkiyet Hakkı)

Ekonomik haklar genel olarak üretmek, ürettiğine malik olmak, mübadele etmek ve tüketmek gibi konularla ilgili olan haklardır. İslâm dini helal olan bir maddenin üretimi ve tüketimini serbest bırakmıştır. Herkes iş kurup üretim yapma hakkına sahip olmalı, herhangi bir zorlukla karşılaşmadan üretim yapabilmelidir. Hatta devlet iş yeri açıp, üretim yapacaklara yardımcı olacak imkanlar ve düzenlemeler hazırlamalıdır.

İnsanlar geçimlerini sağlayabilmek için çalışmak zorundadır. Bu yüzden herkes çalışma hak ve hürriyetine sahiptir. Yüce Allah, şöyle buyurur: *"İnsan için ancak çalıştığı vardır"* (Necm, 53/39). Çalışıp, kazanma hususunda cinsiyet ayrımı yapılmaz. Çalışanların emekleri de mutlaka korunur. İslâm'da çalışma hayatı, ahlâkî ilkelerin ışığında oluşturulan yasaların teminatı altındadır. Kur'an'ı Kerim ve hadis-i şerifler çalışana karşılığının verilmesini teşvik etmiş ve bu hakkın güvence altına alınmasını istemiştir. Sözgelimi bugünkü anlamda kişilerin ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sosyal güvenlik kurumlarına katılma hakkı vardır. Bunun yanı sıra dinimiz, çalışamayan ya da işsizlerin sosyal güvenlik müessesleri ile desteklenmesini emretmiştir.

İslâm'da çalışma hakkının yanında, israf etmemek koşuluyla servet, özel mülkiyet hakkı da tanınmıştır. Allah'ın emirleri doğrultusunda, O'nun çizdiği sınırlar içinde olmak üzere bir çok âyette özel mülkiyete sahip olma hakkı tanınmıştır. Herkes meşru olarak üretip, kazandığı malları yine meşru şekilde harcamalıdır. *"..Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez"* (Araf, 7/31).

İslâm, ekonomik hakları meşru zeminlerde sınırlayabilir. Sözgelimi özel mülkiyet, kamunun yararı söz konusu olduğunda bireye zarar vermeksizin sınırlanabilir. Hak elde etme iddiasıyla bir başkasının malına zarar vermek İslâm'da hoş görülmemiştir.

Ünitenin Özeti

İnsanların sahip olduğu her türlü yarar anlamına gelen "hak" terimi, İslâmi kaynaklarda doğuştan sahip olunan ve sonradan elde edilen "kazanılmış hakları" ifade eder. Hukuk dilinde "insan hakları" diye tanımlanan temel haklar, Kur'an ve Sünnetin koyduğu pek çok hükmün konusudur.

İslâm'a göre temel haklar, insan olmaktan kaynaklanan ve insan onurunu her şartta koruyan değerlerdir. İslâm'a göre bütün hakların temelinde, yaşama hakkı vardır. Buna

göre bütün insanların hayatı, malı ve ırzı hürmete değer ve dokunulmazdır. Dokunulmazlıklar, meşru bir sebep yahut meşru bir emir olmadıkça kaldırılamaz. Temel haklar sıralamasında yaşama hakkından sonra sağlık hakkının gelişi özellikle anlamlıdır. Zira sağlıklı insanlar, sağlıklı ilişkiler kurabildiği için; İslâm sağlığın korunmasını emretmiş, sağlığı bozan iş ve davranışları yasaklamıştır.

İslâm, insanın maddî ve manevî bakımdan kendisini geliştirmesini ve fikirlerini başkalarına aktarmasını eğitim hakkı olarak görür. İslâm'ın yaşama hakkının bir uzanımı olarak eğitim hakkına özel vurgu yapması hem ferdin gelişimini desteklemesi hem de toplumun geleceğini yönlendirmesi açısından önemlidir.

İslâm, bizatihi gerçek bir düşünce ve inanç hürriyeti olduğu için inanç ve ibadet hakkını savunur. Bu yüzden hangi konuda olursa olsun zorlamanın her türlüsünü yasaklar. İnsanı mükerrem bir varlık kabul eden dinimiz, onun özel hayatının gizli kalmasını güvence altına alır. Yine İslâm, insanın rahat ve huzurlu yaşaması için ekonomik haklarını ve mülkiyet hakkını güvence altına alır.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Yaşama hakkı niçin en temel haktır?

2. Sağlık hakkı neleri içerir?

3. Eğitim hakkı nedir ve niçin gereklidir?

4. Özel hayatın gizliliği neden gereklidir?

5. Ekonomik haklar nelerdir, örnekleyiniz?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi, yaşama hakkının korunması ve saygı gösterilmesiyle ilgili <u>değildir</u>?

A) İnsanın insan olarak varlığını sürdürebilmesi, onun hayati faaliyetlerini eksiksiz yerine getirmesiyle mümkündür.

B) En doğal hak olan yaşam hakkına sahip olmayanların sorumlulukları ve görevleri de bulunamaz.

C) Yaşam hakkına sahip olmayan bir kimse diğer haklara da sahip olamaz.

D) Yaşama hakkı, insana her türlü özgürlüğü sağlar.

2. Aşağıdakilerden hangisi, sağlık hakkı kapsamında <u>değildir</u>?

A) Bedenine istediği gibi davranmak

B) Sağlık hizmetlerinden yararlanmak

C) Hekim seçebilmek

D) Ruh sağlığını korumak

3. Aşağıdakilerden hangisi, insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının güçlendirmesine yönelik olan her türlü faaliyeti ifade eden haktır?

A) Özel hayatın gizliliği hakkı

B) Eğitim hakkı

C) Ekonomik haklar

D) İletişim hakkı

4. Aşağıdakilerden hangisi, inanma ve ibadet hakkına kaynaklık <u>etmez</u>?

A) Allah, insanların bir takım dayatmalarla değil, kendi arzu ve istekleri sonucunda inanmalarını ister.

B) İnsanın hesaba çekilebileceği bir inanç, ancak özgür iradesi ile tercih ettiği inançtır.

C) İnsanları zor ve baskı kullanarak tek bir dine inandırmaya kalkışmak gereklidir.

D) İlahi irade, inanç ve ibadet hususunda zor ve baskı kurmamızı istemez.

5. Aşağıdakilerden hangisi "tecessüs" kavramının anlamını ifade eder?

A) Başkalarına yardım etme

B) Başkalarının özel hayatını izleme ve kusurlarını araştırma

C) Dedikodu yapmak

D) Malını saçıp savurma

ahlâkım

5. ÜNİTE

Görev ve Sorumluluklar

1. Allah'a Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
2. Peygamberimize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
3. Kendimize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
4. Aile Bireylerinin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları
5. Çocukların Anne-Babasına Karşı Görev ve Sorumlulukları
6. Eşlerin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları
7. Anne-Babanın Çocuklarına Karşı Görev ve Sorumlulukları
8. Aile Büyüklerine Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
9. Yakın Akraba, Komşu ve Topluma Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
10. Çevremize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
11. Devlete Karşı Görev ve Sorumluluklarımız
12. Mesleki Sorumluluklarımız
13. Adab-ı Muaşeret Kuralları

ÜNİTE HAKKINDA

Bu ünitede, bireysel ve toplumsal görev ve sorumluluklarımız hakkında bilgi verilmektedir. Sorumluluk kavramının dinî ve ahlakî boyutlarına vurgular yapılmaktadır. Allah'a, Peygamberimize ve kendimize karşı görev ve sorumluluklarımız bireyseldir. Allah'a inanmak, ona kulluk etmek ve peygamberine itaat etmek her müminin temel görevidir. İnsan hayatını korumak, yeme, içme, barınma, düşünme, inanma v.b. gibi bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. İnsanın toplumsal görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Çocukların anne-babasına, eşlerin birbirine, anne-babanın çocuklarına, aile büyüklerine karşı görev ve sorumlulukları konusu ele alınırken, aile bireylerinin birbiriyle ilişkilerinde uyulması gereken ahlakî kurallara işaret edilmektedir. İnsan, sosyal bir varlıktır. Toplumsal ilişkilerimizi sağlıklı, dengeli ve olumlu biçimde gerçekleştirmek durumundayız. Bunun için yakın akrabaya, komşuya, topluma, çevremize ve devletimize karşı görev ve sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Toplumsal görevlerimizden biri de yaptığımız işi en güzel biçimde yapmak suretiyle mesleki sorumluluğumuzu yerine getirmektir. Toplumsal ilişkilerin iyi yönde oluşmasında ve gelişmesinde, toplumda benimsenmiş ve yerleşmiş görgü kurallarına uymamız gerektiğini de unutmamalıyız.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi tamamlayanların aşağıdaki davranışları gerçekleştirmeleri beklenir:

1. Bireysel ve toplumsal görev ve sorumluluklarımızın neler olduğunu söyler.
2. Allah'a ve Peygamberimize karşı görev ve sorumluluklarımızı kavrar.
3. Kendimize karşı görev ve sorumluluklarımızın bilincinde olur.
4. Aile bireylerinin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları olduğunu anlar.
5. Çocukların anne-babasına karşı görev ve sorumluluklarını söyler.
6. Anne-babanın çocuklarına karşı görev ve sorumluluklarını öğrenir.
7. Eşlerin birbirine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesinin önemini kavrar.
8. Aile büyüklerine karşı görev ve sorumluluklarımızı sıralar.
9. Yakın akraba, komşu ve topluma karşı görev ve sorumluluklarımız olduğunu anlar.
10. Çevremize karşı görev ve sorumluluklarımız neler olduğunu söyler.
11. Devlete karşı görev ve sorumluluklarımızın farkında olur.
12. Mesleki sorumluluklarımızı yerine getirmenin önemini kavrar.
13. Adab-ı muaşeret kurallarını sıralar.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

1. Öncelikle ders kitabınızı okuyup anlamaya çalışınız.
2. Ünitenin başında verilen öğrenme hedeflerine ulaşıp ulaşmadığınızı düşünününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları yeniden okuyunuz.
3. Ünite içinde verilen araştırma ve inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
4. Üniteyi öğrenmek için sadece ders kitabıyla yetinmeyiniz. Ünitenin sonunda verilen kaynak listesinden ulaşabildiklerinizi inceleyiniz.

1 Allah'a Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

İnsan, Allah'a inanmak ve ona kulluk etmekle yükümlüdür. Akıllı her insanın ilk ve temel sorumluluğu, ibadete ve övgüye layık tek ve yüce varlık olan Allah'a imandır. Yaratan Allah, yaratılan ve ona karşı görev ve sorumluluğu olan insandır. İnsanı evrenin en seçkin varlığı yapan, yaşatan, ona sahip olduğu her nimeti veren ve yeniden diriltecek olan Allah'tır. Bu inançla insan, Allah'ı sever, saygı duyar, şükreder, emirlerine uyar, yasaklarından sakınır.

Kur'an, insanın yaratılmasındaki temel amacın, Allah'ın varlığını tanımak, ona inanmak ve yalnızca ona kulluk etmek olarak belirlemiştir (Zâriyât, 51/56). Allah'a duyulan derin saygı, insan-Allah ilişkisini sağlamlaştırır ve insanı yüceltir:

"Eğer onlar iman edip Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmış olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap kendileri için daha hayırlı olacaktı. Keşke bilselerdi." *(Bakara, 2/103)*

İnsan, Allah'a kulluk ederek Allah karşısındaki görev ve sorumluluğunu yerine getirir:

"... Ey Adem oğulları! Bana kulluk edin. Bu doğru yoldur..." *(Yâsîn, 36/61)*

Kur'an, insanın, Allah'a karşı görev ve sorumluluğu konusunda ona yol göstermektedir. Bu yolu izleyerek insan, kurtuluşa ve mutluluğa erer. İnsan, kendisinin sürekli alan, yararlanan, Allah'ın da veren konumunda olduğunu bilmeli ve onun karşısındaki sorumluluğunu asla unutmamalıdır. Görev ve sorumlulukları karşısında duyarlı olanlar, diğer insanlar ve evrendeki tüm varlıklarla ilişkilerinde de aynı duyarlılığı gösterirler.

İnsan-Allah ilişkisinde kuralları çiğneyen ve sürekli hata yapan insan, affeden, bağışlayan ise, Allah'tır. İnsanın hatasında ısrar etmemesi gerekir. Kur'an, ne kadar kusurlu olursa olsun, insanın Allah'tan bağışlanma dilemesini ve hiçbir zaman ümidini kesmemesini öğütler. Eğer kul, Allah'a yönelir, yürekten tövbe eder, özür dilerse, Allah da onu boş çevirmez:

"Kim bir kötülük yapar, yahut kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur." *(Nisâ, 4/110)*

İnsan-Allah ilişkisinde duâ, çok önemli bir yere sahiptir. Duâ, insanla Allah arasındaki ilişki ve iletişimi sürekli canlı tutar. Duâ, Allah'ın bağışlama ve esirgemesine yöneliştir, Allah'ın yardıma çağırılmasıdır. Kulun halini Allah'a arz etmesi, ona yakarması ve ona sığınmasıdır:

"Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler." *(Bakara, 2/186)*

2 Peygamberimize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

Dinimizi ve onun yüce Kitabını bize tebliğ eden, açıklayan ve öğreten Peygamberimizdir. Kur'an, iyi bir insan olabilmek için onun yolunu izlemek ve onun ahlâkını örnek almamız gerektiğini belirtir (Ahzâb, 33/21; Kalem, 68/4). Çünkü onun ahlâkı Kur'an'dır (Müslim, "Müsâfirîn", 139). O, insanlara doğru yolu gösteren rehber, müjdeci, uyarıcı, aydınlatıcıdır (bkz. Şûrâ, 42/52; Ahzâb, 33/45-46). Allah, Kur'an'da Hz. Muhammed'e (s.a.v) uymayı, ona itaat etmeyi inananlara bir görev olarak yüklemiştir:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." *(Al-i İmrân, 3/31)* "Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur." *(Nisâ, 4/80)*

Bu yüzden Peygamberimizi sevmek, ona saygı duymak ve itaat etmek en değerli görev ve sorumluluğumuzdur.

Peygamberimize karşı görev sorumluluklarımızı öğrenebilmemiz için onun hayatını bütün yönleriyle tanımamız gerekir. Sahabe onun hayatını titizlikle izlemiş, örnek almış ve sonraki kuşaklara aktarmıştır.

Hz. Muhammed (s.a.v) doğru, güvenilir, merhametli, cesaretli, sabırlı, nazik ve hoşgörülü bir insandı. Verdiği sözde durur, hakkı ve haklıyı üstün tutardı. O, insanlara değer verir, güler yüz gösterir, selam verir, hatır sorardı. O, zamanı iyi değerlendirir, planlamasını iyi yapar ve hiçbir işini ertelemezdi. O, danışarak iş yapmayı sever, konu uzmanlarının görüşlerini alır ve değerlendirirdi. Peygamberimize karşı görev ve sorumluluğumuz, onun getirdiği yüce dine uygun davranışlar ortaya koymaktır.

Sıra Sizde

Peygamberimizin adı anılınca ona saygı ve sevgimizi hangi sözlerle belirtiriz?

Peygamberimizin adını her zaman sevgi ve saygı ile anar, ona bağlılığımızı söz ve davranışlarımızla gösteririz. Allah, Kur'an'da, Peygamberimize saygı ve sevgi göstermemizin görevimiz olduğunu şöyle belirtiyor:

"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin." *(Ahzâb, 33/56)* "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir." *(Ahzâb, 33/6)*

Peygamberimiz de inananların kendisiyle olması gereken yakınlığı ve sevgi bağını şöyle ifade ediyor:

"Beni kendinize babanızdan, çocuklarınızdan ve bütün insanlıktan daha yakın görmedikçe, hiç biriniz gerçek mümin olamazsınız." *(Buhari, "İman", 8)*

3 Kendimize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

İnsanın kendisine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bedensel varlığın ve sağlığın korunması bunların en başında gelmektedir. İnsanın dinî ve dünyevî görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için sağlıklı olması, hayatını koruması gerekir. İnsanın bedeni ve sağlığı Allah'ın verdiği bir emanettir. Peygamberimiz, ahirette insanın öncelikle bedenini nasıl yıprattığından ve hayatını nerede tükettiğinden sorguya çekileceğini bildirmiştir (bkz. Tirmizî, "Kıyâme", 1). Bu emaneti özenle korumak insanın temel görevidir. Dinimiz hiçbir insana kendi hayatına son verme hakkı tanımamıştır.

Düşünelim

Sağlığı korumak niçin temel bir sorumluluktur?

İslâm Dini, içki, kumar, uyuşturucu, fuhuş gibi insan sağlığına zarar veren kötülüklerin de yapılmamasını emretmiştir. Kur'an, bu kötü davranışların hepsini de içine alacak biçim-

de: *"Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayınız."* (Bakara, 2/195) uyarısında bulunmuştur. Peygamberimiz, sağlığını ihmal edecek kadar kendini ibadete veren bir sahabenin bu davranışını onaylamamış ve onu: *"Bedeninin de sende hakkı vardır."* (Buhari, Savm, 55) sözleriyle uyarmıştır. Beden sağlığı, bireysel olduğu kadar toplumsal görev ve sorumluluklar için de gereklidir. Peygamberimiz: *"Güçlü mümin, zayıf müminden hayırlıdır."* (Müslim, Kader, 34) sözleriyle, toplumsal görevlerin gereğince yerine getirilebilmesinde maddî ve manevî gücün önemli olduğuna işaret etmiştir.

İnsanın ruhsal ve manevî varlığıyla ilgili de görev sorumlulukları vardır. İnsanı evrendeki diğer canlılardan üstün yapan; akıl, zeka düşünme, inanma, estetik duygu, iyilik sevgisi gibi özelliklerdir. İnsanın ruhsal ve manevî özelliklerini koruması ve geliştirmesi de kendi varlığına karşı bir görevi ve sorumluluğudur. İnsan, kendini ayrıcalıklı ve seçkin yapan üstün yeteneklerini iyilik yolunda etkin ve verimli hâle getirmelidir. Olgun ve erdemli bir insan olabilmek için çalışmalı ve kendini geliştirmelidir.

4 Aile Bireylerinin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları

Aile, toplumun temel ögesidir. Ailenin yapısı ne kadar sağlam olursa, toplum da o kadar sağlıklı ve güçlü olur. İnsan, yaratılışı gereği bir aile ortamı içinde mutlu olabilmektedir. Bu nedenle insanlar zamanı gelince evlenip bir yuva kurarlar. Dinimiz, insanları evlenmeye ve bir aile yuvası oluşturmaya teşvik eder (bkz. Nûr, 24/32). Böylesine önemli toplumsal bir kurum olan aileyi sağlamca kurmak, geliştirmek ve yaşatmak, aile içinde bir iş bölümünü gerekli kılar. Aile bireylerinin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Ailenin sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi için aile bireylerinin birbirlerine karşı sevgi, saygı ve hoşgörüyle görev ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmesi gerekir.

Çocukların Anne-Babasına Karşı Görev ve Sorumlulukları

Çocukların anne ve babalarına karşı görev ve sorumlulukları vardır. Çocuklarının hayata gelmesine vesile olan, besleyen, büyüten, yetiştiren ve iyi bir insan olmaları için çaba gösteren onlardır. Dinimiz, Allah'a kulluk görevinin hemen ardından anne ve babaya saygılı olma ve iyi davranmanın bir görev olduğuna dikkat çeker (bkz. En'âm, 6/151-153; İsrâ, 17/22-37). Peygamberimiz anne-babaya iyilik etmeyi, Allah'ın değerli gördüğü en güzel davranışlar, onlara karşı gelmeyi de büyük günahlar arasında sayar (bkz. Buhârî, "Edeb", 1).

Çocukların anne-babasına karşı başlıca görevlerini şöyle sıralayabiliriz: Maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak. Hoşnut ve huzurlu olabilecekleri bir yaşama ortamı sağlamak. Uyarılması gereken durumlarda incitmeden uyarmak. Başkaları karşısında

saygınlıklarını zedeleyici davranışlardan sakınmak. Haram olmayan konularda isteklerini yerine getirmek. Hayır işlerini ve ibadetlerini yerine getirmelerinde yardımcı olmak. Hayatta iken ve öldükten sonra onlar için dua etmek. Öldükten sonra vasiyetlerini yerine getirmek ve onlar adına hayır ve hasenatta bulunmak. Dinin ve örfün gerekli veya güzel gördüğü her konuda gerekeni yapmak.

Düşünelim

Çocukların anne-babalarına karşı görev ve sorumlulukları başka neler olabilir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Eşlerin Birbirlerine Karşı Görev ve Sorumlulukları

Aile yapısına göre oluşan iş bölümü çerçevesinde eşler birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir. Eşler arasındaki ilişkilerin iyi ve sağlıklı olabilmesi öncelikle sevgi, saygı, bağlılık ve güvenin yerleşmiş olmasına bağlıdır. Eşlerin her konuda birbirine yardımcı olmaları, aralarındaki sevgi ve saygı bağının güçlenmesini sağlar. Ailenin yönetimi, ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümlenmesi konusunda paylaşımcı bir anlayışla eşler birbirine yardımcı ve destek olmalıdır.

Eşlerin görev ve sorumlulukları konusunda en güzel örnek, Peygamberimizin aile hayatıdır. O, hiçbir zaman eşlerine karşı kaba ve kırıcı olmamıştır. Onlara son derecede nazik ve yumuşak davranmış ve her konuda onlara yardımcı olmuş ve şöyle buyurmuştur: *"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanlarınızdır."* (Buhârî, "Edeb", 86). Yüce kitabımız Kur'an: *"Eşlerinizle güzel geçinin."* (Nisâ, 4/19) öğüt ve önerisinde bulunmuştur. Çünkü korku, baskı, tehdit ve kaba kuvvete dayanan ilişkiler aile huzurunu bozmaktadır. Bu olumsuzluklar, çocukları da etkilemekte ve onların huzursuz ve sorunlu yetişmesine neden olabilmektedir.

Birlikte Konuşalım

Peygamberimizin eşlerine nasıl davrandığını gösteren örnekler üzerinde konuşunuz.

Anne-Babanın Çocuklarına Karşı Görev ve Sorumlulukları

Çocuk yetiştirmek, anne-baba için oldukça önemli ve kutsal bir görev ve sorumluluktur. Çocuklar ailenin büyük bir sevinç ve mutluluk kaynağıdırlar. Onların beslenip büyütülmesi, güzel bir biçimde yetiştirilmesi, anne-babanın başta gelen görev ve sorumluluğudur.

Çocukların beslenme, barınma, giyim-kuşam ve sağlığının korunması gibi bedensel ihtiyaçlarının karşılanması en başta gelen görevdir. Peygamberimiz, bir kimsenin iyilik yolunda harcadıkları içinde sevabı en bol olanının, aile bireylerine karşı yaptığı harcamalar olduğunu belirtmiştir. O, aile bireylerini muhtaç durumda bırakmanın çok yanlış olduğunu şöyle ifade etmiştir:

"İnsanın aile bireylerini sefil bırakması, günah olarak kendisine yeter." *(Ebû Dâvûd, "Zekât", 45)*

Çocukların bedensel ve ruhsal gelişimleri birlikte yürütülmelidir. Çocuklara karşı gösterilen sevgi ve şefkat, onların her iki yönden de gelişiminin sağlıklı olmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Peygamberimiz, kendi çocuklarına, torunlarına ve bütün çocuklara karşı son derecede sevgi, şefkat ve merhamet göstermiş; onları bağrına basmış, onlarla şakalaşmış, kusurlarını bağışlamış, hatta oyunlarına bile katılmıştır. O, çocuklara düşkünlüğünü yadırgayan birini: "*Allah senin kalbinden merhameti söküp almışsa ne yapabilirim!*" (Buhârî, "Edeb", 18) diyerek eleştirmiştir. Anne-babanın sevgi şefkat ve ilgisinden yoksun kalan çocuklarda uyum sorunları, suç işleme eğilimi gözlenmiştir.

Çocuğun eğitimi, ailenin önde gelen sorumluluklarından biridir. Çocuğun dinî, ahlakî ve meslekî eğitimi oldukça önemli ve zor bir görevdir. Eğitim sayesinde çocuklar, her konuda donanımlı olarak yetişecek ve geleceğe sağlam ve emin adımlarla yürüyeceklerdir. Peygamberimiz çocuk eğitiminin önemini şu sözleriyle belirtmiştir:

"Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz." *(Tâc, V, 8)*

Düşünelim

Çocuğa verilen terbiyenin en değerli miras olması, ne anlama gelmektedir?

Çocuk için aile terbiyesi büyük önem taşımaktadır. Çocuğun ailesinden aldığı ilk eğitim, onun hayatında derin izler bırakmaktadır. Uyumlu bir aile ortamında yetişen çocuklardan olumlu davranışlar gözlenmiştir. Bu durum, çocuğun yetişkinlik ve sonrası dönemlerdeki davranışlarında kendini daha çok göstermektedir. Bu nedenle biyolojik anne-babalık, psikolojik-eğitsel anne-babalıkla tamamlanmalıdır.

Sıra Sizde

Biyolojik anne-babalık ile psikolojik-eğitsel anne-babalık arasındaki farkları söyleyiniz.

Anne-baba davranışlarıyla çocuklarına güzel bir örnek oluşturmalıdır. Onların düzeyine inip, onları anlamaya çalışmalıdır. Oyun oynamalarına fırsat tanımalı ve eğitici oyunlara yönlendirilmelidir. Onlara daima doğru ve tutarlı bilgiler verilmeli, yalan ve yalancılıktan sakındırılmalıdır. Onların iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etmelerine yardımcı

olmalıdır. Çünkü çocuk, doğruluğu ve dürüstlüğü aile ortamında öğrenmektedir. Çocuk, yaşına uygun olmayan ortamlarda bulundurulmamalı, bu tür işlerde çalıştırılmamalıdır.

Anne-baba, çocukları arasında ayırım yapmamalı, kız-erkek tüm çocuklarını en iyi biçimde yetiştirmelidir. Onlara sağladıkları maddî ve manevî imkânları, eşitlik ilkesine göre dağıtmalı, birini diğerinden üstün tutmamalıdır. Bu tür davranışlar, çocukların anne-babalarına karşı sevgi, saygı ve güvenini zedeleyebilir, kardeşler arasında da huzursuzluğa neden olarak onların kardeşlik ilişkilerini bozabilir.

Aile Büyüklerine Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

Ailede anne ve babanın yanında diğer aile büyüklerine karşı da görev ve sorumluluklarımız vardır. Aile büyüklerimiz öncelikle büyük annemiz, büyük babamız, ağabeyimiz ve ablamızdır. Amcamız, dayımız, halamız, teyzemiz de aile büyüklerimiz arasındadır. Onlar anne ve babamızın kardeşleri olup, bizim anne ve babalarımız yerindedir. Onlara saygı ve sevgi göstermeli, ilişkilerimizi sürdürmeli, bizlere ihtiyacı olduğunda hemen yardımlarına koşmalıyız. Aynı görev ve sorumluluk, onlar için de geçerlidir.

Aile büyüklerimizle ilişkilerimizi sevgi, saygı ve hoşgörü çerçevesinde oluşturmamız gerekir. Onların görüşlerinden ve deneyimlerinden yararlanmaya çalışmalı, iyiye ve güzele olan yönlendirmelerini dikkate almalıyız. Büyüyüp yeni aileler kurduğumuzda bizleri yetişmesinde büyük emekleri olan aile büyüklerimizin iyiliklerini unutmamalıyız. Onları hastalık-sağlık çeşitli vesilelerle ziyaret etmeli ve ilişkilerimizi canlı tutmalıyız. İhtiyaç duyduklarında onlara yardımcı ve destek olmalıyız. Öldüklerinde onları hayırla anmalı, kabirlerini ziyaret etmeliyiz. Bu bizim dinî, ahlâkî ve insanî görev ve sorumluluğumuzdur. Aile büyüklerimizi kimsesiz ve terkedilmiş durumda bırakarak üzmemeliyiz. Bir gün bizim de aynı konuma geleceğimizi hesap etmeliyiz. Bunu yapabilirsek, aile büyüklerimizle ilişkilerimiz olumlu yönde sürer ve gelişir.

Okuma Parçası

Peygamberimizin Aile Büyüklerine Karşı Sevgi ve Saygısı

Peygamberimizin aile büyüklerine karşı davranışları da bizim için en güzel örnektir. O, aile büyüklerini çok sever ve sayar ve bunu davranışlarıyla gösterirdi. Annesini, dedesini, amcalarını ve akrabalarını çok sever ve onlara saygı gösterirdi. Küçük yaşta kaybettiği annesini ömür boyu unutamamıştı. Her fırsatta annesinin mezarını ziyaret eder, duygulanır ve ağlardı. Amcası Ebu Talip'in kendisine çok iyiliği dokunmuştu. Bu nedenle onu çok sever, ona her işinde yardımcı olmaya çalışırdı. Onu hiç kırmaz ve incitmezdi. Ebu Talib'in bu iyilikleri karşısında, o da amcasının oğlu Hz. Ali'yi küçük yaşta yanına alıp yetiştirmişti. Amcalarından Abbas ve Hamza'ya ayrı bir sevgisi vardı. Annesini kaybedince hizmetçileri Ümmü Eymen bir anne şefkatiyle onu bağrına basmış ve dedesine teslim etmişti. O, hayatı boyunca onun bu içten davranışını hiç unutmamış ve gördüğü her yerde ona anne diye hitap etmiştir. Süt annesi Halime'ye karşı da saygı ve sevgisini eksik etmemiştir. Bir gün kendini ziyarete geldiğinde ona: "annem, anneciğim!" diyerek yerinden kalkmış, oturacağı yere kilim sermiş, ikramda bulunmuş ve hediyelerle evine göndermiştir.

Düşünelim

Aile büyüklerimize karşı başka ne gibi görev ve sorumluluklarımız olabilir?

5 Yakın Akraba, Komşu ve Topluma Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

Yakın akrabalarımıza karşı görev ve sorumluluklarımız vardır. Dinimiz, akrabalık ilişkilerinin canlı tutulmasına büyük önem vermiştir. Geniş anlamda ailemizin bir parçası olan akrabalarımıza karşı ahlakî görevlerimiz vardır. Peygamberimizin hadislerinde ve ahlâk kitaplarımızda *sıla-ı rahim* deyimiyle, akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Akrabalık ilişkisini yaşatmanın gerekliliği bir kutsî hadiste şöyle belirtilmiştir: "*Allah, akrabalık ilişkisini yaşatan kuluyla ilgisini sürdürecek, akrabasını terk edenlerden de ilgisini kesecektir.*" (Buhârî, "Edeb", 13). Peygamberimiz akrabalığın önemini: "*Bütün faziletlerin en üstünü, senden ziyareti kesen akrabanı ziyaret ederek ilişkiyi yaşatman*dır." (Müsned, III, 438) sözleriyle dile getirmiştir. Ayrıca akrabalar arasındaki ziyaretleşmenin rızkı bollaştıracağını (Buhârî, "Edeb", 12), akrabaya mal yardımında bulunmanın da başkalarına yapılan yardımın iki katı sevap kazandıracağını bildirmiştir (Nesâî, "Zekât", 82). Hatta bir hadiste de, akrabalık ilişkisini kesenler, cennete giremeyecekler arasında gösterilmiştir (Buhârî, Edeb, 11)

Akrabalarımızla ilişkilerimizi sevgi ve saygı içinde geliştirmek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, ziyaretlerine gitmek, hediyeleşmek dini ve insani bir görevimizdir. Amca, hala, dayı ve teyzelerimizin çocukları da bizim kardeşlerimiz gibidir ve yakın akrabalarımızdır.

Aile ve akrabamızdan sonra bize en yakın insanlar, birbirine yakın mekanlarda yaşadığımız komşularımızdır. Onlarla hemen her gün karşılaşır, oturur, konuşuruz, birlikte oluruz. Komşuluk ilişkileri birlikte yaşamamın sonucu olarak ortaya çıkar. Bu ilişkinin iyi yönde geliştirilebilmesi için uyulması gereken birtakım kurallar vardır. Dinimiz, komşularımızla iyi ilişkiler kurmamızı, güzel geçinmemizi ister. Allah, Kur'an'da, yakın komşuya ve uzak komşuya iyilik yapmamızı emreder (bkz. Nisâ, 4/36). Peygamberimiz, komşuya asla eziyet edilmemesini, onlara iyi davranılmasını öğütler ve onlara karşı kötü davranmaktan sakındırır (bkz. Riyâzu's-sâlihîn, I, 342-343).

Komşularımıza karşı da görev ve sorumluluklarımız vardır. Komşularımızla ilişkilerimizi sevgi ve saygı üzerine kurmalıyız. Onlara karşı güler yüzlü ve güzel sözlü olmalıyız, Onları söz ve davranışlarımızla incitmemeli, sevinç ve üzüntülerini paylaşmalıyız. Hastalıklarında ziyaret etmeli, ölümlerinde cenazelerine katılmalı ve başsağlığı dilemeliyiz. Komşularımızı gürültü yaparak, yüksek sesle konuşarak ve çevrelerini kirleterek rahatsız etmekten kaçınmalıyız. Onların ihtiyaç duyduğu ev gereçleri, yiyecek-içecek v.b. şeyleri ödünç olarak vermeliyiz ve onlarla hediyeleşmeliyiz. Onların sevgi, saygı ve övgülerini kazanmalıyız. Maddî veya manevî sorunlarının çözümüne yardımcı olmalıyız.

Sıra Sizde

"Ev satın almadan önce komşu arayınız." sözünü açıklayınız.

Toplumsal bir varlık olarak da tanımlanan insanın içinde yaşadığı topluma karşı görev sorumlulukları vardır. İnsanın huzurlu ve mutlu bir toplum oluşturabilmesi için, toplumsal çevresini sevgi, saygı, kardeşlik, iyilik, adalet ve hoşgörü temelleri üzerinde kurması gerekir. Toplum sevgiyle kaynaşır ve adaletle yaşar. Birbirini seven insanlar, birbirlerinin yarar ve mutluluğunu düşünürler. Sevginin ürünü olan kardeşlik ve dostluk, toplumsal dayanışma bilincini oluşturur. Toplumsal barış ve uzlaşma, sevgi ve kardeşliğe dayalı ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Toplum bireyleri, uzlaşma ve kaynaşma çabası içinde olduklarında toplum güçlenir. Peygamberimiz kurduğu devlet ve toplumu, yerleştirdiği sevgi ve kardeşlik sayesinde uzlaştırmış ve kaynaştırmıştır.

Kur'an, insanın toplumsal çevresini düzenleyen ilkeler belirlemiş ve ondan buna uygun davranmasını istemiştir. Kişi hak ve özgürlükleri ile çevre sorumluluğu arasındaki denge iyi kurulmalıdır. İnsanlar, birbirinin varlığını tanımalı, birbirine karşı saygılı ve alçak gönüllü olmalıdır (Lokmân, 31/18). Birbirlerine karşı doğru ve dürüst olmalı, yalan söylememeli ve verdikleri sözde durmalıdır (Cumâ, 61/2; İnsan, 76/7). İnsanların arasını bulmalı, bozguncu değil, düzeltici olmalıdır. (Nisâ, 4/114). Toplumda ihtiyaç sahipleri gözetilmeli ve onlara yardımda bulunmalıdır:

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir." *(Al-i İmrân, 3/92)*

İyiliksever olmak, iyilikte yardımlaşmak ve kötülüğe karşı durmak toplumsal bir sorumluluktur (Mâide, 5/2) Hile ve aldatma yoluna asla gidilmemelidir. (Mutaffifîn, 83/1-3) İnsanların canına, malına (Bakara, 2/188), namusuna göz dikmek kesinlikle yasaktır. (Nisâ, 4/93) İnsanlar arasında her zaman adalet ilkesi gözetilmelidir: "*Allah adaletle davranmayı emreder.*." (Nahl, 16/90)

Peygamberimiz toplumsal çevremize karşı sorumluluk bilinci içinde olmamızı öğütlemiş ve sorumluluk bilincini iman çerçevesine almıştır. O bu bağlamda, geliş gidişe engel olan yol ortasındaki bir taşın kaldırılmasını bile imanın gereği olarak görmüştür (Buhârî, "İmân", 3). Onun şu sözleri insanın çevresine karşı sorumluluğunu özlü biçimde ifade etmektedir:

"İçinizden her kim, çirkin bir davranış ve hoşa gitmeyen bir şey gördüğünde onu eliyle düzeltsin. Bunu eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yoksa, gönlünde o şeye veya davranışa karşı buğzetsin, ona karşı tepkisini canlı tutsun. Bu sonuncu tavır, imanın en zayıf şeklidir." *(Müslim, "İman", 78)*

İnsan haklarına saygı göstermek, toplumsal görev ve sorumluluğumuzdur. İnsan haklarının en başında yaşama hakkı gelir. Her insanın hayatı saygıdeğer ve dokunulmazdır. İnsan hem kendi hayatına, hem de başkalarının hayatına saygı göstermek zorundadır. Kişinin şahsiyet ve onurunu koruma hakkı vardır. Dinimiz, insanların ırz, namus ve onurlarına saygılı olmayı emretmiştir. Alay, hakaret, haset, gıybet, iftira, baskı ve işkence sakınılması gereken, insan onurunu kırıcı tutum ve davranışlardır. Özel hayatın gizliliği ilkesi gözetilmeli ve insanların özel hayatı deşifre edilmemelidir. Her insanın din ve vicdan hürriyeti vardır. İnsanların vicdanlarına baskı yaparak bir şeye inanmaya zorlamak kesinlikle yanlıştır. İnsanların dinî ve vicdanî kanaatleri üzerinde baskı kurmayı da dinimiz yasaklamıştır. Toplum bireyleri birbirlerinin inanç, düşünce ve kanaatlerine karşı hoşgörülü olmalıdır.

6 Çevremize Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

İnsanın içinde yaşadığı ve yararlandığı doğal çevresiyle, birlikte yaşadığı sosyal çevresine karşı görev ve sorumlulukları vardır. İnsan, çevresiyle ilişkilerini sorumluluk bilinci içinde kurmalı, doğal ve sosyal çevresini geliştirmelidir. Çevreye karşı yıkıcı ve bozucu davranışlar sergileyen insan, büyük sıkıntı ve sorunlarla karşılaşmakta, hem kendine hem de başkalarına zarar vermektedir. Çevre sorunları, canlı türlerini ve doğal dengeyi bozmaya kadar gidebilmektedir. Dinimiz bütün insanları çevre bilinci ve sorumluluğuna ulaştırmayı amaçlamaktadır. Sorumluluk bilinci, insanın sahip olduğu her şeyi dengeli biçimde kullanmaya yönlendirmektedir. Çevre sorunları doğada var olan dengenin bozulması sonucu ortaya çıkmaktadır. İnsanın doğal dengeyi koruma sorumluluğu vardır, en azından kendi hayatının sürmesi buna bağlıdır. Doğal çevreyi korumak, tüm insanlığın en önemli görevidir. Çevrenin bozulması ve kirletilmesi, insanın evrensel ahlâkî değerlerden uzaklaşması ve yozlaşmasının bir sonucudur.

Düşünelim

Doğayı niçin sevmeliyiz ve korumak için neler yapmalıyız?

İnsan, doğal çevresiyle ilişkilerini sevgi ve dostluk temeli üzerine kurmalıdır. Çünkü doğa insana verilen bir emanettir. İnsan, hizmetine sunulan doğayı korumakla yükümlüdür. Evrenin insanın hizmetine verilmesi, ona evrendeki varlıkları bilinçsizce, düşmanca ve hoyratça kullanma hakkını asla vermez. Aksi takdirde doğa, insana hizmet etmekten çıkar ve ona zarar vermeye başlar. Doğal dengenin insan eliyle bozulması ve doğal çevrenin kirletilmesi, sadece insanın değil, evrendeki bütün canlıların hayatını tehdit etmektedir: **"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."** (Rûm, 30/41)

Sıra Sizde

Doğal felaketlerde, insanın yaptığı yanlışların etkisini açıklayınız.

Çevresine karşı duyarsız kalıp, sorumluluk görev ve bilinciyle hareket etmeyen birey ve toplumlar, insanlık tarihi boyunca büyük sıkıntı, felaket ve tarihi yıkımlarla karşılaşmışlardır. Doğal ve toplumsal çevresine karşı görevini yerine getirmeyen insanlar, taşıyamadığı bu sorumluluğun hesabını Allah'a verecektir.

7 Devlete Karşı Görev ve Sorumluluklarımız

Bireylerin devlete karşı yerine getirmesi gereken görev ve sorumlulukları vardır. Devlet, bir ülke sınırları içinde yaşayan insanlara ait kurumsallaşmış siyasi egemenliğin adı ve bir toplumu yöneten en geniş toplumsal kurumdur. Devlet, insanların birbirine zarar vermesini önleyen, onları uzlaştırıp kaynaştıran ve bir hukuk düzeni içinde adaleti ve eşitliği sağlayan toplumsal ve siyasal yapıdır. Devlet, ülkeyi düşman saldırılarından koruyacak, iç ve dış güvenliği sağlayacak düzenlemeleri yapan ve yöneten bir oluşumdur. Devletin görevi, toplumun düzenli, uyumlu, güvenli ve huzurlu bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. Toplumsal düzeninin yanında halkın dinini korumak da devletin görevidir. Halk, bu amaçları gerçekleştirmek üzere devleti yönetenlere itaat etmek zorundadır Devlet, kamusal düzeni sağlama, halkı birlik ve dirlik içinde yaşatma gibi toplumsal bir temele sahiptir. Devletin toplumsal düzenini sağlamak için koyduğu yasalara herkes uymak zorundadır.

Devlet güç, otorite ve sürekliliği temsil etmektedir. Nitekim Peygamberimiz Medine'ye gelince ilk fırsatta bu yapılanmayı gerçekleştirmiş ve toplumunu kendi siyasi otoritesi altında toplamıştır. Kur'an, toplumu bir kurallar düzeni, bir hukuk sistemi içinde yöneten kimselere itaatin gerekli oluşunu şöyle ifade etmiştir:

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de." *(Nisâ, 4/59)*

Peygamberimiz de halkın işlerinizi yürüten devlet adamlarına itaat edilmesini gerekli görmüştür. (Tirmizî, "Cum'a", 81). Devleti yönetenler, adalet ve doğruluktan ayrılmadan halkının sevgi, saygı ve desteğini kazanabilmek için her türlü çabayı göstermek zorundadır. Toplum, ahlâk ve hukuk kurallarını çiğneyen devlet ve siyaset adamlarını yapıcı ve barışçı eleştiriler yaparak yasal çerçeveler içinde uyarmak durumundadır. Bu görev de öncelikle ilim ve fikir adamlarına düşmektedir. Toplumun yöneticilerini seçme ve denetleme görevi vardır. Seçme ve seçilme hakkı bir hukuk düzeni içinde kullanılır.

Devletin yükümlülüklerini yürütebilmesi için vergi vermek, vatandaşlık görevidir. Toplumun sosyal ve ekonomik düzeyini yükseltmek için yapacağı yatırımlarda devlete yardımcı ve destek olmak da bir görevdir. Devletin malını korumak önemli ahlakî görev ve sorumluluktur. Vatanın savunması için askerlik görevini yerine getirmek millî ve dinî bir görevdir. Devletin sosyal, ekonomik ve askeri alandaki gücü,

bireyleri de yurt içinde ve yurt dışında güçlü ve saygın hâle getirmektedir. Devletin var olması, toplumun düzen, dirlik ve huzur içinde yaşaması, varlığını sürdürmesi demektir.

Düşünelim

Devlete karşı görev sorumluluk yerine getirilmezse, hangi sorunlar ortaya çıkar?

8 Mesleki Sorumluluklarımız

Toplumsal hayatta herkesin yürütmek zorunda olduğu bir iş bölümü vardır. Bu çerçevede insanlar kendi yetenek ve imkânları ölçüsünde bir meslek sahibi olur. Her mesleğin kendine özgü uyulması gereken kuralları vardır. Meslekî bilgi ve ehliyete sahip olmak temel görevdir. Bilgili ve ehliyetli meslek erbabı, toplumun ilerlemesini sağlayabilecek önemli bir güçtür. Kişiler, uğraştığı iş, sanat ve ticaret alanıyla ilgili bilgi ve becerileri kazanmak zorundadır. Bunun yanında helal kazanç elde etmek ve haramdan kaçınmak için gerekli dinî ve ahlakî bilgileri öğrenmelidir.

Mesleğin sevilerek ve özümsenerek yapılması ürünün kalitesini artırır ve mesleğin gelişmesine katkıda bulunur. Meslekte iyi yetişmek, uzmanlaşmak, mesleki gelişim içinde olmak gerekir. Usta-çırak ilişkisi çerçevesinde mesleği sürdürecek elemanların yetiştirilmesi de mesleki bir sorumluluktur.

Meslek sahiplerinin işlerini olması gereken biçimde yapması onların mesleki görev ve sorumluluğudur. Yapılan işin sağlam ve güzel biçimde yapılması, hile ve aldatma yoluna gidilmemesi mesleki bir görev ve sorumluluk olmanın yanında dinî ve ahlakî bir sorumluluktur.

Eksik, çürük ve kalitesiz üretim yapanlar hem insanlara hem de mesleklerine zarar vermiş olurlar. Bilgisiz, ehliyetsiz ve liyakatsizce üretilen bozuk ürünler, büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Bu bakımdan İslâm ahlâkı, meslekî bilgi ve ehliyete büyük önem vermiştir. Meslekî yetkinliği sağlayabilmek ve kişilerin meslek sahiplerine güvenini kazanabilmek için her dönemde çeşitli tedbirler alınmıştır. Esnaf ve sanatkar kuruluşları oluşturulmuş, ilke ve kurallar belirlenmiştir. Denetim birimleri aracılığıyla başıboşluğa izin verilmemiş ve aksi davranışta bulunanlar meslekten uzaklaştırılmıştır. Günümüzde de üreticiler yasalar yoluyla denetim altına alınmıştır. Üretici, kalite kontrol ve garanti belgeleriyle tüketicilerin ürünlerine karşı güvenini sağlamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca tüketici haklarını korumak için kurulan dernekler aracılıyla tüketicilerin zarar görmemesine çalışılmaktadır.

Hukuki ve toplumsal yaptırımların yanında dinimiz, erdemli insan modeliyle, yanlış davranışlara karşı önlem almıştır. Mesleki sorumluluk bilinci de ancak bu modelde oluşabilmektedir. Erdemli insanın temel özelliği, Allah'a içten saygısı, insanlara gönülden sevgisidir. Toplumsal ve hukuksal sistemi ayakta tutan da bu erdemdir. Peygamberler, getirdikleri mesajlarla insanlığın maddî ve ahlakî yapılarında da bir denge oluşturmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda onlar, meslek sahipleri için de örnek bir model olmuşlar ve çeşitli mesleklerin ilk uygulayıcıları, önderleri olarak görülmüşlerdir.

Araştıralım - Öğrenelim

Hangi peygamber, hangi mesleğin önderi olarak kabul edilmiştir?

9 Adab-ı Muaşeret Kuralları

Bir toplumda yerleşip benimsenerek örf hâline gelmiş kurallara adab-ı muaşeret, görgü kuralları denir. İnsan, bu kurallar sayesinde toplum içinde yaşamayı öğrenir. Bu nedenle görgü kurallarına uymak, önemli toplumsal görev ve sorumluluklarımızdan biridir. İnsanlar arasındaki ilişkilerin iyi yönde gelişebilmesi için bu kurallara uymak gerekir. İnsanın, yaşadığı toplumda yerleşmiş olan görgü kurallarına saygı göstermesi ve söz ve davranışlarını buna göre düzenlemesi gerekir. Toplumda düzenli, uyumlu ve ortak davranışlar ancak bu kurallara uymakla ortaya çıkar. Doğal ve sosyal çevrenin korunmasında bu kurallar etkin, yapıcı ve uyarıcı bir rol oynar.

Adab-ı muaşeret kurallarının yazılı yasalar gibi yaptırım gücü yoktur. Bu kurallara uyanlar takdir edilir, uymayanlar veya aykırı davrananlar, ayıplanır ve *görgüsüz* olarak nitelendirilirler. Toplumsal düzeni bozan, birlikte ve güven içinde yaşamayı güçleştiren davranışlardan kaçınmak gerekir. Genel ahlâk kurallarına, toplu taşım araçları, camii, okul, salon, otel, lokanta, park alanları, cadde v.b. gibi umuma açık yerlerde geçerli olan görgü ve nezaket kurallarına uyma konusunda titizlik gösterilmelidir. Adab-ı muaşeret kuralları dinî kültürümüzde vazgeçilmez bir öneme sahip olmuş ve eğitimimizin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur.

Adab-ı muaşeret kuralları, her toplumun kendi gelenek ve kültür değerlerine göre şekillenir. Özü aynı olmakla birlikte görgü kuralları her toplumda aynı değildir. Her birinde benzeşen ve değişen yönler ve biçimler vardır. Trafik, genel ahlâk ve sağlık kuralları evrensel niteliklidir. Toplantı, sohbet, ziyafet ve cemaatle ibadete ilişkin kurallarda ise bölgesel nitelikler ağır basar.

Sıra Sizde

Adab-ı muaşeret kurallarından bildiklerinizi sıralayınız.

Dinimiz, insanların birbiriyle iyi ilişkiler içinde olmasına, güzel geçinmesine önem verir. Ahlâk ve hukuk kuralları da insanların birbirine zarar vermeden, birbirine destek olarak güzel yaşamalarını amaçlar. Bir toplumda güzel geçimin yerleşmesi de bireylerin birbirine karşı sevgi, saygı, açık kalplilik, alçakgönüllülük, incelik, iyilik ve yardımlaşma içinde olmalarına bağlıdır. Kur'an'ın insanlar arası ilişkilerdeki öğütleri, önemli örnek görgü kuralları içerir. Bunlardan biri şöyledir: *"Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere izin almadıkça, selam vermedikçe girmeyin..."* (Nûr, 24/27)

Araştıralım - Öğrenelim

Kur'an'dan görgü kurallarına işaret eden bir âyet meali okuyunuz.

Ünitenin Özeti

Bireysel ve toplumsal görev ve sorumluluklarımız vardır. Sorumluluk, dinî ve ahlakî boyutlu bir kavramdır. Allah'a, peygamberimize ve kendimize karşı görev ve sorumluluklarımız bireysel olmakla birlikte toplumsal yansımalara sahiptir. Allah'a inanmak, ona kulluk etmek ve peygamberine itaat etmek inanan her insanın temel görevidir. İnsan, hayatını korumak, yeme, içme, barınma, düşünme, inanma v.b. gibi bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür.

İnsanın toplumsal görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Çocukların anne-babasına, eşlerin birbirine, anne-babanın çocuklarına, aile büyüklerine karşı görev ve sorumlulukları, aile bireylerinin birbiriyle ilişkilerinde uyulması gereken ahlakî kurallara işaret etmektedir. İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Dinimiz, insan için toplumsal bir hayatı önermiş ve uyulması gereken kuralları belirlemiştir.

Toplumsal ilişkilerimizi sağlıklı, dengeli ve olumlu biçimde gerçekleştirmeliyiz. Bunun için yakın akrabaya, komşuya, topluma, çevremize ve devletimize karşı görev ve sorumluluklarımızı hakkıyla yerine getirmeliyiz. Topluma karşı görevlerimizden biri de yaptığımız işi en güzel biçimde yapmak suretiyle mesleki sorumluluğumuzu yerine getirmektir. Toplumsal ilişkilerin iyi yönde oluşmasında ve gelişmesinde, toplumda benimsenmiş ve yerleşmiş görgü kurallarına uymamız gerektiğini de unutmamalıyız.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Bireysel ve toplumsal görev ve sorumluluklarımızın neler olduğunu sıralayınız.
2. Allah'a ve Peygamberimize karşı görev ve sorumluluklarımızı gösteren birer ayet meali söyleyiniz.
3. Kendimize karşı görev ve sorumluluklarımızı niçin yerine getirmeliyiz?
4. Çocukların anne-babasına karşı görev ve sorumlulukları nelerdir?
5. Anne-babanın çocuklarına karşı görevini yapmasının önemini açıklayınız.
6. Eşlerin birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmezse, hangi sorunlar ortaya çıkabilir?
7. Komşularımızla niçin iyi geçinmeliyiz? Açıklayınız.
8. Topluma karşı görev ve sorumluluklarımız nelerdir? Sıralayınız.
9. Çevremize karşı görev ve sorumluluklarımız yerine getirmekle neleri kazanır, neleri kaybederiz? Arkadaşlarınızla tartışınız.
10. Devlete karşı görev ve sorumluluklarımız nelerdir?
11. Mesleki sorumluluklarımız nelerdir? Açıklayınız.
12. Adab-ı muaşeret kurallarını sıralayınız.

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisinde adab-ı muaşeret kurallarıyla ilgili doğru bilgi verilmiştir?

A) Adab-ı muaşeret kurallarını yasalar belirler.

B) Bu kurallara uymayanları yasalar cezalandırır.

C) Görgü kuralları her toplumda aynıdır, değişmez.

D) Bu kuralları belirleyen, benimseyen ve denetleyen toplumdur.

2. Aşağıdakilerden hangisi, kendimize karşı doğrudan görev ve sorumluluğumuzu ifade etmez?

A) Bedenimizi korumak

B) Akıl sağlığımızı korumak

C) Ruhsal ve manevî özelliklerimizi korumak

D) Çevremizi korumak

3. Aşağıdakilerden hangisi, anne-babanın görev ve sorumluluğu olarak evladına verebileceği en güzel özelliktir?

A) Meslek B) İyi bir eğitim C) Güzel ahlâk D) Şan ve şöhret

4. 'Akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesini' ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) İade-i ziyaret B) Sıla-i rahim C) Adab-ı muaşeret D) Musafaha

5. Aşağıdakilerden hangisi mesleki görev ve sorumluluklarımızdan biri değildir?

A) Mesleki uzmanlaşmaya riayet etmek

B) Tüketici haklarını korumak

C) Kalite konusunda hassas olmak

D) Mesleğin inceliklerini yanındakilere öğretmemek

6. ÜNİTE

ahlâkım

İslâm Ahlâkında Sevgi

ÜNİTE HAKKINDA

Sevgi, davranışlarımıza yön veren en temel itici güçlerden biridir. İslâm ahlâkından sevginin ele alındığı bu ünitede, öncelikle Allah ve peygamber sevgisi incelenmiştir. Daha sonra, diğer varlıklara olan sevgi anlatılmıştır. Temel sevgilerden insan sevgisi ve anne-baba sevgisinin özellikleri ortaya konulduktan sonra diğer canlılara olan sevgiye yer verilmiştir. Bu çerçevede hayvan ve çevre sevgisi ele alınmıştır. Hepimiz bir ülkede yaşıyor, bir vatanı paylaşıyoruz. Ünitede, vatan ve bayrak sevgisi ile onun sonucu olan şehitlik ve gaziliğin önemine değinilmiştir.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu ünitenin sonunda aşağıdaki davranışları kazanmanız hedeflenmektedir:

1. İslâm ahlâkında sevginin önemini açıklar
   -Allah sevgisinin özelliklerini açıklar
   -Allah sevgisinin ahlâki davranışlardaki işlevini açıklar
   -Allah sevgisini ifade eden davranış örnekleri söyler
2. Peygamber sevgisinin önemini açıklar
   -Peygamber sevgisinin ahlâki davranışlardaki işlevini açıklar
   -Peygamber sevgisini ifade eden davranış örnekleri söyler
3. İnsan sevgisinin önemini açıklar
   -İnsan sevgisinin ahlâki davranışlardaki işlevini açıklar
   -İnsan sevgisine çevresinden örnekler verir
   -İnsanları sevmeye özen gösterir
4. Anne-baba sevgisinin önemini açıklar
   -Anne-baba sevgisinin aile içi iletişimdeki önemini açıklar
   -Anne-baba sevgisine çevresinden örnekler verir
   -Anne-babasını sevgisini gösteren davranışlar yapmaya özen gösterir
5. Hayvan ve çevre sevgisinin önemini açıklar
   -Hayvan ve çevre sevgisinin ahlâkî davranışlardaki işlevini açıklar
   -Hayvan ve çevre sevgisine çevresinden örnekler verir
   -Hayvanları ve çevresini sevmeye özen gösterir
6. Bayrak ve vatan sevgisinin önemini açıklar
   -Bayrak ve vatan sevgisinin ahlâki davranışlardaki işlevini açıklar
   -Bayrak ve vatan sevgisini ifade eden davranış örnekleri söyler
   -Bayrağımızı ve vatanımızı sevmeye özen gösterir (sever)
7. Şehitlik ve gazilik kavramlarını tanımlar
   -Şehitlik ve gaziliğin önemini açıklar
   -Tarihimizden şehitlik ve gazilik örnekleri verir
   -Şehit ve gazilere sevgimizi nasıl gösterebileceğimizi açıklar
   -Şehit ve gazilere sevgi göstermeye özen gösterir (sever)

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

Bu üniteyi çalışırken;

1. Öncelikle üniteyi anlayarak okumaya çalışınız.
2. Ünite başında verilen hedefe ulaşıp-ulaşmadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
3. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
4. Ünitenin sonunda kaynak listesi sunulmaktadır. Bu listeden ulaşabildiğiniz kaynakları inceleyiniz.

1 Allah Sevgisi

İslâm ahlâkında sevginin önemi çok büyüktür. Sevgi, bir şeye veya kişiye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten bir duygudur. Bu yönüyle sevgi bir çok davranışın itici gücüdür. Sevgide bir ilgi ve bağlılık vardır. Hepimiz sevmeye ve sevilmeye ihtiyaç duyarız. Varlıklar sevgi ile gelişir ve güzelleşir. Sevgi mutluluk ve huzur verir. O canlıların yaşam kaynağıdır.

Sevgi, Allah'ın insanlara verdiği bir nimettir. İnanmanın kaynaklarından biri de sevgidir. Sevgi aynı zamanda Allah'ın varlığının kanıtlarındandır. **"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."** (Rum, 30/21)

SEVGİDİR

Sevgidir insanı hizmet ettiren.
Sevgidir baharda fidan diktiren.
Sevgidir dağlara orman ektiren.
Cesaret yayını geren, sevgidir.

Sevgidir yol yapan, pınar akıtan,
Sevgidir alime ilim okutan.
Sevgidir güzele halı dokutan.
Rengarenk ipliği ören sevgidir.

Sevgidir sırmaya inci dizdiren.
Sevgidir gönüle sevda çözdüren.
Sevgidir şaire şiir yazdıran.
Kaleme mürekkep veren sevgidir.

Mustafa Ruhani (Yakıcı, s.253)

Tartışalım

Şiire göre sevgi nelere yol açmaktadır? Niçin? Tartışınız.

Allah, yarattıklarını çok sever. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *"Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra ona tövbe edin. Şüphesiz Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir."* (Hud, 11/90). Bir gün Peygamberimizin yanına bazı insanlar geldi. Bunların içinde bir kadın vardı. Çocuğunu kaybetmiş onu arıyordu. Kadın çocuğunu bulunca hemen onu bağrına bastı. Bu yüksek sevgi ve sefkati gören Peygamberimiz "Şu kadın çocuğunun zarar görmesini ister mi?" diye sordu. Peygamberimizin yanında bulunanlar: "Hayır istemez" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, *"İşte Allah, kullarına bu kadının çocuğuna olan sevgi ve şefkatinden daha merhametli ve şefkatlidir."* dedi. (Buhari, "Edeb", 18). Allah, iyilik edenleri (Bakara, 2/195), tevbe edenleri ve temizlenenleri (Bakara, 2/222), müttakileri (Ali İmran, 3/76), sabırlı olanları (Ali İmran, 3/146) sever.

Birlikte Konuşalım

Allah niçin bunları seviyor? Konuşunuz.

Yaratmak ve yaşatmak bir sevgi işidir. Allah'ın varlıkları yaratması, onlara gerekli ortamı sunması onun sevgisinin bir göstergesidir. Örneğin Allah'ın isimlerinden biri Rahman diğeri de Rahimdir. Bizi seven ve bize her türlü nimetleri veren yaratıcımızı biz de sevmeliyiz.

Birlikte Konuşalım

Allah'ın varlıklarına sevgisinin göstergeleri neler olabilir? Konuşunuz.

Araştıralım - Öğrenelim

"Rahman ve Rahim" isimlerinin anlamları nelerdir? Allah'ın sevgisini gösteren başka isimleri var mı? Araştırınız.

ALLAH SEVGİSİ

Kim çıkarır sabahleyin erkenden,
Dünyamıza ışık veren güneşi?
Gece vakti denizlere serilen,
Ay doğuyor, kim yapıyor bu işi?

Kışın kuru sandığımız fidana,
Baharda kim yeşillikler giydirir?
Bülbül öter, yuva yapmış ormana,
Bu sedayı ona acep kim verir?

Annenize sizi sevme hissini,
Onun ruha şifa veren sesini,
Kalbimize doğru olma hissini,
Kim veriyor bu şeylerin hepsini?

(Gövsa, s. 11-12)

Birlikte Konuşalım

Bu şeylerin hepsini veren kimdir? Niçin bunları veriyor? Konuşunuz.

Allah'ın insana verdiği en güzel duygulardan biri sevgidir. Dinimize göre hakiki sevgili Allah'tır.Yarattıklarına karşı merhametli olan Allah, sevilmeye en çok layık olan ve gerçek manada sevilecek tek varlıktır. Allah'ı sevmek, ona sevgiyle ibadet etmek, güzel davranışlarda bulunmak en temel görevimizdir.

İnananlar Allah'ı sever, Allah da onları. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: *"... Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler..."* (Maide, 5/54) Allah'a olan sevgimizi onun yaratıklarına iyi davranarak ve ona ibadet ederek ortaya koyabiliriz. Allah tüm varlıkları sevgiyle ve özenle yaratmıştır. Biz de Allah'ın sevgiyle ve özenle yarattığı varlıkları koruyarak ve onlara faydalı olarak sevgimizi gösteririz. Gerçek manada mü'min olmanın yolu "Allah için sevmek", O'nun rızasını kazanmak amacıyla davranışlarımızı yapmaktır.

Sıra Sizde

"Allah için sevmek", ne demektir? Açıklayınız.

2 Peygamber Sevgisi

Peygamber sevgisi, Allah sevgisi ile ilişkilidir. Allah'ı seven, onun elçisini de sever. Peygambere Allah'ın elçisi olduğu için saygı ve sevgi gösteririz.

"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." *(Al-i İmran, 3/31)*

Sıra Sizde

Peygamberi seven ve onun yolunda giden bir kişi, niçin Allah'ın sevgisini kazanır? Açıklayınız.

Allah, insanlara mesajlarını peygamberleri aracılığıyla ulaştırmıştır. Peygamberler, Allah'ın sevgili kulları ve elçileridir. Onlar, Allah'ın mesajlarını insanlara ulaştırmak ve yaymak için çalışmışlardır. Peygamberler Allah'ın mesajlarını insanlara ulaştırarak insanların kurtuluşa ermeleri ve mutlu olmaları için çalışmışlardır. Bu yolda pek çok sıkıntı ve zorluklara göğüs germişlerdir. Biz, dinimizi peygamberimiz vasıtayla öğreniriz.Peygamberlerin insanları uyarmaları, onların doğru yola ulaşmaları için rehberlik yapmaları, sevgilerinin bir göstergesidir. Peygamberimiz alemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Allah, Kur'an'da peygamberimizin bizlere sevgisini şöyle ifade ediyor:

"Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir." *(Tevbe, 9/128)*

Birlikte Konuşalım

Peygamberlerin insanlara Allah'ın mesajlarını iletmesi, insanlara olan sevgisinin bir göstergesi sayılabilir mi? Niçin? konuşunuz.

Allah'ın seçmiş olduğu elçiler olan peygamberler bizim için birer örnektir. Biz, hayatımızı sürdürürken peygamberleri örnek alırız. Hz. Muhammed'in insanlara örnek olduğu Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

"...Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun..." *(Şura, 42/52)*. "Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik." *(Ahzab, 33/45-46)*

Bu yüzden Yüce Allah, sevgili peygamberini örnek almamızı istemektedir.

"Andolsun, Allah'ın Resülünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır." *(Ahzab, 33/21)*

Hz. Muhammed'in yaşayışı, sünneti bize örnektir.

Birlikte Konuşalım

Hz. Muhammed'in bizim için örnek olması ne demektir? Konuşunuz.

Bizim için en güzel model olan Peygamberimizi tanımak, onun yaşayışını anlamak ve öğrenmek temel bir görevimizdir. Böylece peygamberimize sevgimizi ortaya koyabiliriz. Bir yandan onu sevmeli, bir yandan da onun sevgisini kazanmaya çalışmalıyız. Onun seveceği bir yaşantı sürmeye çabalamalıyız. İslâm'ın ilk günlerinden günümüze kadar inananlar peygamberimize olan sevgilerini çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir.

NAAT

Kapına gelenler ya Muhammed,
- uzaktan, yakından –
Mümin döndüler kapından...

Besmele, ekmeğimizin bereketiydi;
İki dünyada aziz ümmet,
Muhammed ümmetiydi...

Konsun – yine - pervazlara
Güvercinler,
"hu hu" lara karışsın
Aminler,
Mübarek akşamdır;
Gelin ey fatihalar, yasinler...
....

Yüreklerden taşsın
Yine imanlar!
Itri, bestelesin tekbirini;
Evliya okusun Kur'an'lar..
Ve Kur'anı göz nuruyla çoğaltsın
Kayışzade Osmanlar...

Na'tını Galib yazsın, mevlidini
Süleymanlar..
Sütunları, kemerleri, kubbeleriyle
Geri gelsin Sinanlar..
Çarpılsın, hakikat niyetine
Cenaze namazı kıldıranlar!

Vicdanlar sakat
Çıkmadan ya Muhammed yarına!
İyiliklerle gel, güzelliklerle gel
Adem oğullarına...

Gel ey Muhammed!
Bahardır
Dudaklar ardında saklı
"amin"lerimiz vardır..
Hacdan döner gibi gel.
Miraçtan iner gibi gel.
Bekliyoruz yıllardır!

Arif Nihat ASYA

Birlikte Konuşalım

Yukarıdaki şiirde Peygamberimize olan sevgi nasıl anlatılmaktadır? Konuşunuz.

Birlikte Konuşalım

Çevrenizdeki insanlar Peygamber sevgisini kazanmak amacıyla neler yapmaktalar? Konuşunuz.

3 İnsan Sevgisi

Dinimize göre insan, Allah'ın kulu olması ve en güzel şekilde yaratılması sebebiyle sevgiye layık bir varlıktır.

"Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." *(Tin, 95/4)*

"İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez." *(Müslim, "Fedail", 66)*

Sıra Sizde

"Sevgi, sevgi üretir." Sözünü açıklayınız.

İnsanları sevmek ile Allah'ı sevmek arasında bir ilişki vardır. Allah'a sevgimizi ifade edeceğimiz durumlardan biri de onun yaratığı olan insanlara yardım etmek, onlara merhamet etmektir. Bu durum bir hadiste şöyle anlatılmaktadır:

"Kıyamet günü Allah şöyle buyuracak: "Ey Ademoğlu! Ben hasta oldum beni ziyaret etmedin."

Kul diyecek: "Ey Rabbim, sen Rabbülâlemin iken ben seni nasıl ziyaret ederim?"

Rab Teala diyecek: "Bilmedin mi, falan kulum hastalandı, fakat sen onu ziyaret etmedin, bilmiyor musun? Eğer onu ziyaret etseydin, yanında beni bulacaktın?"

Rab Teala diyecek: "Ey ademoğlu ben senden yiyecek istedim ama sen beni doyurmadın!"

Kul diyecek: "Ey Rabbim, ben seni nasıl doyururum. Sen ki Alemlerin Rabbisin?"

Rab Teala diyecek: "Benim falan kulum senden yiyecek istedi. Sen onu doyurmadın. Bilmez misin ki, eğer sen ona yiyecek verseydin ben onu yanımda bulacaktım."

Rab Teala diyecek: "Ey ademoğlu! Ben senden su istedim bana su vermedin!"

Kul diyecek: "Ey Rabbim, ben sana nasıl su içirebilirim, sen ki Alemlerin Rabbisin!" Rab Teala diyecek: "Kulum falan senden su istedi. Sen ona su vermedin. Bilmiyor musun, eğer ona su vermiş olsaydın bunu benim yanımda bulacaktın!" *(Müslim, "Birr", 43)*

Birlikte Konuşalım

Yukarıdaki hadiste Allah'ı sevmenin göstergeleri olarak nelerden söz ediliyor? Konuşunuz.

Sıra Sizde

"Yaratılanı severiz, yaratandan ötürü." Sözünü açıklayınız.

Dinimiz genelde bütün insanların özelde ise Müslümanların kardeş olmalarını, birbirlerini sevmelerini öğütlemektedir.

"Birbirinize buğuz etmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize arka çevirmeyin; ey Allah'ın kulları kardeş olun." *(Buhari, "Edeb", 57*

İmanın gereklerinden biri de insan sevgisidir.

"Hiçbiriniz kendisi için istediğini (mü'min) kardeşi için istemedikçe (gerçek) iman etmiş olmaz." (Buhari, "İman", 7) "Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de (gerçek anlamda) iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz şeyi bildireyim mi? Aranızda selamı yaygınlaştırın." *(Müslim, "İman", 93)*

Sevginin en önemli göstergelerinden biri insanların ihtiyaçlarını karşılamak, onları sıkıntı ve zorluklardan kurtarmak için elimizden geleni yapmaktır. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Kim (mü'min) kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Kim Müslümanı sıkıntıdan kurtarırsa, bu sebeple Allah da onu kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim bir müslümanın (kusurunu) örterse, Allah da kıyamet günü onun (bir kusurunu) örter." *(Buhari, "Mezalim", 3)*

Sevgi, yaygınlaştıkça insanları birbirine bağlayan bir duygudur. Bu durum bir hadiste şöyle ifade edilir:

"Mü'minler birbirini sevmekte, birbirine acımakta, birbirini korumakta bir vücut gibidir. Vücudun herhangi bir organı rahatsız olursa, diğer organları da bu yüzden ateşlenir ve uykusuz kalır." *(Buhari, "Edeb", 19)*

Sıra Sizde

"İnsan kardeşliği", "İnanan kardeşliği" kavramlarını açıklayınız.

Sıra Sizde

Yukarıdaki hadislerde, kardeşliğin nasıl sağlanabileceği anlatılıyor? Açıklayınız.

4 Anne - Baba Sevgisi

Yaşamımızın önemli bir kısmı ailede geçer. Ailemizden bir çok şey öğreniriz. Gelişip, büyümemizde ve yaşama hazırlanmamızda ailenin önemi çok büyüktür. Aile; anne-baba ve çocuklardan meydana gelir.

Dinimiz aileye büyük önem vermiştir. Ailede sevgi, mutluluk, merhamet ve huzur ortamı oluşturmak öğütlenmektedir. Böyle bir ortamın oluşmasında aile bireylerinin hepsine düşen görevler vardır.

Birlikte Konuşalım

Ailede mutlu, huzurlu bir sevgi ortamı oluşturmak için aile bireylerine hangi görevler düşmektedir? Konuşunuz.

Anne-baba ailenin temelidir. Anne-baba ailenin kurulması, devamı ve gelişmesinde büyük fedakarlıklar gösterirler.

"İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. … "Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır." *(Lokman, 31/14)*

"Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik." *(Ahkaf , 46/15)*.

Okuma Parçası

DÜNYAYA GİDEN ÇOCUK

Bir zamanlar dünyaya gelmeye hazırlanan bir çocuk varmış.

- "Allah'ım, beni yarın dünya diye bir yere göndereceğini söylediler. Fakat ben o kadar küçük ve güçsüzüm ki, orada nasıl yaşarım" demiş. Çocuk "Tüm meleklerin içinden senin için birilerini seçtim, onlar seni bekliyor olacak ve seni koruyacak. Böylece sen onların sevgisiyle mutlu olacaksın" diye bir ses işitmiş.

- "Peki, ben oradakileri nasıl anlayacağım, dillerini bilemem ki?"

"Onlar sana dünyada duyabileceğin en tatlı ve en güzel sözcükleri söyleyecekler. Konuşmayı sana sevgiyle öğretecekler."

- "Peki, ben seninle konuşmak istersem ne yapacağım?"

"Meleklerin sana ellerini açarak dua etmeyi, bana ulaşmanın yolunu da öğretecek."

- "Dünyada kötüler olduğunu da duydum. Beni onlardan kim koruyacak?"

"Onlar seni kendi hayatları pahasına da olsa her türlü tehlikeden koruyacak."

Çocuk, içinden son bir soru daha geçirmişti. "Peki, dünyada beni kimler karşılayacak?"

-"Dünyada seni karşılayacak meleğine sen anne diye sesleneceksin"

Birlikte Konuşalım

Anne-Babanın çocukları için yaptıkları fedakarlıklar nelerdir? Konuşunuz.

Anne-babalarımız bizlere büyük bir sevgi ve şefkat gösterirler. Onlar bizim büyümemiz, yetişmemiz için çok fedakârlıklarda bulunurlar. Bizim iyi bir insan olmamız için çaba sarf ederler. Bunun karşılığında bizden bekledikleri sadece sevgidir. Yüce Allah, anne-babamıza sevgi ve şefkatimizi göstermemizi istiyor.

"Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: "Rabbim!, Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı." *(İsra, 17/24)*

Peygamberimiz de şöyle buyuruyor:

"Allah'ın rızası, anne-babanın rızasındadır." (Tirmizi, "Birr", 3)

Okuma Parçası

SEVGİNİN KARŞILIĞI

İlköğretim birinci sınıfa giden küçük bir çocuktu Meryem Ceren. Okumayı henüz yeni öğrenmişti. O gün gazetede "Her hizmetin bir ücreti vardır." başlıklı yazıyı okuyunca şöyle düşündü: "Evimizin bazı işlerini ben yapıyorum. Bu hizmetimin ücretini almalıyım öyleyse." Yaptığı işlerin ve ücretinin bir listesini yapmaya başladı.

Çöp dökmek

Ekmek almak

Ev işlerine yardım etmek ......

Biraz da indirim yaptığını düşünerek günlük ücretinin 2 YTL olmasına karar kıldı. Listeyi annesinin çantasına koyduğunda gözleri parlıyordu.

Ertesi gün yatağının başucunda 5 YTL ile birlikte küçük bir kağıt buldu. Kendi hazırladığı listeye benzeyen ve annesinin hazırladığı kağıtta şöyle yazıyordu:

" Sevgili Yavrum !

Seni hayatım pahasına dünyaya getirmemin, yıllarca senin için uykusuz kalmamın, bin bir güçlükle besleyip büyütmemin karşılığı sadece sevgin ve yanağından aldığım bir öpücüktür. Kazandığın parayı güle güle harca. Canım yavrum."

Birlikte Konuşalım

Yukarıdaki parçadan hareketle, sevginin karşılığının ne olabileceğini ve nasıl gösterileceğini konuşunuz.

Birlikte Konuşalım

Anne-babamızın bizim için gösterdiği fedakarlıklar nelerdir? Konuşunuz.

Sıra Sizde

"Cennet annelerin ayakları altındadır." *(Nesai, "Cihad", 6).* Hadisinin anlamını açıklayınız.

Anne-babamıza sevgi ve saygı göstermeliyiz. Onlar bizim için yaptıkları fedakârlıklar ile bu sevgiye en layık olanlardır. Bir adam peygamberimize , *'Ben kime iyilik edeyim?' diye sordu. Peygamberimiz de 'Annene, sonra yine annene, sonra yine annene iyilik et'. Adam:'Ya ondan sonra?' diye sordu. Peygamberimiz de 'Babana iyilik et' dedi.* (Ebu Davud, "Edeb", 129, 5141) Peygamberimiz de annesine ve sütannesine daima sevgi ve saygısını göstermiştir. Küçük yaşta iken kaybettiği annesini ömür boyu unutmamış, zaman zaman mezarını ziyaret ederek, duygulu anlar yaşamıştır.

Birlikte Konuşalım

Anne-babamıza sevgi ve saygımızı nasıl gösterebiliriz? Konuşunuz.

Anne-baba ailede sevgiyi yerleştirmekle görevlidir. Çocuklarını sevmeli, onlara sevgilerini göstermelidir. Peygamberimiz, çocukları sevmesini yadırgayan birine şöyle demiştir. *"Allah senin kalbinden merhameti söküp almışsa ben ne yapayım."* (Buhari, "Edeb", 18). Ayrıca peygamberimiz *"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir."* (Tirmizi, "Birr", 15) demiştir. Kendisi de hem kendi çocuklarını hem de diğer çocukları çok severdi. Torunları Hasan ve Hüseyin'le oyunlar oynardı.

Birlikte Konuşalım

Anne-baba çocuklarına sevgilerini nasıl gösterirler? Konuşunuz.

Anne-baba çocuklarını büyütmek, geliştirmek, onları eğitmekle sorumludur. Aile, bir toplumun temeli olduğu için aynı zamanda diğer ailelerin oluşmasının çekirdeği de buralarda atılır. Ailede alınan eğitim, ömür boyu insanı etkiler. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

"Hiçbir baba, çocuğuna, güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz." *(Tirmizi, "Birr", 33)*

Birlikte Konuşalım

Çocuklarımızı eğitmek için neler yapmalıyız? Nasıl bir aile ortamı oluşturmalıyız. Konuşunuz.

5 Hayvan ve Çevre Sevgisi

Biz canlı ve cansız bu varlıklarla aynı çevrede yaşıyor, aynı evreni paylaşıyoruz. Bu çevreyi hayvan ve bitki gibi çeşitli varlıklarla ortak kullanıyoruz. Bunun için içinde bulunduğumuz çevrede bulunan hayvan ve diğer canlılara sevgi ve şefkat ile davranmamız gerekir.

Dinimiz bütün canlılara karşı şefkatli davranmamızı öğütlemektedir. Allah hayvanları insanlar için yaratmıştır.

"Görmediler mi ki biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar." (Yasin, 36/71) "O bütün çiftleri yaratan, üzerlerine kurulasınız, sonra da, kurulduğunuzda, Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve "Bunu hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir. Bunlara bizim gücümüz yetmezdi. Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz" diyesiniz diye sizin için bindiğiniz gemileri ve hayvanları yaratandır." *(Zuhruf , 43/12)*

Birlikte Konuşalım

Hayvanlar insanlara nasıl katkı sağlıyorlar? Konuşunuz.

Çevremizde bizim için yaratılmış olan hayvanlara eziyet etmemeli, onları korumalıyız. Onların da yaşama haklarını olduğunun bilincinde olmalıyız. Bir gün Peygamberimiz, arkadaşlarına şöyle bir olay anlattı *"Bir adam yolda yürürken çok susadı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Kuyudan çıkınca susuzluktan soluyup yaş toprağı yalamakta olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: "Bu köpek de çok susamış" deyip tekrar kuyuya indi., ayakkabısını su ile doldurup kuyudan çıktı ve köpeğe su içirdi. Allah da onun bu davranışından memnun kaldı."*

Peygamberimizin yanındakilerden bazıları "Ey Allah'ın Resulü! Yani hayvanlara yaptığımız iyilikler için de sevap mı var?" diye sordular. Peygamberimiz *"Evet, yaptığınız her iyilik için sevap vardır."* buyurdu. (Buhari, "Edeb", 27; "Şirb", 9)

Birlikte Konuşalım

Çevremizdeki hayvanlara sevgimizi nasıl gösterebiliriz? Konuşunuz.

Hayvanlara iyilik yapan insanlar olduğu gibi kötülük yapan, onlara eziyet edenleri de görebilmekteyiz. Hayvanlara eziyet etmemeliyiz. Peygamberimiz kedisini aç bırakıp ölümüne sebep olan bir kimsenin ahirette cezalandırılacağını haber vermiştir. (Buhari, "Bed'ül Halk", 17)

Tartışalım

Hayvanlara yapılan kötü davranışları nasıl önleyebiliriz? Tartışınız.

Allah'ı sevmenin göstergesi, onun yaratılmışlarını da sevmektir. Yaratılanları severek Allah'a olan sevgimizi göstermiş oluruz. Yaratılmışları sever, onların iyiliği için çalışırsak Allah da bizi sever. Bunun için bütün varlıklara iyi davranmalıyız.

"Merhamet edenlere Allah da merhamet eder." *(Tirmizi, "Birr", 16)*

Birlikte Konuşalım

Hayvanları ve çevreyi sevmekle niçin Allah'ı sevmiş oluyoruz? Konuşunuz.

Bir denge ve düzenlilikle yaratılan içinde yaşadığımız çevre Allah'ın bize bir nimetidir. Bu nimetlerin farkına vararak onları yaratana şükretmeli, verdiği nimetleri israf etmeden kullanmalıyız.

"Allah yeri yaratıklar için var etti. Orada meyve(ler) ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı taneler, hoş kokulu bitkiler vardır. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?" *(Rahman, 55/10-13)*

"O, yeryüzünü sizin ayaklarınızın altına serendir. Haydi onun üzerinde yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak onadır." *(Mülk, 67/15)*

Sıra Sizde

"Çevre bizim için nimettir." Sözünü açıklayınız.

Çevremize olan sevgimizi, çevremizi koruyup geliştirerek gösterebiliriz. Bizim çevremizi güzelleştirmek için yaptığımız işler, diğer varlıkların gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Örneğin, dikilen ağaçlar diğer hayvanların barınak ve yiyecek ihtiyacını karşılamaktadır. Bu yüzden peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Bir Müslümanın diktiği ağaçtan veya ektiği ekinden insan, hayvan ve kuşların yedikleri şeyler, o Müslüman için birer sadakadır." *(Buhari, "Edeb", 27)*

Birlikte Konuşalım

Hadiste belirtilen şeyler niçin sadakadır? Konuşunuz.

İnsan içinde bulunduğu çevreyi güzelleştirmelidir. Ülkemizdeki ormanlık arazilerin azlığı ve bunun doğurduğu sorunlar dikkate alınınca Peygamberimizin şu sözünün önemi ortaya çıkıyor:

"Kıyamet koparken sizden birinizin elinde bir hurma dalı bulunur da kıyamet kopmadan bunu dikmeye gücü yeterse, muhakkak diksin, bırakmasın." (Buhari, *"Edebül-Müfred", 168)*

Tartışalım

Çevrenizdeki ağaçlandırma ve erozyonla mücadele çalışmaları nelerdir? Siz bunlara hangi katkılarda bulunabilirsiniz? Tartışınız.

İçinde yaşadığımız çevreyi ve dünyamızı korumak bir müslüman olarak bizim görevimizdir. Ancak dünyamızda çeşitli dengesizliklerin ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz. Bu dengesizlikler tüm varlıkların yaşamlarını tehdit etmektedir. Kur'an'da Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır." *(Rum, 30/41)*

Birlikte Konuşalım

Dünyada ve çevrenizde ortaya çıkan dengesizlikler nelerdir? Bunların ortaya çıkmasına yol açan etkenleri konuşunuz.

Tartışalım

Dengesizlikleri gidermek için neler yapılabileceğini tartışınız.

6 Bayrak ve Vatan Sevgisi

Bir milleti, millet yapan değerlerin başında bayrak ve vatan gelir. Vatan ve bayrak, özgürlüğün, bağımsızlığın sembolleridir. Vatan sadece bir toprak parçası değildir. Halkımızın üzerinde yaşadığı, kültürünü üzerinde sergilediği ve geliştirdiği yerdir. Milletimiz bir bayrak etrafında ve vatan toprağında ortak değerler etrafında birleşmiştir.

"Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı.

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı."

Mehmet Akif ERSOY (Safahat, s. 447)

Düşünelim

Yukarıdaki dizeleri de düşünerek, vatanın önemi üzerinde durunuz.

Milletleri ayakta tutan, bireyleri arasında birlik ve beraberliği sağlayan değerler vatan ve bayrak sevgisidir.

BAYRAK

Göklerin ay yıldızı,
Rengine pek yaraşmış.
Bu yurdun oğlu, kızı
Senin için savaşmış.

Atamdan bize kalan,
Sevimli güzel bayrak.
Göklerimde dalgalan
Nazlı nazlı uçarak.

Melahat Uğurkan

Tartışalım

Bayrağın önemini şiirden hareketle tartışınız.

Vatanımız ve bayrağımız atalarımızın büyük özverilerle elde ederek bize bıraktıkları birer emanettir. Bu emanetlerin hangi zorluklarla kazanıldığını öğrenmek, emanetleri koruyup geliştirmek bizim temel görevimizdir. Vatan ve milletimizin yücelmesi için gereken her şeyi yapmamız, ona olan sevgimizin bir göstergesidir.

Birlikte Konuşalım

Vatanımıza olan sevgimizi nasıl gösterebiliriz? Konuşunuz.

Tartışalım

Vatanımızın gelişmesi için üzerimize düşen görevleri yapmakla, ona olan sevgimizi göstermiş olur muyuz? Tartışınız.

Bayrağımız, özgürlüğümüzün, bağımsızlığımızın ve egemenliğimizin simgesidir. Millet olmanın temel değerlerinden biridir. Bayrağımız rengini şehitlerimizin kanından almıştır. Bundan dolayı ona saygı göstermeliyiz. Bayrağımızı hep yükseklerde, layık olduğu göklerde tutmalıyız.

7 Şehitlik ve Gazilik

Vatan, bayrak gibi değerler, bir milletin yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Zaman zaman milletler, vatanlarını ve bayraklarını korumak, onlara yönelik yapılan saldırıları engellemek durumunda kalabilir. Vatanı korumak ve savunmak, vatan sevgisinin bir gereğidir.

Birlikte Konuşalım

Hangi durumlarda vatanı korumak gerekir? Konuşunuz.

Vatana ve milli değerlere yapılan saldırı karşısında tüm yurttaşlar bağımsızlıklarını korumak için üzerine düşen görevleri seve seve yerine getirirler. İşte vatan savunmasında kazanılan en büyük rütbe şehitlik ve gaziliktir.

Şehitlik ve gazilik bir insanın elde edebileceği en yüce rütbelerden biridir. Kur'an'da şehitler; peygamberler, doğrular ve salihlerle birlikte anılmıştır.

"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır." *(Nisa, 4/69)* "Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz." *(Bakara, 2/154)* "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler." *(Ali İmran, 3/169-170)*

Dinimiz de şehitlik en yüce mertebelerden biridir. Hz. Peygamber şehitlerin kul hakkı dışındaki bütün günahlarının bağışlanacağını haber vermektedir. (Müslim, "İmaret", 118)

"Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber;

Sana ağuşunu açmış duruyor peygamber."

Mehmet Akif Ersoy (Safahat, s.74)

Sıra Sizde

Şehitlerin, peygamberlerle birlikte bulunmasının anlamı ne olabilir? Açıklayınız.

Milletimiz yakın zamanda vatanını savunmak için çeşitli fedakarlıklar yapmış, binlerce şehit vermiştir. Kurtuluş savaşı ve çanakkale savaşları bunların en yakın örneklerindendir. Yoksulluklar içerisinde bir milletin dirilişinin öyküsü, bu savaşlarda ortaya konmuştur.

Düşünelim

Kurtuluş savaşı ve Çanakkale savaşında yaşanan olayları sınıfça değerlendiriniz.

Birlikte Konuşalım

Şehitlerimize saygımızı nasıl gösteririz? Konuşunuz.

Vatan savunmasında hayatını kaybeden şehitler olduğu gibi, hayatta kalan gaziler de vardır. Gaziler vatan savunmasında olağan üstü yararlıklar gösteren kişilerdir. Sakarya Meydan Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra. Büyük Millet Meclisi 19 Eylül 1921'de kabul ettiği bir kanunla Mustafa Kemal Atatürk'e Türk milletinin şükran duygularının bir ifadesi olarak mareşallik rütbesiyle birlikte gazilik ünvanını vermiştir. Güzel ülkemizde rahat, huzurlu bir şekilde yaşamamız için hayatlarını kaybeden tüm şehitlerimizi rahmetle anar, gazilerimize saygı gösteririz.

Sıra Sizde

Gazilerimize saygı ve sevgimizi nasıl gösterebiliriz? Açıklayınız.

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Türk ordusuna teşekkürünü şöyle dile getirmiştir: "Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle, inancınla, itaatinle hiçbir korkunun yıldıramadığı demir gibi kalbinle düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için gönül borcumu ve teşekkürümü söylemeyi kendime aziz bir borç bilirim." (İlhan;198)

Milletimiz barıştan yanadır. Hem kendi ülkesi içinde hem de diğer ülkelerle ilişkilerde barış ve huzur temel bir ilke olmuştur. Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış" sözü bunun en güzel ifadesidir.

Ünitenin Özeti

İslâm ahlâkında sevginin önemi çok büyüktür. Sevgi, Allah'ın insanlara verdiği bir nimettir. Sevgi aynı zamanda Allah'ın varlığının kanıtlarındandır. Dinimize göre hakiki sevgili Allah'tır. O, yarattıklarını çok sever. Allah'ı sevmek, ona sevgiyle ibadet etmek, güzel davranışlarda bulunmak en temel görevimizdir.

Peygamberler, Allah'ın mesajını hem yayan hem de onu yaşayan kişilerdir. Biz, dinimizi peygamberimiz vasıtayla öğreniriz. Bu yüzden Yüce Allah, sevgili peygamberini örnek almamızı istemektedir. Peygamber sevgisi, Allah sevgisi ile ilişkilidir. Allah'ı seven, onun elçisini de sever. Peygambere Allah'ın elçisi olduğu için saygı ve sevgi gösteririz.

Dinimize göre insan, Allah'ın kulu olması ve en güzel şekilde yaratılması sebebiyle sevgiye layık bir varlıktır. İnsanları sevmek ile Allah'ı sevmek arasında bir ilişki vardır. Allah'a sevgimizi ifade edeceğimiz durumlardan biri de onun yaratığı olan insanlara yardım etmek, onlara merhamet etmektir. İnsanlara sevgimizi onların haklarına saygı göstererek ortaya koyabiliriz.

Dinimiz aileye büyük önem vermiştir. Ailede sevgi, mutluluk, merhamet ve huzur ortamı oluşturmak öğütlenmektedir. Böyle bir ortamın oluşmasında aile bireylerinin hepsine düşen görevler vardır. Anne-babalarımız bizlere büyük bir sevgi ve şefkat gösterirler. Onlar bizim büyümemiz, yetişmemiz için çok fedakarlıklarda bulunurlar. Bizim iyi bir insan olmamız için çaba sarfederler. Bunun karşılığında bizden bekledikleri sadece sevgidir. Yüce Allah, anne-babamıza sevgi ve şefkatimizi göstermemizi istiyor.

İçinde bulunduğumuz çevrede bulunan hayvan ve diğer canlılara sevgi ve şefkat ile davranmamız gerekir. Yaratılmışları sever, onların iyiliği için çalışırsak Allah da bizi sever. Dinimiz bütün canlılara karşı şefkatli davranmamızı öğütlemektedir. Çevremizde bizim için yaratılmış olan hayvanlara eziyet etmemeli, onları korumalıyız. Çevremize olan sevgimizi, çevremizi koruyup geliştirerek gösterebiliriz. Bizim çevremizi güzelleştirmek için yaptığımız işler, diğer varlıkların gelişimine de katkıda bulunmaktadır.

Milletleri ayakta tutan, bireyleri arasında birlik ve beraberliği sağlayan değerler vatan ve bayrak sevgisidir. Vatanımız ve bayrağımız atalarımızın büyük özverilerle elde ederek bize bıraktıkları birer emanettir. Bu emanetlerin hangi zorluklarla kazanıldığını öğrenmek, emanetleri koruyup geliştirmek bizim temel görevimizdir. Vatan ve milletimizin yücelmesi için gereken her şeyi yapmamız, ona olan sevgimizin bir göstergesidir. Vatanı korumak ve savunmak, vatan sevgisinin bir gereğidir. Vatan savunmasında kazanılan en büyük rütbe şehitlik ve gaziliktir. Güzel ülkemizde rahat, huzurlu bir şekilde yaşamamız için hayatlarını kaybeden tüm şehitlerimizi rahmetle anar, gazilerimize saygı gösteririz.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Allah'a olan sevgimizi nasıl gösterebiliriz?
2. Allah sevgisi ile peygamber sevgisi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
3. İnsanlara olan sevgimizi nasıl gösterebiliriz?
4. Anne-babamızı niçin sevmeliyiz?
5. Hayvanları ve çevremizi korumak için neler yapmalıyız?
6. Vatanımıza ve bayrağımıza sevgimizi nasıl gösterebiliriz?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi canlıların yaşam kaynağıdır?

A) Ümit B) Sevgi

C) Adalet D) Nefret

2. "Rabbim çok merhametlidir" Ayetinde neden söz edilmektedir?

A) Allah'ın sevgisi B) Peygamber sevgisi

C) İnsan sevgisi D) Vatan sevgisi

3. İslâm ahlâkında en temel sevgi hangisidir?

A) Anne-baba sevgisi B) Peygamber sevgisi

C) Hayvan sevgisi D) Allah sevgisi

4. Aşağıdakilerden hangisi anne-babamıza sevgimizin bir göstergesi değildir?

A) Anne-babayı sevmek B) İyilik yapmak

C) Onlardan nefret etmek D) Özlemek

5. Aşağıdakilerden hangisi öldüğü halde diri sayılır?

A) Çocuk B) Bitki

C) Şehit D) Gazi

7. ÜNİTE

Örnek Şahsiyetlerden
Davranış Modelleri

1. Ahmet Yesevî: Hizmet Sevgisi
2. Yunus Emre: Sevgi
3. Mimar Sinan: Meslekî Sorumluluk
4. Mevlana: Hoşgörü
5. Hacı Bektaş-ı Velî: İnsan Sevgisi
6. Mustafa Kemal Atatürk: Vatan Sevgisi

ÜNİTE HAKKINDA

Kültür tarihimiz övünülecek ölçüde zengindir. Bu zengin kültürün oluşmasında rol oynamış çok önemli şahsiyetler vardır. Bu kişilerin geliştirdikleri ahlâkî-dinî anlayışlar bugün toplumumuzun hayat anlayışında hâlâ etkisini devam ettirmektedir.

Toplumumuzun kültürel dinamikleri diyebileceğimiz bu şahsiyetlerin yaptıklarıyla kıvanç duyuyoruz. Evrensel değerler olarak bilinen ve kültürümüzün özünü oluşturan sevgi, görev aşkı, meslekî sorumluluk, hoş görü, insan sevgisi, vatan sevgisi şuurunun oluşmasında bu kişilerin çok önemli rolleri olmuştur. Bu kişileri tanımak, kültürel mirasımızın farkına varmak ve kendimizi daha iyi tanımak anlamına gelmektedir.

ÖĞRENME HEDEFLERİ

Bu üniteyi dikkatle okuyan:

1. Örnek şahsiyetlerimizin bazılarının adlarını söyler.
2. Örnek şahsiyetlerimizin örnek davranışlarını söyler.
3. Örnek şahsiyetlerimizin örnek davranışlarını benimsemiş olur.
4. Örnek şahsiyetlerin davranış modellerinden niçin yararlanmak gerektiğini açıklar.

ÜNİTEYİ ÇALIŞIRKEN

1. Ünite başında verilen amaçları okuyup bu amaçlara ulaşıp ulaşmadığınızı sürekli düşününüz. Ulaşamadığınızı düşündüğünüz hedeflerle ilgili konuları tekrar okuyunuz.
2. Ünite içinde verilen araştırma, inceleme etkinliklerini mutlaka gerçekleştiriniz.
3. Ünitenin sonunda, kaynak listesi sunulmaktadır. Bu listeden ulaşabildiğiniz kaynakları inceleyiniz.

1 Ahmet Yesevî: Hizmet Sevgisi

Anadolu'nun müslümanlaşmasında büyük rol oynayan, Türklerin İslâm'ı özümsemelerinde ve bugün hâlâ sürdürülen sosyo-kültürel yapısının teşkilinde en önemli hizmeti verenlerden birisi de Hoca Ahmet Yesevî'dir. Ahmet Yesevî (?-1161) 11. yüzyılın ikinci yarısında, bugünkü Kazakistan sınırları içerisinde yer alan Sayram kasabasında doğar. Önce annesini, sonra babasını kaybeden Yesevî, küçük yaşta öksüz kalır ve ablasının yanında büyür. Daha sonra ablası ile birlikte Yesi'ye yerleşir. Yesevî adını ilk öğrenimini yaptığı ve düşüncelerinin oluşmasında etkisi olan "Yesi"den alır. Daha sonra bugün Özbekistan sınırları içerisinde bulunan Buhara'ya giderek eğitimini orada tamamlar.

Hoca Ahmet Yesevî, bilgili, görgülü bir aile ortamında dünyaya gelmiştir. İyi bir eğitim görmüş; bölgenin ilim merkezi Buhara Medresesinde din ilimlerini ve zamanın diğer bilimlerini öğrenmiş, devrin büyük bilgini Yusuf Hemedani'den "Tasavvuf" dersleri almıştır. Daha sonra Yesi'ye dönmüş ve ömrünün sonuna kadar orada kalmıştır. Onbinlerce öğrencisini orada yetiştirmiş; Kur'an ve Sünnet temeline dayalı öğretilerini orada geliştirmiştir. Ahmet Yesevî Farsça ve Arapça'yı çok iyi bilmesine rağmen geniş halk kitlelerinin anlaması için "Hikmet" adı verilen deyişlerini sade bir Türkçe ile yazmıştır.

Ahmet Yesevî'nin yetiştirdiği dervişler, Türkistan'ın Müslüman olmasında önemli roller oynamış, Batıya doğru göç ederek İslâm irfanının Türkistan'dan Anadolu'ya geçişini sağlamıştır. Anadolu'nun İslâmlaşmasını Yesevî'nin yetiştirdiği "Anadolu Erenleri" olarak bilinen dervişler yapmıştır. Yunus Emre ve Hacı Bektaş Velî gibi dervişler, Yesevî'nin

manevî müridleri konumundadırlar. Çok sayıda öğrenci yetiştirdiği için kendisine eğiten, yetiştiren anlamında "Hoca" lakabı verilmiştir.

Hoca Ahmet Yesevî ve takipçilerinin "İslâm'ı Tebliğ" metoduna "Hikmet" adı verilir. Deyiş, söyleyiş ve anlatımlarla süslediği bu metodu; sevdirici, bütünleştirici, teşvik edici, kuvve-i maneviyeyi artıran, umudu yayan, güler yüzlü olmayı içeren bir metottur. Ahmet Yesevî'nin, "Rabbinin yoluna hikmetle davet et" (Nahl, 16/125) âyetinden esinlenerek, şiirlerine Hikmet adını verdiği belirtilmektedir. Bu metot, Kur'an'ın ruhuna uygun olarak "İnsanlara akılları ve anlayış seviyeleri"ne göre hitap edilmesi prensibinin de gereğidir. O'nun;

"Aşksızların hem canı yok, hem imanı;
Rasulullah sözünü dedim, mânâ hani
Nice desem, işitici, bilen hani?
Habersize desem, gönlü katılaşır dostlar."
deyişi, onun bu konudaki hassasiyetini gösterir.

O'na göre, İslâm'da Allah'a iman ve O'na yöneliş, her şeyin Allah inancında odaklandığını gösterir. İmanın kemali, kişinin ve toplumun pratik yararına yansır. Bireysel ve toplumsal huzur ve mutluluğun, ancak Allah'a aşk derecesinde bağlanmakla mümkün olabileceğine inanır.

Düşünelim

Yesevî'ye göre, kişinin Müslümanlığı dünyevî çıkar ve beklentilerden arınmış, samimi ve karşılıksız olmalıdır. Buna da İhlas denir. İhlaslı bir Müslüman, riyasız, gösterişsiz, maddî menfaat gözetmeyen bir kişiliğe sahip olmalıdır.

Ahmet Yesevî insanlara dil, din, ırk cinsiyet farkı gözetmeksizin, tatlı dil, güler yüz ve hoşgörü ile yaklaşılmasını öğütler. İnsana hizmet, İslâm'ın emridir. Zira insan, yaratılanların en üstünüdür. İnsan sevgisi ile Allah aşkı birbirine bağlı olarak gelişir. Allah'a aşk ve sevgi ile inanan insan, insanlara da aynı duyguyla yaklaşır.

Ahmet Yesevî'ye göre insanın ulaşabileceği en üst mertebeye ulaşması, Allah'a karşı görevlerinin yanında, kişinin kendini tanıması, toplum içerisindeki, insanlar arasındaki yerini makamını ve sorumluluklarını da bilmesiyle mümkündür.

Garip, fakir yetimleri her kim arayıp sorar
Razı olur o kuldan Perverdigar. (Develi, s. 71)

Ahmet Yesevî İslâm'ın, kadın ve erkek arasında hak ve sorumluluk eşitliği getirdiği ilkesinden hareketle, hanımların eğitimine özel önem vermiştir. Kadın ve erkeğin işte, üretimde,

yönetimde, sosyal hak ve faaliyetlerdeki eşitliklerine ve derslerine kadınların da katılmasına özel önem vermesi, dönemin Sultanı nezdinde şikayet konusu dahi edilmiştir.

Yesevî'ye göre bir Müslümanın sahip olması gerekli en önemli hasletlerden birisi de Hizmet Sevgisi'dir: İnsan hem kendi geçimini kendi öz emeği ile kazanmalı, hem de toplumun yararına çalışmalıdır. "Kul Hakkı", "Kamu Hakkı", başkasının sırtından geçinmek, Allah'ın affetmediği haklardandır.

Ahmet Yesevî'nin şiirlerine bakıldığı zaman, onun Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Sünnetine son derece bağlı olduğu görülür. Ahmet Yesevî, peygamberimizin güzel ahlâkının benimsenmesine özel önem vermektedir. Bilhassa diğergamlık, başkalarının hak ve yararlarını gözetme erdemini son derece önemseyen Yesevî, bencilce davranışları çok tehlikeli görür. Mazlumlara yardımcı olmak, bağışlayıcı olmak, şefkatli olmak, katı gönüllü olmamak gibi ahlâkî prensiplere çok bağlıdır.

Nerede bir kalbi kırık kimse varsa merhem ol
Öyle bir mazlum nerede olsa arkadaş ol
Mahşer günü cemaline mahrem ol
Ben sen diyen kimselerden geçtim işte. (Develi, s. 67)

Ahmet Yesevî'ye göre hikmetlerin başı Allah sevgisidir. İslâmiyet'in özü budur. Aşık olmak için önce kendi nefsini unutup, kendi çıkar ve yararlarından sıyrılıp başkalarını düşünmek gerekir. Gerçek sevgi ve aşk ancak bu yolla mümkün olur. Ancak, Allah sevgisine ulaşabilmek için bazı basamaklardan geçmek gerekir. Bunlar ahlâkî olgunluğun basamaklarıdır. Bu olgunluğa ulaşabilmenin temel yolu, insanlara hizmet etmek, onları görüp gözetmek; sosyal dayanışmanın önemini kavramaktan geçer.

Ahmet Yesevî, nefsin bencilliğinden kurtulup diğergam olmayı, insanların dertleriyle dertleşmeyi dinî, ahlakî bir görev saymaktadır. Kimsesizlere, mazlumlara, darda kalmışlara yardım etme, kanaatkar olma, çalışarak karşılığını alma, dünya malından ve bunlara tamah edenlerden yüz çevirme, kul hakkı yememe, daima iyilik etme gibi sosyal hayatın temel birtakım hususiyetlerini şiirlerinde işler.

Kimi görsem hizmet eder kul olurdum;
Toprak gibi yollarına yol olurdum.
Aşıkları yakıp sönen kül olurdum.
Merhem olup yer altına girdim işte (N. S. Banarlı, 281).

Ahilik teşkilatı, temel felsefesini Ahmed Yesevî'den almıştır. Ahmet Yesevî'den esinlenen esnaflar sabah dükkanlarını açmadan önce toplanırlar, toplantıda alışverişin ahlâkî ilkelerini uygulama sözü verirlerdi.

2 Yunus Emre: Sevgi

Sevgi deyince ilk akla gelen Yunus Emre'dir. Yunus Emre (1241/1239-1320/21), XIII. yüzyılda yaşamış bir Türkmen dervişidir. Yaklaşık 80 yaşında ölen Yunus Emre'ye ait olduğu söylenen farklı yerlerde mezarlar bulunmaktadır. Moğol istilası nedeniyle Anadolu'da devlet otoritesinin bozulduğu, insanların umutsuzluğa kapıldığı bir dönemde, dünyaya gelen Yunus Emre, şiirleriyle bir sevgi seli oluşturmuş, o günkü umutsuzluktan ve kargaşadan, İslâm'ın özü olan manevî huzur, sevgi ve hoşgörü gibi değerleriyle kurtulmanın mümkün olduğunu anlatmıştır.

Sevgi, Allah'ı, bütün insanlığı ve varlığı sevmektir. Sevgi, başkalarına saygılı olmayı gerektirir. Sevginin doğal bir sonucu olarak, toplumda içten bir bağlılık ve güçlü bir dostluk zinciri oluşur. Sevgi bir gönül işidir. Bunun değerini ancak gönlünde sevgi olanlar anlar. Sevgide karşılık yoktur. Sevgi karşılıksız, sevgi nesnesinden bir yarar beklemeden oluşur. Bütün varlık türlerini birbirlerine bağlayan, sevgidir.

Sevgi eksikliği insanlarda olumsuz duyguların oluşmasına neden olur. Öfke, kırgınlık, anlaşmazlık, kardeşlik bağlarının zayıflaması sevgisizlikten kaynaklanır.

Düşünelim

Yunus Emre'nin şiirlerinde en sık kullandığı kelimeler sevgi ve aşktır; Sevgi, Allah ve onun yarattığı tüm varlıklara karşı duyulan bir yakınlık, bir eğilimdir. Sevgi insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur.

Yunus Emre düşüncesinde her şey sevgi üzerine kurulmuştur. Bu duygu sayesinde, insanlar arasında kardeşlik bağları, birlik ve beraberlik pekişir. Sevginin öncelikli hedefi Allah sevgisidir. Allah'a ancak sevgi ile ulaşılır. İnsanlar ve diğer varlıklar, Allah'ın yeryüzündeki yaratıkları olmaları nedeniyle sevgiye layıktırlar.

Yunusa göre kuru bilginin manevî bakımdan kimseye faydası yoktur. İlmin de, ibadetin de insanı nefsin kölesi olmaktan kurtarması gerekir. Kişinin bu olgunluğa erişmesini engelleyen kibir, gurur ve kinidir. Gurur ve kine savaş açan Yunus:

"İlim ilim bilmektir, ilim kendün bilmektir,

Sen kendini bilmezsen ya nice okumaktır" der.

Allah'ın sevgisi ile dolu olan gönüller, hürmete layıktırlar. Bir insanın gönlünü kırmak, üzmek Allah'ı üzmek anlamına gelmektedir. İnsan gönlü İlahî bir mekandır, bu mekana saygının sonsuz olması gereklidir. Bu nedenle Yunus:

"Yaratılanı hoş gördük,

Yaratandan ötürü...

Bir kez gönül yıktın ise,

Bu kıldığın namaz değil.

Gönül Çalab'ın tahtı

Çalab gönüle baktı

Bir tek gönül yıktın ise,

İki dünyan badbahtı" demektedir.

İnsanın Allah'a yönelişi, duygularının kanatlanması sevgidendir. Çünkü Allah insanı yeryüzünün en şereflisi olarak yaratmıştır. İnsanı insan olarak var eden sevgidir. Sevgi insanı ebedileştirir. Mecnunun destanlaşması, Emrah'ın kalıcılığı, Kerem'in takati, Ferhat'ın dağları delmesi ve yüzlerce aşk kahramanlarının hâlâ halkın gönlünde yer etmesi ruhlarının sevgiyle dolu olmasındandır.

Çöller ve bozkırların, toprağın altındaki tohumların yağmura ne kadar ihtiyacı varsa, insanın da sevgiye o denli ihtiyacı vardır. Bebekler doğduğu andan itibaren gelişmek için annenin sevgisine büyük ihtiyaç duyar ve bu sevgiyle gelişir, olgunlaşır. Sevgiden yoksun kişiliklerin gelişmeleri eksik kalır.

Yunus Emre sevgiyi, Allah ve onun yarattığı tüm varlıklara karşı duyulan bir yakınlık, bir eğilim diye anlar.

Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz
"Ben gelmedim dava için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir,
Gönüller yapmaya geldim".

diyerek insanları gönülden ağırlamakta, gönüllere sevgi nakşetmektedir. Bu dörtlüğü bile yalnız başına O'nun dünya görüşünü, insanlık sevgisini anlatmaya yeterdir.

Şiirlerinde insanlar arasında fark gözetmediğini vurgular ve bütün milletlere bir göz ile bakılmasını ister. Renk, din, dil, ırk ayrımı yapanların Müslüman gözükseler de Allah'a karşı gelmiş sayılacaklarını ima eder.

Yunus aşıktır. Öyle ki aşk ile bütün sorunların son bulacağına inanır:

"Aşk gelicek cümle eksikler biter"
"İşitin ey yarenler, aşk bir güneşe benzer
Aşkı olmayan gönül bir kara taşa benzer
Aşkı var gönlü yanar yumsanır muma döner,
Taş gönüller kararmış sarp katı kışa benzer."

Yunus Emre'ye göre insanı insan olmaktan alıkoyan sevgi eksikliği ve kin olduğunu ve bunun için savaş verdiğini ilan eder.

"Adımız miskindir bizim,
Düşmanımız kindir bizim,
Biz kimseye kin tutmayız,
Kamu alem birdir bize", demektedir.

Yunusun dünyası sevgidir. Ona göre hayatın gayesi, hikmeti de sevgidir. İnsan bu sevgiyi kainatta her varlıkta müşahade edebilir. Onun için Yunus'un dünyasında varlıklar önemli bir yer tutar. Bilhassa bitkiler içinde çiçek, mevsimler içinde baharın apayrı bir yeri vardır.

Hz. Adem'den beri insanı içten içe saran "SEVGİ", günümüze dek ilahi tesiriyle dertlere şifa, hastalara deva, aşıklara vefa kaynağı oldu. Kıyamete kadar da hayatın dinamizmi sevgi oldukça toplumlarda acılar, dertler, savaşlar, kargaşalar olmayacak, mutlu, huzurlu bireylerden oluşan sosyal barışın hakim olduğu toplumlar olacaktır.

3 Mevlana: Hoşgörü

Mevlâna 30 Eylül 1207 yılında bugünkü Afganistan sınırları içerisinde yer alanHorasan bölgesinin Belh şehrinde dünyaya geldi. 1273 yılında 66 yaşında iken Konya'da öldü ve oradaki türbesine gömüldü. Mevlâna'nın babası Belh şehrinin ileri gelenlerinden olup sağlığında 'Bilginlerin Sultanı' unvanını almış olan Bahaeddin Veled'dir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur.

Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled, bazı siyasî olaylar ve Moğol istilası nedeniyle 1212-1213 yıllarında aile fertleri ve yakın dostları ile birlikte Belh'ten ayrılmak zorunda kalmıştır. Bahaeddin Veled'in ilk durağı Nişabur olmuş, Nişabur şehrinde tanınmış Mutasavvıf Ferîdüddin Attar ile de karşılaşmıştır. Oradan Bağdat'a ve daha sonra Kûfe yolu ile Mekke'ye hareket etmiş, Hac farizasını yerine getirdikten sonra dönüşte Şam'a uğramış, Şam'dan sonra Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde yolu ile Karaman'a gelmiştir.

Bu yıllarda Anadolu'nun büyük bir kısmı Anadolu Selçuklu Devletinin egemenliği altında idi. Anadolu Selçuklu Devleti en parlak devrini yaşıyordu. Selçuklu devletinin hükümdarı Alâaddin Keykubad, Bahaeddin Veled'i Karaman'dan başkent Konya'ya davet etmiş ve buraya yerleşmesini istemiştir. Konya'ya geldiklerinde Mevlana 22 yaşında idi.

Mevlana'nın yaşadığı 13. yüzyılda,

Anadolu'da sıkıntılı ve huzursuz bir ortam bulunmaktaydı. Moğol istilası nedeniyle yağmalar, baskınlar, savaşlar başlamış, halk büyük bir sıkıntı içerisine girmişti. Bu dönemlerde Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşen ve kendilerine "Horasan Erenleri" denen Hak aşıkları, Anadolu halkını içerisine düştükleri bu sıkıntılı durumdan kurtarmak için bir olmayı, birbirlerini sevmeyi öğütlemişler, dinin evrensel ahlâk ilkelerini anlatmışlardır.

Tirmiz'den gelip Kayseri'ye yerleşen, dönemin en büyük bilginlerinden Seyyid Burhaneddin'den de ders alan Mevlana, daha sonra dönemin ilim alanında önemli merkezleri olan Halep ve Şam'a gitmiş, yaklaşık 5 yıl süren eğitimin ardından tekrar Konya'ya dönmüştür.

İslâm tasavvufunda önemli bir seviyeye ulaşmış olan Mevlana, tüm insanlığı sevgi ve hoşgörüye çağırmış, herkese kapısını açmış, hangi din, mezhep ve milletten olursa olsun kendisiyle tanışan herkese kılavuzluk yapmıştır.

Biz ayırmak için değil birleştirmek için geldik,
Topluluk rahmettir, ayrılık azap.

Mevlana'nın hoşgörüsü, insana verdiği değerden kaynaklanmaktadır. Mevlana'ya göre insan, Allah'ın en mükemmel yarattığı varlıktır. Bu anlayıştan hareketle insanlar arasında daima birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamış, bir ötekiler grubu oluşturmadan insanları din, dil, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin bir bütün olarak görmüştür. Bu çerçevede farklı kültürden grupların bir arada hoşgörü ortamında yaşamalarına ortam hazırlama anlayışı içerisinde olmuştur. O'nun;"Her Peygamber'in her velinin bir mesleği vardır. Fakat değil mi ki hepsi halkı Hak'ka ulaştırıyor." (Mesnevi, I, 40) sözü, İslâm dininde "birlikte rahmet, ayrılıkta azap vardır." temel ilkesiyle örtüşmektedir. Mevlana'nın öğrencileri yalnızca Müslümanlardan değil o günkü Anadolu'da yaşayan bütün din ve kültürlerden gelen insanlardan oluşmaktaydı.

Mevlana Mesnevi'sinde sevgi, acıma, muhabbet, lutfetme, hoşgörü, alçak gönüllülük, kardeşlik insanlık özelliği sayılırken, hiddet ve şehvet insana yakışmayan bir davranış olarak görülmektedir (Mesnevi, I, 195). Bu konuyla ilgili şu sözü meşhurdur:

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol,
Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol,
Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol,
Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol,
Hoşgörürlükte deniz gibi ol.
Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol!

Mevlana yalnızca Müslümanları değil bütün insanlığı kapsayıcı bir hoşgörü anlayışı getirmeye çalışmıştır. “”Gel gel... Ne olursan yine gel. Kâfir de olsan, putperest de olsan yine gel. Bizim dergâhımız umutsuzların dergâhı değildir. Yüz kere tövbe etmiş de olsan, tövbeni bozsan, gene gel” diyen Mevlana’nın düşünceleri, felsefesi bugün birçok ülkede oldukça ilgi görmektedir. Batı insanı gittikçe daha da artan bir oranda Mevlana düşüncesine ilgi göstermektedir. Türkiye’nin en büyük hoşgörü simgesi olan Mevlana’nın eseri Mesnevi, dünyanın birçok diline çevrilmiştir. O’nun;

“Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler,

Biz ney gibiyiz, iki yüz mezhep ehli ile, bir perdede konuşuruz.”

sözü, evrensel bir hakikat peşinde olduğunu göstermektedir.

Gittikçe farklı kültür ve dinden insanların bir arada yaşamak durumunda kaldığı günümüz dünyasında, insanların birlikte huzur ve güven içerisinde yaşamaları için en çok ihtiyaç duydukları hoşgörü ve sevgi Mevlana’nın düşüncesinin özünü oluşturmakta ve günümüz insanı gittikçe Mevlana ve benzeri hikmet sahibi kişilerin rehberliğine daha çok ihtiyaç duymaktadır.

4 Hacı Bektaş-ı Velî: İnsan Sevgisi

Hacı Bektaş-ı Velî, yaklaşık 1248’de Horasan’ın Nişabur şehrinde doğdu. İlk öğrenimini o günün en önemli ilim merkezlerinden olan Nişabur’da yaptı. Horasan’dan ayrıldıktan sonra, Necef, Mekke, Medine, Kudüs, Halep, Elbistan, Sivas, Kayseri ve Kırşehir yolu ile eski adı Sulucakarahöyük olan bugünkü Hacıbektaş’a gelmiş ve buraya yerleşmiştir. 1281’de Anadolu’ya gelen Hacı Bektaş-ı Velî 1373’de Kırşehir (Sulucakarahöyük)’de 92 yaşında iken vefat etmiştir. Mezarı, hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Nevşehir’e bağlı Hacı Bektaş ilçesinde bulunmaktadır.

Ahmet Yesevî'den oldukça etkilendiği, Anadolu'da onun düşüncesini dillendirdiği kabul edilir. Moğolların Anadolu'yu istila etmeleri ve Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılması nedeniyle, siyasî ve sosyo ekonomik sorunların Anadolu halkını perişan ettiği bir dönemde Anadolu'ya gelmiş, insanları kurduğu mektepte, bir gönül birliği içerisinde bir araya getirmeyi başarmıştır. Anadolu'da özellikle de Türkçe'nin dışında dil bilmeyen kırsal kesimde insanların hoşgörü, sevgi, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamalarında önemli rolü olmuştur. O günkü Anadolu'da sosyal kurumların birer temsilcisi olarak bilinen "Gaziyân-ı Rum, Ahiyân-ı Rum, Abdalân-ı Rum ve Bacıyân-ı Rum teşkilatları, onun manevî önderliğinde oluşmuş ve gelişmiştir. Oluşturduğu düşünce sistemi ona nisbetle Bektaşilik adını almıştır. Kur'an'a ve Hz. Muhammed'in Sünneti'ne gönülden bağlı olan Hacı Bektaş-ı Velî'nin en önemli kitabı Mâkâlât'tır.

Hacı Bektaş-ı Velî, dini, dili, mezhebi ne olursa olsun farklı din ve kanaatten insanları sevgi, hoşgörü bağlarıyla bir araya getirerek huzurlu bir toplum oluşturmak için çalışmıştır. "İncinsen de incitme" sözü ona aittir.

Düşünelim

Hacı Bektaş-ı Velî'ye göre dinler temelini sevgiden; sevgi kaynağını insandaki gönülden almıştır. O, iyi bir insan olmadan iyi bir müslüman olunamayacağını savunmuştur. İyi bir insan olmanın temelini de "Eline, beline, diline sahip ol." vecizesinde dile getirmektedir.

Ona göre, "Sevgi ve acıma insanlık; hiddet ve şehvet ise hayvanlık vasfıdır."

Hacı Bektaş Velî, şiirlerinde evrensel ahlâk ilkelerinden bahseder. Sabır, kanaat, haya, cömertlik ve helal kazanç gibi iyi ahlâk ilkelerinin birey ve toplum hayatı açısından ne kadar önemli ve gerekli, riya, kibir, haset, yalancılık, gıybet, haram kazanç gibi birçok kötü davranışlarını ise ne kadar kötü olduğunu âyet ve hadislerden örnekler vererek anlatır.

Hacı Bektaş-ı Velî yaşamında sevgiyi, hoşgörüyü benimsemiş bu özellikleriyle insanların beğenisini kazanmış ve onlara örnek olmuştur. Bu anlayışını da, İki Cihan Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (a.s.) nın: "Ben Güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim" hadisinden öğrendiğini belirtmektedir.

Hacı Bektaş-ı Velî, hoşgörü erdemini; af edici, tok gözlü, tatlı sözlü, güleç yüzlü, sevgi dolu olma hali olarak açıklıyor. Sevgi, hoşgörü ve toplumsal barış Hacı Bektaş-ı Velî felsefesinin özünü oluşturmaktadır.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin günümüze kadar gelen ve halk arasında oldukça yaygın olarak bilinen, çoğunlukla âyet ve hadislerden esinlenerek söylediği ve özü itibariyle insan sevgisini öğütleyen sözleri şöyledir:

"Bir olalım, iri olalım, diri olalım.

Çalışmadan geçinenler bizden değildir.

Doğruluk dost kapısıdır.

Doğruluk yüz aklığıdır.

Düşmanınızın dahi insan olduğunu unutmayınız.

Hiçbir milleti ve insanı ayıplamayınız.

İncinsen de incitme.

Kadınları okutunuz.

Nefsine ağır geleni, kimseye tatbik etme.

Nefsine, hiddetine, eline, beline, diline sahip ol.

Okunacak en büyük kitap insandır.

Oturduğun yeri pak et, kazandığın parayı hak et.

Yolumuz, ilim, irfan ve insanlık sevgisi üzerine kurulmuştur."

5 Mimar Sinan: Mesleki Sorumluluk

Mimar Sinan bir mimar olarak dünyanın en büyük yapı sanatçılarından birisidir. 1489 yılında Kayseri'nin Ağırnas kasabasında doğdu, 1588'de 99 yaşında iken İstanbul'da öldü. Süleymaniye'de kendi adına yapılmış türbesine gömülmüştür.

Bir süre Osmanlı ordusunda subay olarak çalışan Mimar Sinan, Mimar Acem Ali'nin ölümü üzerine Saray Baş Mimarı oldu. Günümüzdeki Bayındırlık Bakanlığına eş düşen bu görevi ölümüne değin sürdürdü. Mimarlık tarihimizin ve hatta dünya mimarlık tarihinin en meşhur ve en önemli şahsiyetlerinden olan Mimar Koca Sinan, Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu Yavuz Sultan Selim, Kanûnî Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat devirlerinde görev yapmıştır.

Osmanlı ordusunun yapı işlerinde büyük sorumluluk almış, buradaki çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Çeşitli kaynaklara göre Mimar Sinan, öğrencileri yada ona bağlı mimarlarla birlikte 84 cami, 52 mescit, 57 medrese, 7 okul ve darülkurra, 22 türbe, 17 imaret, 3 darüşşifa, 7 su yolu kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 35 köşk ve saray, 6 ambar ve mahzen, 48 hamam olmak üzere üç yüz elliyi aşkın yapıyı Osmanlı toplumuna kazandırmıştır.

İlk önemli yapıtı İstanbul'daki Şehzade (Mehmed) Camii'dir. Çıraklık dönemi yapıtıdır. Sinan kalfalık dönemi yapıtı olarak adlandırdığı Süleymaniye Camii ve Külliyesi, Osmanlı-Türk mimarlığının en önemli yapılarından birisidir. Mimar Sinan Edirne'deki Selimiye Camii'ni ustalık dönemi eseri olarak nitelendirir. Sinan burada 31 m'yi geçen çapıyla en büyük kubbesini gerçekleştirmiştir. Selimiye, yapısından mekân oluşumuna, oranlarından süslemelerine kadar klasik dönem Osmanlı-Türk mimarisinin bir sembolü olan ve kurallarını belirleyen çok önemli bir yapıttır.

Sinan, en geniş açıklığı örtecek kubbeyi, en ince ve uzun minareyi ve böyle bir minaredeki şerefelere birbirleriyle kesişmeyen üç merdivenle çıkmayı denemesi ve başarması bu mühendislik dehasının önemli örnekleridir.

Mimar Sinan koşulların gerektirdiği yerlerde yeni biçimlere yönelmiş, böylece eski ile yeni arasında bir bağ oluşturabilmiştir. Mimar Sinan mimarlık ve mühendislik alanlarında getirmiş olduğu yenilikler, sağlam ve görkemli, sanatın bütün özelliklerini ve güzelliklerini içinde barındıran eserler vermesi nedeniyle "ser mimârân-ı cihan ve mühendisân-ı devran (dünyadaki mimarların ve zaman içindeki mühendislerin başı)" diye anılmıştır. Yapılarının çoğunun 400 yıl sonra bile ayakta duruyor, hatta kullanılıyor olması, onların taşıyıcı sistemlerinde olduğu kadar temellerine de özen gösterilmiş olmasındandır.

İstanbul'un su sorununu çözmekle görevlendirilmiş, bentleriyle, tünelleriyle, su yolları ve su yolu kemerleriyle, biriktirme ve dağıtma yapılarıyla uzunluğu 50 km'yi aşan ve Kırkçeşme adıyla bilinen su yapılarını gerçekleştirmiştir.

Meslek denildiğinde, genel olarak bir kimsenin hayatını kazanmak ya da geçimini sağlamak için yaptığı iş anlaşılır. Her meslekte, ahlâkî ilkeler ve standartlar çok önemlidir. İnsanın toplumsal sorunlara karşı ilgili ve sorumlu olması gerektiği inancıyla hareket eden Mimar Sinan'ın görev ve sorumluluk sahibi biri olması onun eserlerinin hala dimdik ayakta kalmasının temel nedenidir. Bu şuurla hareket eden, mimarlık mesleğini bilen, seven ve büyük bir sorumluluk duygusuyla çalışan Mimar Sinan'ın büyük bir şöhret kazanmasına ve Osmanlı İmparatorluğun en güçlü ve zengin olduğu bir dönemde yaşamasına rağmen, 1588 yılında vefat ettiğinde hiç parası yoktu.

6 Mustafa Kemal Atatürk: Vatan Sevgisi

Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selânik'te doğdu. 10 Kasım 1938 günü Dolmabahçe Sarayında 57 yaşında iken hayata gözlerini yumdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Baba tarafından dedesi Hafız Ahmet Efendi XIV-XV. yüzyıllarda Konya ve Aydın'dan Makedonya'ya yerleştirilmiş Kocacık Yörüklerindendir. Annesi Zübeyde Hanım ise Selânik yakınlarındaki Langaza kasabasına yerleşmiş eski bir Türk ailesinin kızıdır.

Küçük Mustafa öğrenim çağına gelince önce annesinin isteğiyle Hafız Mehmet Efendi'nin mahalle mektebinde öğrenime başladı, bir süre sonra babasının isteğiyle Şemsi Efendi Mektebi'ne geçti.

1899 yılında Manastır Askeri İdâdi'sini bitirip aynı yıl İstanbul'da Harp Okulunda öğrenime başladı. 1902 yılında teğmen rütbesiyle mezun oldu.

1911 yılında Trablusgarp, 1912'de Balkan Savaşlarında görev yaptı. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale'de Vatanı koruma ve kurtarma uğruna yapılan savaşta büyük kahramanlıklar gösterdi.

Mustafa Kemal Çanakkale Savaşlarından sonra 1916'da Edirne ve Diyarbakır'da görev aldı. 1916'da Rus kuvvetleriyle savaşarak Muş ve Bitlis'in geri alınmasını sağladı. Şam ve Halep'teki kısa süreli görevlerinden sonra 1917'de İstanbul'a geldi. 15 Ağustos 1918'de Halep'e 7. Ordu Komutanı olarak döndü. Bu cephede İngiliz kuvvetlerine karşı Osmanlı topraklarını koruma mücadelesi verdi.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf Devletleri'nin Osmanlı yurdunu işgale başlamaları üzerine Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişi olarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gönderilmiştir.

Anadolu halkıyla birlikte gerçekleştirdiği, 15 Mayıs 1919'da başlayıp 4 Eylül 1922'de zaferle son bulan uzun ve meşakkatli Kurtuluş mücadelesinden sonra, Türk milleti bağımsızlığını kazandı ve Türkiye hür bir Vatan haline getirildi.

Atatürk "Türklerin vatan sevgisi ile dolu göğüsleri, düşmanların melun ihtiraslarına karşı daima bir duvar gibi yükselecektir" sözleri ile vatanseverliğin önemine dikkat çekmektedir. Atatürk, vatan ve millet sevgisini her şeyin üstünde tutmuş, bu sevgi uğruna bir ömür boyu o cepheden o cepheye koşmuş ve silah arkadaşları ile birlikte bu vatanı bizlere emanet etmiştir. Bu da O'nun ne kadar büyük bir vatan sevgisi ile dolu olduğunu göstermektedir. Böylece atalarımız, dünyanın en güzel ve bereketli toprakları olan Türkiye'mizi bize emanet etmişlerdir. Bu emaneti korumak dinî ve millî sorumluluklarımız arasında yer almaktadır.

Atalarımız mübarek vatan topraklarını düşmanlara çiğnetmemek için kahramanca savaşmışlar, canlarını seve seve vermişlerdir. Her karış toprağı şehit kanlarıyla sulanan vatanı-

mızın değerini çok iyi bilmemiz gerekmektedir. Bunun için; vatanı sevmek, gerektiğinde vatanımızı korumak için her türlü zorluğa seve seve katlanmak kutsal bir görevdir.

Türk Milleti'ni diğer milletlerden ayrı ve güçlü kılan en önemli özelliklerden birisi de vatanına olan sevgisi ve bağlılığıdır. Vatan ve millet sevgisi, bize atalarımızın en önemli miraslarından birisidir. Vatan ve millet sevgisi, çok asil sevgilerdendir ve Türk Milleti için kutsal değerlerdendir.

Düşünelim

Vatan yalnızca üzerinde yaşanılan kara parçası olarak algılanmamalıdır. Vatan, kuru bir toprak parçası olmasından daha öte yüce değer içeren bir anlama da sahiptir.

Türk milleti, üzerinde yaşadığı toprakları daima canından, kanından aziz bilmiş, onu korumak ve geliştirmek için her türlü zorluğa, fedakarlığa katlanmıştır. Bugün doğup büyüdüğü topraklardan uzaklaşmamak için şehre göç eden kırsal kökenli vatandaşlarımız cenazelerini büyük çoğunlukla doğup büyüdüğü köy veya kasabasına defneder. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere göç etmiş hayırsever iş adamlarımız da doğup büyüdüğü topraklara olan borcunu oralara okul, hastane, cami gibi eserlerle ödemeye çalışmaktadır. Bugün Anadolu'nun, dağları, taşları, suları, ovaları değerli sayılmakta bilhassa güçlü su kaynakları ilâhî bir lütuf olarak algılanmakta ve inanılmaktadır.

Atatürk'ün büyük ödülle kabul ettiği İstiklal Marşı'nda Büyük Şairimiz Mehmet Akif bize şöyle seslenmektedir:

"Bastığın yerleri "Toprak" diyerek geçme tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme yazıktır atanı;
Verme; dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.
Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda.
Canı cananı bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda!"

Tartışalım

Vatan sevgisinin somut göstergeleri nelerdir? Sınıfça tartışınız.

Sevgili Peygamberimize atfedilen bir rivayette şöyle denilir: "Vatan sevgisi, imandandır." Yani, "İman insanda vatan sevgisi oluşturur. Vatan sevgisi, imandan gelir" demektir. Kur'an-ı Kerim'de, hicretle ilgili âyetleri incelediğimiz zaman, orada ciddi bir vatan sev-

gisini hissederiz. Kur'an-ı Kerim'de 40 âyette "yurt" kelimesi geçmektedir. Müslümanlar, yurtlarını sevmek ve onu korumakla yükümlüdürler.

Aşağıda Vatan sevgisinin ne olduğunu veciz bir şekilde ifade eden Atatürk'e ait sözleri okuyup kısaca Vatan Sevgisinin ne olduğunu değerlendiriniz.

Birlikte Konuşalım

"Yurt sevgisi ona hizmetle ölçülür."

"Vatan müdafaasına ait vazifelerden daha mühim ve müsbet vazife olamaz."

"Kainatta hiçbir kudret, dinsel sevgisini vatan sevgisi ile bu derece bağdaştıran başka bir halk yoktur."

Ünitenin Özeti

Kültürel mirasımızın oluşması ve gelişmesinde tarihimizde yaşamış bazı örnek şahsiyetlerin önemli rolleri olmuştur.

Bu kişilerin başında 11. ve 12. yüzyıllarda Orta Asya'da yaşamış Hoca Ahmed Yesevî gelmektedir. Yesevî'ye göre bir Müslümanın sahip olması gerekli en önemli hasletlerin başında Hizmet Sevgisi'gelmektedir. Bu nedenle Kul Hakkı yemek, Kamu Hakkını gasbetmek, başkasının sırtından geçinmek, Allah'ın affetmediği günahlardandır.

Sevgi deyince ilk akla gelen isimlerden biri Yunus Emre'dir. Yunus Emre XIII. y.y'da Anadolu'da yaşamış bir Türkmen dervişidir. Yunus Emre'nin şiirlerinde en sık rastladığımız kavramlar sevgi ve aşk'tır.

Mimarlık tarihimizin en meşhur ve en önemli şahsiyetlerinden, görev adamı Mimar Koca Sinan'ın dimdik ayakta duran eserleri hala yeni mimarlara her yönüyle rehberlik etmeye devam etmektedir.

Alp Erenlerin başında gelen Mevlana, insanlar arasında hoşgörü ilkesiyle daima birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamış, bir ötekiler grubu oluşturmadan insanları din, dil, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin bir bütün olarak görmüştür.

Hacı Bektaş-ı Velî Anadolu'nun manevî mimarlarındandır. Kur'an ve Hz. Muhammed'in Sünneti'ne gönülden bağlı olan Hacı Bektaş Velî "incinsen de incitme" anlayışıyla hareket etmiş, sevgi ve hoşgörüyü esas almıştır.

Ömrünün büyük bir kısmını Vatanın bağımsızlığı uğruna savaşlarla geçiren ve yurdumuzun bağımsız bir Vatan olarak bize emanet edilmesinde en önemli rolü üstlenen Mustafa Kemal Atatürk, Vatan Sevgisini her şeyin üstünde tutmuştur.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Tarihimizden, davranışlarını model olarak almamız gereken beş örnek şahsiyet sayınız.
2. Örnek alınacak bir model nasıl olmalıdır, araştırınız.
3. Örnek şahsiyetlerin toplumumuz için yararlarını araştırınız.
4. Mevlana'nın "Zıtların sulhuyla mümkündür hayat" dizesinde ne anlatılmaktadır? Açıklayınız.

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi kadınlara da ders verdiği için zamanın sultanına şikayet edilmiştir?

A) Hoca Ahmet Yesevî

B) Mevlana Celaleddin-i Rumi

C) Yunus Emre

D) Hacı Bektaş-ı Velî

2. "Bir tek gönül yıktın ise,

Bu kıldığın namaz değil." diyen şairimiz kimdir?

A) Hoca Ahmet Yesevî

B) Yunus Emre

C) Mevlana Celaleddin Rumi

D Hacı Bektaş-ı Velî

3. Aşağıdakilerden hangisi Mimar Sinan'ın eserlerinden değildir?

A) Süleymaniye Camii

B) Selimiye Camii

C) Büyükçekmece Köprüsü

D) Sultan Ahmet Camii

4. Mevlana'nın Hoşgörü sınırı aşağıdakilerden hangisini kapsamaz?

A) Hıristiyanlar

B) Yahudiler

C) Budistler

D) Hiçbirisi

5. "İncinsen de incitme" diyen bilge kimdir?

A) Hoca Ahmet Yesevî

B) Mevlana

C) Yunus Emre

D) Hacı Bektaş Velî

6. Aşağıdakilerden hangisi, M. Kemal Atatürk'ün "Vatan Sevgisi"nin üzerinde önemle durmasının nedenleri arasında <u>sayılmaz?</u>

A) Vatanı olmayanın hürriyeti olmaz.

B) Vatan sevgisi vatana sahip çıkmanın temel şartıdır.

C) Vatan olmazsa millet olunamaz.

D) Vatanı olmayan milletler de hür bir şekilde yaşayabilmişlerdir.

Cevap Anahtarı

ÜNİTE 1

1. C, 2. B, 3. D, 4. D, 5. A

ÜNİTE 2

1. D, 2. B, 3. D, 4. C, 5. D

ÜNİTE 3

1. B, 2. B, 3. B, 4. C, 5. B

ÜNİTE 4

1. D, 2. A, 3. B, 4. C, 5. B

ÜNİTE 5

1. B, 2. A, 3.D, 4. C, 5.C

ÜNİTE 6

1. A, 2. B, 3. D 4. D, 5. D, 6. D

ÜNİTE 7

1. A, 2. D, 3. C, 4. B, 5. D

Kaynakça

A. Vehbi Ecer, "Tarihte Türkler, İslâmiyet ve Mezhepleri", Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı II, Ankara, l996, s. 485- 50l.

Akseki, A. Hamdi, *Ahlâk İlmi ve İslâm Ahlâkı*, Nur Yayınları, Ankara 1991.

Armağan, Servet, *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Arslan, Ahmet, *Felsefeye Giriş,* Vadi Yayınları, Ankara 1996.

Asya, Arif Nihat, (1996), *Dualar v e Aminler*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Başkurt, İrfan, *Kur'an Açısından Din Eğitiminde Adalet, Ölçü, Denge; Eğitimde Sıratı Müstakim,* İşaret Yayınları, 2000.

Bayraklı, Bayraktar, *Âyetler Işığında İman, İbadet ve Ahlâk Üzerine Sohbetler,* Bayraklı Yayınları, 2000.

Bayrakdar, Mehmet, (1997), *İslâm ve Ekoloji*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Bildiriler; Mevlana'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısı ile Uluslar arası Mevlana Semineri, Haz. Mehmet Önder, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara *1973*.

Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihâli, Bilmen Basım ve Yayınevi, Ankara 1992.

Çağrıcı, Mustafa, *Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı,* Ensar Neşriyat, İstanbul, 1985.

Cerrar, Ethem, *İslâm'da Sevgi ve Kardeşlik*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1993.

Çubukçu, İ.Agah, *İslâm'da Ahlâk ve Vazifeler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974.

Demirci, Mehmet, *Yunus Emre'de İlahi Aşk ve İnsan Sevgisi*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1991.

Doğan, Lütfi, *Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

Draz, M. A, *Kur'an Ahlâkı,* ter. Emrullah Yüksel-Ünver Günay, İstanbul, 1993.

Duman, M. Zeki, *Kur'an-ı Kerim'de Adab-ı Muaşeret, Görgü Kuralları,* Tuğra Neşriyat, İstanbul 1982.

Erdem, Hüsameddin, *Ahlâk Felsefesi,* Hüer Yayınları, Konya, 2003.

Ersoy, M.Akif, *Safahat,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Eskicioğlu, Osman, *İslâm Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları,* İzmir, 1996.

Felsefe Dünyası, 1996 Felsefe Kongresi Özel Sayısı, Ankara, 1997.

Gölcük, Şerafettin, *Kur'an'da İnsanın Değeri,* Zafer Matbaası, İstanbul 1983.

Gövsa, İbrahim Alaaddin, *Çocuk Şiirleri,* Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1911.

Güler, İlhami, *İman Ahlâk İlişkisi*, Ankara Okulu yayınları, Ankara, 2003.

Hacı Bektaş Velî, *Makâlât*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Hacı Bektaş Velî, *Besmele Tefsiri (Şerh-i Besmele)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Hamdi Mert, *Hoca Ahmet Yesevî, Hayatı, Fikirleri ve Hizmeti (t. y.)*, Ahmet Yesevî Üniversitesine Yardım Vakfı, Bilig Yayınları, Ankara.

Hamdi Mert, *İslâm'da Hoşgörünün Simgesi Hünkar Hacı Bektaş Velî (t. y.)*, Bilig Yayınları, İstanbul.

Hayati Develi, *Ahmet Yesevî*, Şule Yayınları İstanbul 1999.

Hoşgörü Yılında Mevlana, Bilimsel ve Kültür Araştırmaları Vakfı, Ankara 1995.

İlhan, Suat, *Atatürk ve Askerlik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar,* Pınar Yayınları, İstanbul, 1991

Kandemir, Yaşar, *Örneklerle İslâm Ahlâkı,* Rağbet Yayınları, 2000.

Karagöz, İsmail, *Âyet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk*, DİB. Yayınları, Ankara 2006.

Karaman, Hayrettin, *İslâm'da İnsan Hakları: Din, Vicdan ve Düşünce Hürriyeti,* Ensar Neşriyat, Tarihsiz.

Kaynak, Mesut, *Kur'an'da Sevgi,* İstanbul 2003.

Kılıç, Recep, *Âyet ve Hadisler Işığında İnsan ve Ahlâk*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

Koçyiğit, Talat, *Hadislerin Işığında İman, İbadet, Ahlâk*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974.

Komisyon, İlmihal, İman ve İbadetler (I), İslâm ve Toplum(II), I-II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

Komisyon, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmen Kılavuzu 5, 7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2002.

Kuçuradi, İonna, *İnsan ve Değerleri*, Türk Felsefe Kurumu, Ankara, 1998

Kur'an-ı Kerim Meali, Haz: Doç. Dr. Halil Altuntaş - Dr. Muzaffer Şahin, D. İ. B., Ankara, 2002

Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, İstanbul I974.

Mehmet İhsan Oğuz, *Yunus Emre*, Pamuk Ofset, İstanbul 1992.

Mehmet Önder, *Mevlana: Hayatı-Eserleri* (t.y.), Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul.

Mevlana, *Mesnevi I*, çev. A. Baki Gölpınarlı, MEB 1988.

Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevî Sempozyumu Bildirileri, Yayına Hazırlayanlar; Abdulkadir Yuvalı, Mustafa Argunşah, Ali Aktan, Kayseri 1993.

Mustafa Keskin, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

Namlı, Tuncer, *Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı,* Fecr Yayınları, 2001.

Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, I 1971.

Pazarbaşı, *Erdoğan, Kur'an ve Medeniyet, Doğuşu-Gelişimi-Çöküşü*, Pınar Yayınları, İstanbul 1996.

Rıfat, Ahmet, *Tasvir-i Ahlâk,* haz. Hüseyin Algül, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, Tarihsiz.

Savater, Fernando, *Oğluma Ahlâk Üstüne Öğütler*, ter: Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

Toksarı, Ali, "Adab-ı Muaşeret", 6-8, İslamî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları: 2, Ankara 1997.

Yakıcı, Ali, *Yunus Emre'ye Şiirler,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

Yusuf Ekinci, *Hoca Ahmet Yesevî*, Ocak Yayınları, Ankara 1995.